

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TASAVVUF BİLİM DALI**

**BALKANLAR'DA DİNİ ŞAHSİYETLERLE İLGİLİ
MENKİBELER
(Makedonya- Kosova Örneği)**

(YÜKSEK LİSANSI TEZİ)

Beza SHASİVARI

BURSA - 2017

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TASAVVUF BİLİM DALI**

**BALKANLAR'DA DİNÎ ŞAHSİYETLERLE İLGİLİ
MENKİBELER
(Makedonya- Kosova Örneği)**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Bejza SHASIVARI

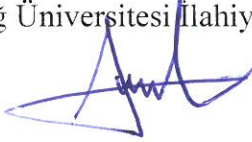
**Danışman:
Prof. Dr. Abdullah KARTAL**

BURSA - 2017

TEZ ONAY SAYFASI
T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Temel İslam Bilimleri Anabilim/Anasanat Dalı, Tasavvuf Bilim Dalı'nda 701423087 numaralı Bejza SHasivari'nin hazırladığı "Balkanlar'da Dinî Şahsiyetlerle İlgili Menkıbeler (Makedonya- Kosova Örneği)" konulu Yüksek Lisans (Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik Tezi/Çalışması) ile ilgili tez savunma sınavı, 25/05/ 2017 günü 10:00 – 12:00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının başarılı (başarılı/başarısız) olduğuna oybirliği (oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi
Prof. Dr. Abdullah KARTAL
Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

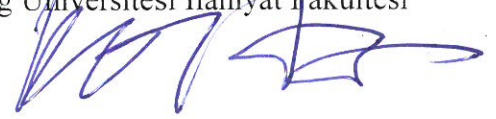

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Bedriye REİS
Bolu/Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat
Fakültesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa KARA
Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

25/05/2017

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 14/04./2017

Tez Başlığı / Konusu: "Balkanlar'da Dini Şahsiyetlerle İlgili Menkıbeler (Makedonya – Kosova Örneği)".

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 94 sayfalık kısmına ilişkin, 14/04/2017 tarihinde şahsım tarafından *Turnitin* adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %22 'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı: Bejza SHASIVARI

Öğrenci No: 701423087

Anabilim Dalı: Temel İslam Bilimleri

Programı: Yüksek Lisans

Statüsü: X Yüksek Lisans Doktora

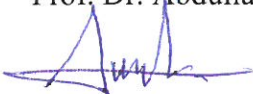
Tarih ve İmza

25.05.2017
B.S.Y.

Danışman

(Adı, Soyadı, Tarih)

Prof. Dr. Abdullah KARTAL

* Turnitin programına Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans/ Doktora tezi olarak sunduğum “Balkanlar’da Dini Şahsiyetlerle İlgili Menkıbeler (Makedonya-Kosova Örneği)” Başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza
25.05.2017
B. Şahin

Adı Soyadı: Bejza Shasivari

Öğrenci No: 701423087

Anabilim Dalı: Temel İslam Bilimleri

Programı: Yüksek Lisans

Statüsü: Yüksek Lisans Doktora

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	: Bejza SHASİVARI
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı
Bilim Dalı	: Tasavvuf
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: xi/ 119
Mezuniyet Tarihi	: .... / .... / 2017
Tez Danışman(lar)ı	: Prof. Dr. Abdullah KARTAL

BALKANLAR'DA DİNİ ŞAHSİYETLERLE İLGİLİ MENKİBELER (Makedonya- Kosova Örneği)

Çalışmanın konusu Balkanlar'da Dinî Şahsiyetlerle ilgili Menkıbeler (Makedonya-Kosova örneği)'dir. Giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın amacı, önemi, yöntem ve kaynakları hakkında bilgi verilmiştir.

Birinci bölümde genel olarak menkıbelere değinilmiş; menkıbe ve menâkıbnâmelerin İslam dünyasında ortaya çıkışı hakkında bilgi vermeye çalışılmıştır. Ayrıca efsane ve menkıbe arasındaki farkın ne olduğu üzerinde durulmuş ve son olarak tasavvuf ve menkıbe hakkında bilgilere yer verilmiştir.

İkinci bölümde Balkanlar'daki tarikatlardan; başlangıcından günümüze kadar, kuruluş ve gelişimi hakkında genel olarak yer verilmiştir.

Üçüncü bölüm çalışmamızın ana konusunu teşkil ettiği için; Sarı Saltuk'un Balkanlar'daki menkıbevî hayatı ve etkisi hakkında geniş bilgi verilmiştir. Dinî şahsiyetlerle ilgili menkıbeler esas olarak ele alınmış, tahlil ve görüşlerimizle yorumlanmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Menkıbeler, Balkanlar, Evliyalar, Şeyhler.

ABSTRACT

Name and Surname : **Bejza SHASIVARI**
University : **Uludağ University**
Institution : **Social Science Institution**
Main Disicpline : **Basic İslamic Sciences**
Dicipline : **Mysticism**
Characteristic of Thesis : **Master Degree Thesis**
Page Number : **xi/ 119**
Degree Date : **.... / .... / 2017**
Supervisor (s) : **Abdullah KARTAL, Phd. Associate Professor**

THE FEATS ABOUT THE RELIGIOUS FIGURES IN THE BALKANS (Example of Macedonia- Kosovo)

The title of this study is: The feats about the religious figures in the Balkans (example of Macedonia - Kosovo). This study consists of on introduction and three main parts. The introductory section provides information on the purpose, method and resources of the research. In the first chapter general information about feats and their emergence in the Muslim World are held. This part, moreover, examines the difference between legend and feat and also gives information about mysticism and feats.

In the second chapter we studied the history and develeomond of sufi orders in Balkans and the present day situation of these orders.

The third chapter is the main part of this research. Thus we studied Sarı Saltuk's legendary life and his influence in Balkans in detail. In addition the feats about religious personalities in Balkans are held and innotated and interpreted through our own point of view.

Keywords: Feats, Balkans, Housewives, Sheikhs.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ.....	iii
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
KISALTMALAR.....	x
ÖNSÖZ	xi
GİRİŞ	1
1. ÇALIŞMANIN AMACI	1
2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ	1
3. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ VE KAYNAKLARI	1

1. BÖLÜM

GENEL OLARAK MENKİBELER

1.1. MENKİBE	4
1.2. MENAKİBNÂMELELER	6
1.2.1. İslâm Dünyasında Menâkıbnâmelerin Ortaya Çıkışı	6
1.2.2. Eviyâ Menâkıbnâmeleri Ve Türk Menâkıbnâmeler'in Ortaya Çıkışı.....	8
1.3. EFSANE	9
1.4. MENKİBE VE EFSANE ARASINDA FARK.....	11
1.5. TASAVVUF VE MENKİBE.....	13

2. BÖLÜM

BALKANLAR'DA İSLAMIN YAYILMASINDA TARİKATLARIN ROLÜ

2. BALKANLAR'DA İSLAMIN YAYILMASINDA TARİKATLARIN ROLÜ	15
2.1. MEVLEVİLİK.....	18
2.1.1. Bosna Hersek'te Mevlevîlik.....	19
2.1.2. Arnavutluk'ta Mevlevîlik.....	21
2.1.3. Makedonya'da Mevlevîlik	22

2.1.4. Kosova’da Mevlevîlik	22
2.2. HALVETÎLİK.....	23
2.2.1. Bosna Hersek’te Halvetîlik	24
2.2.2. Arnavutluk’ta Halvetîlik	25
2.2.3. Makedonya’da Halvetîlik.....	28
2.2.4. Kosova’da Halvetîlik	32
2.3. BEKTÂŞÎLİK.....	33
2.3.1. Bosna Hersek’te Bektâşîlik	35
2.3.2. Arnavutluk’ta Bektâşîlik	36
2.3.3. Makedonya’da Bektâşîlik.....	38
2.3.4. Kosova’da Bektâşîlik	40
2.4. SADÎLİK.....	42
2.5. RİFAÎLİK	43
2.6. NAKŞİBENDÎLİK	44
2.7. KADİRÎLİK.....	45

3. BÖLÜM

BALKANLAR'DA DİNİ ŞAHSİYETLERLE İLGİLİ MENKİBELER VE EFSANELER

3.1. BALKANLAR’DA SARI SALTUK VE MENKİBELERİ	48
3.2. MAKEDONYA’DA DİNİ ŞAHSİYETLER HAKKINDAKİ MENKİBELER	58
3.2.1. Makedonya’da Anlatılan Efsaneler.....	62
3.2.2. Sersem Ali ve Harabati Baba Menkıbesi	64
3.2.3. Adem Baba (Zincirli) Tekke Menkıbesi	66
3.2.4. Dikmen Baba Menkıbesi.....	67
3.2.5. Pîr Mehmed Hayâtî ve Ahmed Efendi Menkıbesi	67
3.2.6. Cafer Baba ve Hıdır Baba Menkıbesi	69
3.2.7. Koyun Baba Menkıbesi.....	70
3.2.8. Abdi Baba Menkıbesi.....	72
3.2.9. Şeyh Ahmed Köprülü Menkıbesi.....	72
3.2.10. Pîr Vefa Baba Menkıbesi	75
3.2.11. Kadirî Tekkesi Şeyhi ve Mehmed Baba Menkıbesi.....	76
3.2.12. Mehmed Baba Menkıbesi	77

3.2.13. Demir Dede Menkıbesi	77
3.2.14. İsmail Baba ve Yaşar Usta Menkıbesi	78
3.2.15. Halil Baba Menkıbesi.....	80
3.2.16. Hamza Baba Menkıbesi	82
3.2.17. Ali Baba Menkıbesi.....	83
3.2.18. Kara Baba Menkıbesi	83
3.2.19. Çullu Baba Menkıbesi.....	86
3.2.20. Cemali Baba ve Şeyh Halil Baba	87
3.2.21. Hacı İbiş Menkıbesi	88
3.2.22. Şeyh Bayram Baba Menkıbesi	89
3.2.23. Şeyh Emin Baba Menkıbesi	89
3.2.24. Sersem Baba Menkıbesi	90
3.2.25. Şükrü Baba Menkıbesi	91
3.2.26. Hafız Ali Efendi ve Hasan Efendi.....	92
3.3. KOSOVA'DA DİNİ ŞAHSİYETLER HAKKINDA MENKİBELER	94
3.3.1. Sultan I. Murad Hüdâvendigâr Menkıbesi	95
3.3.2. Gazi Mestan Paşa Camii Menkıbesi	97
3.3.3. Suzi Çelebi Menkıbesi	98
3.3.4. Acizî Baba Menkıbesi	99
3.3.5. Kutub Musa Menkıbesi	101
3.3.6. Şeyh Şaban Efendi Tekkesi Menkıbesi.....	103
3.3.7. Gül Baba Menkıbesi.....	103
3.3.8. Ömer Baba Menkıbesi.....	104
3.3.9. Rogoçitsa Türbesi Menkıbesi.....	105
3.3.10. Cerman Kuyusu ve Şeyh Abdullah Efendi Menkıbesi	105
SONUÇ.....	109
KAYNAKÇA	111

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
a.g.t.	Adı Geçen Tez
a.s.	Aleyhisselam
AÜİFD	Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
dğr.	Diğeri
H.z.	Hazreti
H.	Hicri
M.S.	Milattan Sonra
r.a.	Radiyallahu anhu
s.	Sayfa
S.A.S.	Salla'llahu Aleyhi ve Sellem
ss.	Sayfalar
S.	Sayı
sad.	Sadeleştiren
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TDVİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

ÖNSÖZ

Kaynağını Kur'an ve Sünnet'in ruhundan alıp Müslümanların gönül dünyasında oluşturduğu manevî gelişmelerden yola çıkan Tasavvuf önemli bir ilimdir. Tasavvufun hedefi, insanın manevî hayatını, manevî ölüm ve hastalıklardan korumak, dünya ve ahirette insanı, huzurlu ve sıhhatli yaşatmaktır.

Bu anlayışla ortaya çıkan tasavvuf, hemen hemen İslâm Dünyasının her tarafında etkili olmuştur. Tasavvufun etkili olduğu bölgelerden biri de Balkanlar'dır. XIII.- XIV. yüzyıllarda oluşmaya başlayan tasavvufî akımlar XVIII.- XIX. yüzyıllarda ise sanat ve sosyal faaliyetler açısından daha aktif olmuştur. Osmanlı'nın Balkanlar'a yerleşmesinde tarikat şeyhleri ve dervişler önemli görevler üstlenmişler ve Osmanlı fetihlerinin Balkanlar'daki öncüleri olmuşlardır. Genelde dinî düşünce özelde ise tasavvufî düşünce ve yaşayış, tarikatlar vasıtasıyla yaygın hale gelmiş ve geniş halk kitlelerine mal olmuştur. Balkanlar'daki bu tarikat öncüleri hakkında da menkıbeler oluşmuştur.

Tarikat şeyhleri etrafında oluşan menkıbeleri ve bunların toplum hayatındaki etkilerini ele alan bu çalışma, giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Tezde birinci bölümde genel olarak menkıbelerin ve menâkıbnâmelerin önemini ortaya koymaya çalıştık. Çünkü menkıbe, din büyüklerinin olağanüstü haller, övülecek işlerini anlatan bir kelime olduğu için çalışmamızın anahtar kelimesini oluşturmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Balkanlar'da İslamın yayılmasında tarikatların etkisi ele alınmıştır. Tarikat şeyhleri ve dervişler fetihlerde çok önemli görevler üstlenmiştir. Burada seyyah dervişler ön planda tutulmuştur. Balkanlar'da faaliyet göstermiş olan, Mevlevîlik, Bektâşîlik, Nakşibendîlik, Kadirîlik, Sadîlik, Rifâîlik, Halvetîlik ve Melâmîlik tarikatlarıdır. Günümüzde bazıları aktivliğini kaybetmiş olsa da etkisi hâlâ hissedilmektedir. Balkan ülkelerinde Müslümanların sayısının artmasının yanında sosyal ve kültürel nüfuzda tarikatlardan önemli bir etken olarak bahsedilmiştir.

“Balkanlar’da Dinî Şahsiyetlerle ilgili Menkıbeler” başlığını taşıyan üçüncü bölümde, Makedonya ve Kosova ülkelerinde dinî şahsiyetler hakkındaki menkıbelere yer verilmiştir. Bu bölümde başta Sarı Saltuk olmak üzere pek çok tasavvufî şahsiyet etrafında oluşan menkıbeler tahlil edilmiştir. Sonuçta ise bu çalışmada önemli sonuçlar değerlendirilmiştir.

Bu çalışmayı sonlandırmamda yönlendirmeleri ve görüşleriyle katkıda bulunan değerli danışman hocam Doç. Dr. Abdullah KARTAL’a ve diğer bölüm hocalarıma ayrıca Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÇELENK hocama yardımlarından dolayı teşekkürlerimi sunar ve tez çalışmam boyunca maddi, manevi yardımlarını esirgemeyen aileme teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Beza SHASİVARİ / BURSA/ 2017

GİRİŞ

1. ÇALIŞMANIN AMACI

Bu çalışma, öncelikle genel olarak menkıbeleri, menakıbnâmeleri, menkıbe-efsane, menkıbe-tasavvuf ilişkisini, Balkanlar'da tasavvuf ve tarikatların gelişimi, Makedonya ve Kosova ülkelerinde dinî şahsiyetler hakkındaki menkıbeleri konu edinmektedir. Çalışmamızın amacı, unutulmaya yüz tutmuş menkıbeleri tebit ve tahlil ederek ortaya çıkarmaktır.

Ayrıca Makedonya ve Kosova olarak sınırlandırmış olduğumuz ülkelerdeki dinî ve kültürel hayatın ve burada yaşayan halkın menkıbelere verdikleri değeri ortaya koymak bu çalışmanın başlıca amacıdır.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ

Makedonya ve Kosova ülkelerinde genel olarak menkıbeler ve özelde ise dinî şahsiyetlerle ilgili oluşmuş olan menkıbelerin, bu bölgelerde yaşayan halkın düşünceleri ve manevî etkileşimlerinin tespit edilmesi bizlere bu konuda fikir sahibi olmamızı sağlayacaktır.

Çalışmamız boyunca görülmüştür ki genel olarak menkıbelere büyük bir önem verilmiştir. Ana konumuz olan dinî şahsiyetlerle ilgili menkıbeler üzerinde ele alınmış olan Makedonya ve Kosova gibi ülkeler hakkında çalışma yapmak daha fazla bir önem arz etmiştir.

3. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ VE KAYNAKLARI

Çalışmada başvurulan kaynaklar, kitap, makale, tez ve dergiler olmuştur. Aynı zamanda birinci elden kaynak kişiler kullanılmıştır. Günümüzde maalesef özellikle yaşlı kişilere ulaşmakta zorluk çekilmiştir. Tasavvuf ve menkıbeleri konu edinen yerli ve yabancı kaynaklara başvurulmuştur. Çalışmamızda ele alınan menkıbelerin; çoğunluğu dinî şahsiyetler hakkında olmasına rağmen, türbe, tekke ve cami gibi yapılar hakkında

oluşmuş olan menkıbelere de yer verilmiştir. Saha araştırması sadece Makedonya sınırları içinde yapılmıştır. Kosova'daki menkıbeler hakkında, kitap, dergi ve makale kaynaklarından daha fazla istifade edilmiştir. Genel olarak söylebiliriz ki, konumuzla alakalı yazılmış olan makale düzeyindeki çeşitli çalışmalar, bildiriler ve tezler bize araştırma süresi boyunca yol gösteren kaynakların başında yer almıştır.

1. BÖLÜM

GENEL OLARAK MENKIBELER

1.1. MENKİBE

Menkıbe Arapça nekabe kökünden gelmektedir. Nekabe isabet etmek, bir şeyden bahiste bulunmak yahut haber vermektir. Çoğulu menâkıb'dır.¹ Sözlük anlamı: Övünülecek iş, davranış ve nitelik anlamını taşır. Din büyüklerinin, kahramanların ve tarihi şahsiyetlerin üstün vasıflarını, ahlâki meziyetlerini, olağan üstü iş ve davranışlarını destani-efsanevi bir üslupla anlatmaktır.²

Tasavvuf tarihinde ise menkıbe kelimesi tahminen H. IX. yüzyıldan itibaren Allah'ın dostluğunu kazanmış velî denilen büyük şahsiyetlerin izhar ettikleri kerâmetleri anlatan küçük hikâyeler manasında kullanılmıştır. Bu sebeple kelimenin yerine zaman zaman kerâmet'in çoğulu olan kerâmât'ın geçtiği görülmektedir.³ Edebiyat açısından Menkıbe velilerin, ermişlerin başından geçtiğine inanılan hadiselerin öyküsüne verilen isimdir. Bu metinlerde masalımsı ve mitolojik unsurlara da yer verilmiştir. Menkıbelerde öğüt veren, ibret veren, insanların ilgisini çeken bir yön daima olagelmıştır. Menkıbelerdeki kahramanlar adalet, sevgi, fedakârlık gibi konularda güzel davranışlar sergileyerek topluma- insanlara örnek olmuşlardır.

Menkıbe, efsane, hikâye kelimeleri bazen birbirinin yerine de kullanılmakta, efsaneler ve menkıbeler yapılarında taşıdıkları motif benzerliklerinden ötürü tek bir tür gibi kabul edilmektedirler.

İslam öncesi devirlere ait efsane ve mitlerin yahudi ve hıristiyan kaynaklardan etkilendiği söylenebilir. Halk arasında menkıbeleri anlatanlar "kıssa anlatıcılar" anlamında "kussas" olarak tanımlanmıştır. Kıssa anlatıcılarının ilk olarak üçüncü halife Hz. Osman zamanında ortaya çıktıkları bilinmektedir. Bu kişilerin Emeviler döneminde daha da arttıkları görülmektedir. Anlattıkları efsanelerin, tefsir ve tarih kitaplarına kadar girdiği bilinmektedir.⁴ Tasavvufun yayıldığı halk muhitlerinde de H. IX. yüzyıldan itibaren, belki de daha önceleri evliyâ menkıbeleri haline dönüşmüştür. Tasavvuf kaynaklarında geçen

---

¹ Ahmet Yaşar Ocak, *Kültür Tarihi Olarak Menâkıbnâmeler Metodolojik Bir Yaklaşım*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992, s. 27. *El-Mevârid*, Arapça-Türkçe Sözlük, Mevlüt Sarı, Bahar Yay, İstanbul, s. 332.

² İlhan Ayverdi, *Misalli Türkçe Büyük Sözlük*, Kubbealtı Lûgatı, C. 2, s. 2030-2031.

³ Ocak, a.g.e., s. 27.

⁴ Ocak, a.g.e., s. 30.

velî kerâmetlerine benzeri folklor kaynaklardan yararlanmak suretiyle yeni kerâmetlerin eklenmesi olmuştur.⁵

Bu şekilde teşekkül eden menkıbeler, İslâm dünyasında çoğalıp zenginleşmeye başlamıştır. Ayrıca menâkıb kelimesi XVII. yüzyıldan itibaren, İran edebiyatında Hz.Peygamber hakkında yazılan kasidelerine na't denilmesine mukabil, başta Hz. Ali olmak üzere, şi'îlerin 12 imam hakkında yazmış oldukları medhiyeler manasına kullanılmıştır.⁶ İnsanların hafızalarında derin izler bırakan veliler etrafında oluşan menkıbeler yüzyıllar boyunca artarak devam etmiştir.

Menkıbe hakkında şöyle bir tanım da yapılmıştır: Menkıbe, dinî şahsiyetin bedensel olarak bu dünyada yaşadığı varsayılan zamanda başından geçenlerle ilgili bir anlatıdır. Menkıbe, velînin yaşamındaki her türlü halini anlatır. Dolayısıyla bazı metinler, velînin yardım severliğini, cihad yapmasını v.b konu edinebilir ve içlerinde keramet unsuru olmayabilir.⁷

Menkıbelerin bir özelliği de halk dili ile yazılmış olmalarıdır. Kolay anlaşılabilir dil kullanıldığı için Müslüman halkın okumasında ve anlamasında büyük kolaylık sağlanmıştır. Diğer bir özelliği ise edebiyat, tasavvuf, tarih, efsaneler, dinî bilgiler, mitolojik unsurlar, velilerin kerametleri ve velilerin hatıraları gibi halkın ilgisini çeken ve halka hitap eden her çeşit konuya yer verilmiş olmasıdır.⁸ Menkıbelerin öğreticilik işlevi de vardır: Şöyle ki müridleri mânen eğittiği gibi bir yandan da tarikatın tanıtımı ve yayılmasına katkıda bulunmuştur. Yani velilerin yüceltilmesi, müridlerin yetişmesinde örnek yol gösterici rolü üstlenmişlerdir.⁹ Hikâyeler ve kişilikler üzerinde oluşan menkıbeler hakkında şöyle bir tasnif yapılabilir:

---

⁵ Ocak, a.g.e., s. 31.

⁶ Ahmed Ateş, "Menâkıb", İA, İstanbul 1977, C. 6, s. 701.

⁷ Gürol Pehlivan, "Dinî Şahsiyetler Hakkında Oluşan Anlatılar", Milli Folklor Uluslararası Kültür Araştırma Dergisi, 2009, Y. 21, S. 83, s. 91.

⁸ Nilgün Erciyeş, *Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde Bulunan Tarih İle İlgili El yazması Kitaplarının Katalogların İncelenmesi Ve Terminoloji Birliğinin Sağlanması Çalışması*, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Uzmanlık Tezi, Ankara 2013, s. 18-19.

⁹ Gülay Karaman, "Mevlânâ'nın Menkıbeleri Üzerine Folklorik Bir İnceleme", Turkish Studies International Periodical For The Languages Literature And History Of Turkish, Ankara 2012, s. 4-5.

-Din uğrunda savaşan kahramanların olağanüstü güçlerinden, özelliklerinden bahseden menâkıbnâmeler.

-Veli, ermiş, tarikat şeyhleri ve dervişler hakkında olan menâkıbnâmeler.¹⁰

Veliler hakkında sözlü anlatılan bazı menkıbeler zamanla bir kişi tarafından derlenerek yazıya geçirilmiştir. İşte bu tarz eserlere menâkıbnâme adı verilmiştir.

1.2. MENAKIBNÂMELER

Menâkıbnâmeler, öğülecek iş, hareket ve meziyetleri bir araya getiren eserlerdir.¹¹ Arapça “menâkıb” ve Farça “nâme” kelimelerinin birleşmesinden oluşan menâkıbnâme, velilerin menkıbe ve hayat hikâyelerini konu edinen genel bir isim olmuştur.¹² Menakıbnâmeler velilerin, gösterdikleri kerâmetler, islamın yayılması adına mücadele eden kahramanların mücadeleleri gibi bir çok konuyu içerir. Bazı menakıbnâmeler isimleri bilinen kişiler tarafından, bazıları da bilinmeyen kişiler tarafından kaleme alınmıştır.

1.2.1. İslâm Dünyasında Menâkıbnâmelerin Ortaya Çıkışı

Tasavvuf'un H. IX. yüzyıldan sonra islam dünyasında yaygınlık kazanmasıyla beraber sûfilerin sözlerini, örnek davranışlarını belirtmek için menakıb kelimesi kullanılmıştır. Örneğin ilk dönemlerde kaleme alınan *Tabakatu's-sûfiyye* (*Sulemî,ö.412/1021*), *Keşfu'l-mahcub* (*Hucvirî,ö.440/1049*), *Risâle* (*Kuşeyrî,ö.465/1072*), tabakat kitaplarında Beyazîd-i Bistami, Cüneyd-i Bagdâdi, Ebû Hafs el-Haddâd gibi sûfilerin hikmetli sözlerine yer verilmiştir. Abdülkadir-i Geylani, Ahmed er-Rifai gibi şahsiyetlerin, vefatlarının ardından yazılan eserlerde gösterilen kerâmetlerin anlatılmaya başlanmasıyla menkıbe kelimesi kerâmet ile aynı manada kullanılır olmuştur ve menakıb yazma geleneği oluşmuştur.¹³ Yazılan eserlere menâkıb adı dışında tezkire, reşâhât, makâmât, nefahât gibi farklı isimler de verilmiştir. Türk kültüründe de menâkıbnâme ismi

¹⁰ http://www.edebiyadvesanatakademisi.com/edebiyad/797-menkıbe_nedir_ve_divan_edebiyatında_menkibeler_ve_menkibeve_sahsiyetler.html (11.11.2015)

¹¹ Ateş, a.g.md., s. 702.

¹² Mustafa Güneş, “Klasik Türk Edebiyatında Menâkıbnâmeler Ve Menâkıb-ı Akşemseddin”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, c. 4, s. 16, Kütahya 2011, s. 166.

¹³ Haşim Şahin, “Menâkıbnâme”, TDViA, Ankara 2004, C. 29, s. 112.

yanında tezkire, kerâmet ve vilâyetnâme kelimeleri de menâkıbnâme yerine kullanılmıştır.¹⁴

Menâkıb kelimesi daha sonraki dönemlerde tasavvufî nitelik taşıyan kitaplar için kullanılmıştır. H. XII. yüzyıldan itibaren tasavvufun tarikatler şeklinde İslâm dünyasında yaygınlaşmaya başlamasından sonra hemen her tarikatın kendi pîri, şeyhleri ve temsilcileri hakkında menâkıb kitapları yazılmıştır.¹⁵ H. VIII. yüzyıl da Ahmed Eflâki'nin kaleme aldığı *Menakıbu'l- 'arifin* önemli menâkıbnâmelerden biridir.¹⁶

XV. yüzyılın sonlarına doğru çıkan Bektaşî menakıbnâmelerine Vilayetnâme adı verilmiştir, Uzun Firdevsi tarafından yazıldığı tahmin edilen Hacı Bektaş-î Veli'nin hayatını, devlet adamları ve alimlerle ilişkilerini anlatan *Vilayetnâme-i Hacı Bektaş Veli* adlı eser meşhurdur.

Osmanlı devleti, daha beylik iken başlayan bir anlayışla velîlere ve tarikatlara büyük önem vermiştir. Çünkü, onların içtimaî yapıdaki yerini iyi tayin etmiş ve buna paralel bir din politikası ortaya koymuştur.¹⁷ Özellikle Anadolu ve Rumeli'deki imar ve iskan faaliyetlerinde velilerin ve tekkelerin mühim rol oynadığı ilmi bir hakikattir. XVII.-XVIII. yüzyıllarda kaleme alınan menakıbnâmeler Arapça, Farsça, Türkçe gibi çeşitli dillerde yazılıp büyük artış göstermiştir.¹⁸ Aynı zamanda o dönemlerde faaliyet gösteren Mevlevîlik, Kadîrîlik, Rifâîlik, Vefâîlik gibi tarikat çevrelerinin pîrleri ve şeyhleri hakkında yazılan menâkıbnâmelerin tertip edildiği bilinmektedir.¹⁹ XVII. ve XVIII. yüzyıllarda artık menâkıbnâme edebiyatı geleneksel bir yapıya kavuşmuştur. Sadece şeyh ve halifeler için değil, yerel bazı şeyhler hakkında da çok sayıda menâkıbnâmeler yazılmıştır. Bunlara Bursalı Hüsameddin'in *Menâkıb-ı Şeyh Üftade*, Nevizâde Atâyi'nin *Menâkıb-ı Şeyh Mahmud el-Üsküdari*, gibi eserler örnek olarak verilebilir.²⁰ Bazen bir sûfi için birkaç menâkıbnâme yazılabildiği gibi, *Menâkıb-ı Evliyâ-i Mısır*, *Tezkire-i Evliyâ-i Bağdad*, *Menâkıb-ı Evliyâ-i Bağdad* gibi, bir bölge veya şehirde yaşayan velilerin

¹⁴ Şahin, a.g.md., s. 113.

¹⁵ Ali Kozan, Sevil Akyol, "Şeyh Bedreddin Menkıbevi Hayatına Dair Bilinmeyen Bir Eser Menâkıb-ı Şeyh Bedreddin Sultan", Tarih Okulu Dergisi, 2013, s. 77.

¹⁶ Şahin, a.g.md., s. 113.

¹⁷ Emine Seval Yardım, *Menkıbe Ve Menakıbnâmelerle İlgili Eserler İçin Açıklamalı Bir Bibliyografya Denemesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1999, s. 6.

¹⁸ Şahin, a.g.md., s. 113.

¹⁹ Ahmet Yaşar Ocak, *Bektaşî Menâkıbnâmelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*, Enderun yayınları, İstanbul, 1983.

²⁰ Salih Gülerer, "Türk Kültüründe Menâkıbnâmeler Ve Menâkıbnâme Yazıcılığı", Tarih Okulu Dergisi, Aralık 2013, S. 16, s. 240.

menkıbelerinin anlatıldığı eserler de kaleme alınmıştır.²¹ Ayrıca menâkıbnâmeler yazıldıkları devrin bir tür dini, sosyal, siyasi panoraması mahiyetinde olup, edebiyatta da önemli bir yer almaktadır. Devrin her türlü olay ve şahıslarından bahseden bu eserler bir bakıma tarih kitabı niteliğine sahiptir.²²

1.2.2. Evliyâ Menâkıbnâmeleri Ve Türk Kültüründe Menâkıbnâmeler'in Ortaya Çıkışı

Menâkıbnâme türü eserlerin bir başka örneği de genellikle tarikat kurucusu olan veya sûfi meşreb olduğu bilinen şahsiyetlerin hayat hikâyelerini anlatan evliyâ menâkıbnâmeleridir.²³ Tekke/tasavvuf edebiyatı, devrin sosyal kurumları olan tekkeler çevresinde çeşitli kaynaklardan gelen düşünce, yapı ve tasarımlarla şekillenmeye başlamıştır. Şekillenmenin kaynağını Türklerin İslâm öncesi kültür ve edebiyatları ile İslâm dini ve tasavvufî düşünce oluşturmaktadır. Tekkelerdeki eğitim faaliyetleri bilginin belli bir coğrafi alana yayılması ve edebi ürünlerin oluşumunu sağlamıştır.²⁴ X. yüzyılda müslüman olan Karahanlılar, Türk evliyâ menkıbelerinin bilinen ilk örneğini meydana getirmişlerdir. XI. yüzyılın sonlarında kaleme alınan, *Tezkire-i Satuk Buğra Han* adını taşıyan eser bu hususa örnektir.²⁵ Bu eserler velilerin etrafında cereyan eden tarihi olayları aksettirdikleri gibi, velilerin ilişkide buldukları pek çok tarihi şahsiyetler hakkında da bilgi verirler.²⁶ XI. yüzyılın son çeyreğinde Türkler'in artık Anadolu'ya yerleştiği ve Anadolu Selçuklu Devleti'ni kurdukları bilinmektedir. Fakat Anadolu coğrafyasında ilk edebi mahsuller XIII. Yüzyılda verilmeye başlamıştır. Ayrıca canlı, etkili bir tasavvufî hayatın varlığı da dikkati çekmektedir. Bunda Moğol istilasını sebebiyle Anadolu'ya yerleşen muhtelif mutasavvıfların (Sadreddin Konevî, Mevlânâ, Evhaudî Kirmanî gibi)rolü olduğu gibi, Rifaîlik, Kadîrîlik gibi tarikatların etkisi de şüphesizdir.²⁷ Evliyâ tezkirelerinin menâkıbnâmelerden ayrılan tarafı, menâkıbnâmelerin daha çok bir kişinin

²¹ Haşim Şahin, *Alevi-Bektaşî Tarihinin Yazılı Kaynakları: Velayetnâmeler/Anadolu'da Aleviliğin Dünü Ve Bugünü*, Sakarya Üniversitesi Yay, Sakarya, 2010, s. 259.

²² Mercan, a.g.m., s. 115.

²³ Kozan., Akyol, a.g.m., s. 78.

²⁴ Gülerer, a.g.m., s. 237.

²⁵ Hasan Kaya, "Derviş Hasan Medhi'nin Bilinmeyen Bir Eseri: Menâkıb-ı Derviş Haki", *Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi*, C. 6, S. 26, s. 278.

²⁶ Abdurrahman Güzel, *Kaygusuz Abdal Alaeddin Gaybi Menakıbnamesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.

²⁷ Yardım, a.g.t., ss. 5-6.

hayat hikâyesi ile kerametlerine yer vermesi, evliyâ tezkirelerinin ise bir antoloji gibi birden fazla velinin hayat hikâyesi ve kerametlerine yer veriyor olmasıdır.²⁸ Ayrıca Osmanlı döneminde de farklı türde menâkıbnâme örnekleri görülür, *Battalnâme* (Battal Gazi hakkında), *Danişmendâme* (Melik Danişmed Gazi hakkında), *Saltuknâme* (Sarı Saltuk hakkında) gibi o devirler kaleme alınan eserlerdir. Danişmendnâme, Battalnâme, Saltuknâme gibi eserler de dini kahramanlar yani din uğrunda savaşanların hayat hikâyelerinden bahseden eserlerdir. Bunlara dini mahiyette destâni eserler olması nedeniyle menâkıbnâmeler olarak değerlendirilebilir.²⁹

Bundan başka bu gibi eserlerde, asıl tarihi kaynaklarda bahsedilmeyen, devrin içtimai ve iktisadi hayatı ile örf ve adetlerine dair bilgilere de bazen çok az miktarda tesadüf olunur.³⁰ Evliyâ menkıbeleri de olağan üstü olayların anlatıldığı edebi türler içinde değerlendirilmekle beraber konuların gerçek ve kutsallık atfedilen kişiler olması, yaşadığı zaman ve mekânın bilinmesi, anlatılan olayların gerçek olduğuna inanılması ve sade uslûbla yazılmış olmaları ile diğer türlerden ayrılır.³¹ Menâkıbnâme yazarları konu edindikleri velinin çağdaşı olup aynı muhitte yaşamıştır ya da kısa veya uzun bir müddet sonra yaşamıştır. Menkıbe, tarikatın üyesi olan mühim bir kişi ya da bir derviş tarafından kaleme alındığı gibi halk arasında anlatılan menkıbelerin tertip ve tasnifiyle de yazılı hale gelmektedir. Bu eserlerin yazımında birinci kaynak, eğer velinin yaşadığı devirde ve muhitte yaşamış ise yazarın kendisidir. Böyle bir durum söz konusu değil ise o zaman sözlü gelenek, tarih ve diğer menkıbe kitapları gibi yazılı kaynaklar ya da velinin türbesi, kitâbesi, eşyaları, eseri gibi tarihi vesikalar menâkıbnâmelerin yazımında kaynak oluştururlar.³²

1.3. EFSANE

Efsaneyi daha belirgin tanımlayabilmemiz için sözlük anlamı ve başka dillerdeki karşılığı hakkında bilgi vermek gerekir. Efsâne terimi Türkçe'ye Farsçadan geçmiştir.

---

²⁸ Ali Berat Alptekin, *Efsane Ve Motifleri Üzerine*, Akçağ Yay, Ankara, 2012, s. 25.

²⁹ İsmail Hakkı Mercan, "Türk Tarihinin Kaynaklarından olan Bazı Menakıbnâme ve Gazavatnameler Hakkında", *Sosyal Bilimler Dergisi*. s. 114.

³⁰ Ateş, a.g.md., s. 701.

³¹ Kozan., Akyol., a.g.m., s. 78.

³² Ocak, a.g.e., s. 37.

Farsça da Efsâne; Masal, hikâye, öyküdür.³³ Türkçe’de Efsâne; Asılsız, hayal mahsulu hikâye, masal, halkın hayal gücünden doğan ve dilden dile söylenirken bu hayal gücüyle şekil değiştirerek olağanüstü nitelikler kazanan hikâye demektir.³⁴ İngilizce’de Legend; Menkıbe, hikâye.³⁵ Fransızca’da Légende; Ermişlerin yaşam öyküleri, efsane.³⁶ Almanca’da Legend’er; efsanevi, menkıbevi, ismi var cismi yok, dini menkıbe.³⁷ Hepsi aynı manaya gelir, fakat kullanıldıkları dile göre bazan farklılık gösterir. Efsâne kelimesi XVI. yüzyıldan itibaren kullanılmış ve o yüzyılda Divan Edebiyatında da kullanılmıştır.³⁸

Günümüzde efsâne ya da mitolojiye sahip olmayan bir toplum yoktur. Bazı ülkelerde daha eski ve sayı bakımından daha çok olurken, bazı ülkelerde ise daha az olması, o toplumun tarihine ve edebiyatının zenginliğine bağlıdır.³⁹ Efsaneler hakkında ilk araştırma Alman Grimm kardeşler tarafından yapılmıştır. Bu kişiler Alman şiirlerini, efsanelerini ve masallarını köy köy, kasaba kasaba dolaşarak toplayıp derlemişlerdir ve bugün dünyanın her yerinde bu efsâneler ve masallar ilim adamları tarafından tanınmaktadır.⁴⁰ Efsâneler hakkında yapılan çalışmalar, eskiden beri ve günümüzde muhtelif itikatların etkisini de incelemektedir, yani çok tanrılı ve tek tanrılı inanç dönemlerine ait hususlar da vardır. Çeşitli kaynaklar göstermektedir ki, efsâneler dünya üzerinde türü açısından, konu zenginliği bakımından, içerdikleri sayısız motifler ve kişilikler yönünden oldukça geniş alana yayılmıştır. Balkan ülkelerinde yaygın olan motif, Kesik Baş efsaneleridir. Özellikle Kosova halk destanında ve folklorunda daha yaygın bulunmaktadır.⁴¹ Kesik baş motifi Türk folklorunda da yaygın biçimde bulunmaktadır.⁴² Efsanelerin diğer bir özelliği de çeşitli motifleri, kişileri, olayları yaşatabilmeleridir. Mit,

³³ Mehmet Kanar, *Farsça Türkçe Sözlük*, Deniz Kitabevi, İstanbul 2000, s. 102.

³⁴ İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı, I s. 808.

³⁵ A.D. Alderson, Fahir İz, *The Concise Oxford Turkish Dictionary*, Oxford University press, 1959. S. 576.

³⁶ Tahsin Saraç, *Büyük Fransızca Türkçe Sözlük*, Adam Yay, 2002, s. 820.

³⁷ Karl Steverwald, *Deutsch Türkisches Wörterbuch*, Almanca Türkçe Sözlük, Otto Harrassowitz Wiesbaden, 1974, s. 357.

³⁸ Ferhat Aslan, “Halk Bilimsel Bir Terim Olarak Efsane Üzerine Bazı Dikkatler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5. C., S. 23, 2012 s. 82.

³⁹ Raif Vırmiça, *Kosova’da Fatih Devri Eserleri Kosova Efsaneleri*, Kitap Yay, Kosova, 2009, s. 116.

⁴⁰ https://tr.wikipedia.org/wiki/Grimm_Karde%C5%9Fler. (06.01.2016)

⁴¹ Vırmiça, a.g.e., s. 116-118.

⁴² Bkz: Nurettin Albayrak, “Kesik Baş Destanı”, TDVİA, Ankara, 2002, 25. C., s.308-309. Ahmet Yaşar Ocak, *Türk Folklorunda Kesik Baş (Tarih-Folklor İlişkisinden Bir Kesit)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay, Ankara, 1989 .

masal, efsâne, menkıbe ve memorat gibi anlatı türleri, geçmişten günümüze insanların ihtiyaçlarına ve toplumun içinde bulunduğu şartlara göre meydana gelmiştir.⁴³

Efsânelerde anlatılanların inandırıcılık özelliği vardır, şahıs ve olaylarda tabiatüstü olma özelliğine sahip olduğu gibi, kısa ve konuşma diline yer veren anlatımlardır.⁴⁴ Efsâneler daha çok sözlü kültürdür, eskiden beri anlatılagelen şeyler halk arasında anlatıla anlatıla ve katılan ilavelerle günümüze kadar gelmiştir. Efsâne hakkında yapılan çalışmalarda yeni tanımlar dikkat çekmektedir. Çünkü diğer anlatı türlerine göre daha canlı ve değişken bir yapı arz eder.

Efsâneler tam olarak tarih içinde ve tarih tarafından yenilendiklerinden çeşitli, değişken ve çok sayıdadır. Aynı inanış, kişi yer veya olay toplumun hayal gücünde çok sayıda anlatı doğurabilir.⁴⁵

Bazı kongrelerde efsanelerle ilgili söyleşiler de nelere efsane denilip nelere denilmeyeceğinin tartışması ve sınıflandırılması yapılmıştır. Pertev Naili Boratov bazı küçük değişiklikler ile bir yeni sınıflandırma şekli ortaya koymuştur.

Şöyleki; I. Dünya'nın yaratılışı ve sonu ile ilgili efsaneler.

II. Tarihi efsaneler.

III. Tabiatüstü şahıslar ve varlıklar üzerine efsaneler.

IV. Dini efsaneler.⁴⁶

1.4. MENKİBE VE EFSANE ARASINDAKİ FARK

Belirtildiği üzere efsâne ve menkıbe olağanüstü hallerden ve kişilerden bahsetmektedir. Ancak motif benzerliği bulunmakla birlikte aralarında bazı farklar da vardır. Menkıbelerin konusu gerçek kişiler ve olaylar olduğu gibi, efsânelerde de daha çok olağanüstü hallere önem verilmektedir. Efsâneler bazen belirli şekilleri olmadığı gibi

---

⁴³ Oğuz Erdoğan, "Dini Şahsiyetler Etrafında Oluşan Anlatı Türlerinin Tasnif Ve Değerlenmesi Üzerine Düşünceler:Aziz Mahmud Hüdayi Örneği", Türk Dili Ve Edebiyatı Örneği Dergisi, S. 49. s. 97.

⁴⁴ Aslan, a.g.m., s. 86.

⁴⁵ Aslan, a.g.m., s. 88.

⁴⁶ Alptekin, a.g.e., s, 22.

konuşma dili ile halk anlatımlarıdır yer ve mekan belirsizdir. Menkıbeler daha çok dini nitelikli oldukları için farklılık göstermektedir.

Efsâne ve menkıbe arasındaki farklılığı daha belirginleştirmek için şöyle bir örnek verebiliriz:

Efsâne örneği: Erzurum yakınlarındaki Söğütlü köyünde Balıklı bir göl vardır. Eskiden bu gölden balık tutulmuş, bir gün, bir adam tuttuğu balıkları eve getirir, kızaran balıklar tavadan kaybolur. O günden sonra balıklar kutsal sayılmış ve hiç kimse gölden balık tutmamış. Göldeki balıkların her birinin muhtelif yerleri yanık gibidir. Bunun sebebi olarak tavada kızartılmış olmaları gösterilir.⁴⁷

Örnekte görüldüğü gibi balığın tutulduğu zaman ve tutan kişinin kim olduğu hakkında bilgi yoktur. Balıklar hakkında anlatılan bu efsâne, balıkların kutsal sayılıp tutulmamalarıdır, çünkü tabiatüstü bir şekilde kaybolup göle dönmüşlerdir. Balıkların üzerindeki kızarıklıklar efsânenin gerçekliğini izah etmektedir.

Menkıbe örneği: Nakledilmiştir ki: Bahaeddin Veled⁴⁸ Hazretlerinin, müridlerinin hallerini anlamakta o derece keskin görüşü varmış ki müridler kendi odasına girdiklerinde " Bu pis gözlerinizle bana bakmayınız. Önce gözlerinizi gözyaşlarınızla yıkayınız, ondan sonra Tanrı erlerinin yüzüne bakınız. Ancak o zaman görünen ve herkese görünmeyen nurları görebilirsiniz!" derdi. (Müridlerinden birine): "Ey filan kişi, yolda gelirken bir güzele baktın, gözlerin zinaya bakmıştır, dolayısıyla bizim sohbetimizden uzaklaş" diğer birine de "Sen de bir çocuğu gözünle süzdün, kendini bu günahattan temizle; çünkü Tanrı hazretleri her türlü ayıptan arı durur ve ruh bakımından temiz olanları sever" diye buyurdu. Nitekim Kur'an'da "Çok tövbe edenleri ve çok temiz olanları sever" (Bakara 2: 222) buyurulmuştur.⁴⁹

Bu menkıbe örneğinde kişi ve zaman bellidir, menkıbedeki olağanüstülük kerâmete dönüşür. Yani Bahaeddin Veled'in müridlerinin gözlerinden harama baktıklarını anlaması. İki örnekte de olağanüstü olaylar görülmektedir, bir de menkıbe örneğinde Kur'an'dan ayet verilerek doğruluğu ispat edilmektedir.

⁴⁷ http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/medergi/20.htm (12.11 2015)

⁴⁸ Bahaeddin Veled Mevlana Celaeddin-i Rumi'nin babasıdır, daha geniş bilgi için bkz: M. Nazif Şahinoğlu, "Bahaeddin Veled", TDVİA, 4. C., s. 460.

⁴⁹ Ahmed Eflâkî, *Menâkıbu'l-Ârifîn/ Ariflerin Menkıbeleri*, Kabalcı Yay, İstanbul, 2006, s. 89-90.

Efsânelerdeki motifler ve kişiler, anlatıldıkları yere göre yani türbe ve tekkelerle doğrudan ilgili olabilir. Başka bir ifadeyle efsânelerin masallar gibi anlatım tarzları olabilir fakat aralarındaki fark efsânelerin halk arasında gerçek olmayan ayrıntılarına karşı, benimsenmiş olması, masal ise tarihsel gerçeklerden yoksun oluşu sebebiyle benimsenmemesidir.⁵⁰

1.5. TASAVVUF VE MENKİBE

Menkıbeler hakkında daha önce de genel olarak bilgi verildiği gibi bu çalışmada, menkıbeler tasavvufî yönden ele alınacak ve açıklanacaktır. Övünecek haller anlamına gelen menkıbe en yaygın biçimde tasavvufî nitelikte olup Allah dostlarının sözleri ve olağanüstü hallerinden bahseden ve başlarında geçen olaylar için kullanılır.

Yazılan menkıbeler tasavvuf açısından önemlidir. Çünkü o şahıs hakkında günümüzde dahi okuyup yararlanabileceğimiz önemli hususlar vardır. Menkıbeler, gerçek ve yaşamış kişiler hakkındadır ve bu kişi özellikle tarikat piri, velî veya şeyh ise onların menkıbeleri vasıtasıyla insanların bir nevi manevi gelişmelerine yardımda bulunmaktadır. Menâkıbnâmelerde Allah dostlarının makamları, kerâmetleri, güzel ahlakları anlatılmıştır. Okunulan menkıbeler vasıtasıyla bir tür gönül fetihleri meydana gelmektedir, bilindiği gibi Osmanlı Döneminde bazı coğrafi bölgeler fethedilmeden önce oraya giden evliyâ, oradaki toplumun, ilk önce gönüllerini fethetmişler ve bu durum onların o bölgelerde göstermiş oldukları harikulade haller yani kerâmetler ile tasavvuf algısının güzel şekilde yayılmasına ve tanınmasına neden olmuştur.

Menkıbelerin ve menâkıbnâmelerin tasavvuf tarihinde de, edebiyatında da önemli yeri vardır. Allah dostları yaşadıkları dönemlerde, iman ve hakikat sırrına erdiler tam insan-ı kâmil olarak yaşadılar, onların güzel ahlâkları, meziyetleri, insanı irşad edişleri etrafa yayılmış ve dillerde menkıbeleri dolaşmıştır.

---

⁵⁰ Vırmiça, a.g.e., s. 119.

2. BÖLÜM

BALKANLAR'DA İSLAM'IN YAYILMASINDA TARİKATLARIN ROLÜ

2. BALKANLAR'DA İSLAMIN YAYILMASINDA TARİKATLARIN ROLÜ

Balkanlar hakkında kısaca bahsetmek gerekir. Balkan terimi, ağaçlarla kaplı dağlar silsilesi anlamına gelen Türkçe bir kelimedir.⁵¹ Bilinen diğer ismi de Rumeli'dir, Avrupa kıtasının güneydoğu kesiminde, İtalya Yarımadası'nın doğusu, Anadolu'nun batısı ve kuzeybatısında yer alan coğrafi ve kültürel bölgedir. Yunanistan, Bulgaristan, Arnavutluk, Romanya, Kosova, Makedonya, Sırbistan, Bosna-Hersek, Karadağ, Balkan ülkeleri olarak kabul edilir.

Balkanlar'ın coğrafyası eskiden beri, kavimler, ırklar, dinler ve mezhepler sergisidir. Balkanlar'ın ilk sakinleri Arnavutlar'ın atası olarak kabul edilen İlirlerdir. Tarihte Pellazg'lar olarak da anılmıştır. Pellazg'lar İlirlerin atalarına verilen isimdir.⁵² Latince kaynaklarda Aerbanenses veya Albanenses, Slav kaynaklarında Albanoi yahut Arbanasi olarak bahsedilen bu halkın Türkçe'de ismi Arnavut'dur.⁵³ Önceden çok tanrıçılığa inançları olan İlirler daha sonra Hıristiyanlığı kabul etmişler ve Osmanlıların gelişine kadar Hıristiyanlığa bağlı kalmışlardır. Balkanlar'a İlirlerden başka Turan kavimleri, Türkler ve Macarlar da yerleşmiştir. Türklerin buraya gelip yerleşmeleri, yurt kurmaları VI. yüzyılın ilk devresinde başlamıştır.⁵⁴

Balkanlar'da önemli Türk etkisi, Osmanlı Türklerinin Batıya ilerlemeleriyle kendini göstermiştir. Osmanlı'nın, kuruluş merhalesini tamamladıkları Anadolu coğrafyasından çıkış ve beraberinde gelişen tarihi süreçte Balkanlar'a yönelik hareketi, devletin gelişmesi ve genişlemesi anlamında son derece önemlidir.⁵⁵ Osmanlı devleti Balkanlar'a siyasi, dini ve kültürel tarihinde çok önemli etkiler bırakmıştır. Balkan toprakları öyle çok benimsenmiş ve sevilmiştir ki, taş, toprağı ve nehirleriyle Şâirler'in (Âşık Çelebi, Yahya Kemal Beyatlı gibi) eserlerinde o duyguyu hissetmek mümkündür. Âşık Çelebi şiirinde:

⁵¹ İlahan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Lûgatı, I. A-G, s. 273. Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, İdeal Kültür Yay, İstanbul 2012, s. 216.

⁵² Skender Anamulli, *Historia e Popullit Shqiptare-İliet Mesjetar, Shqiperia nen Perandorine Osmane Gjat shek: XVI-vitet 20 te Shek: XIX*, Akademia e Shkencave e Shqiperis, İnstituti i Historise, Teona Yay, Tiran, 2002, s. 42.

⁵³ Recep Doci, *İliri-Shqiptaret dhe Serbet ne Kosove*, Prishtine 1994, s. 56.

⁵⁴ Metin İzeti, *Balkanlarda Tasavvuf*, İnsan Yay, İstanbul 2013, s. 18.

⁵⁵ Selçuk Ural, "Balkanların Din Motiflerinin Oluşmasında Ohri Şehrinin Yeri: Aziz Kliment Aziz Naum ve Sarı Saltık Örnekleri", *Türk Tarihinde Balkanlar*, Sakarya Üniversitesi Yay, ss. 163, 176.

Kişver-i kâfirden iman ehline akub gelir

*Kibleye tutmuş yüzünü bir müseldandır Tuna.*⁵⁶

Aynı şekilde "Bir Türk gönlünde nehir varsa Tuna'dır, dağ varsa Balkan'dır"⁵⁷ diyen Yahya Kemal, doğduğu toprakların maddi manevi atmosferini derinden hissetmiş ve eserlerine de yansıtmıştır.

Balkanlar üzerine yapılan çeşitli araştırmalarda tarihçiler, bölge halkının İslâmlaşmasındaki etkenlerin çeşitliliğinden söz ederken, özellikle dervişlerin rolüne yer vermişlerdir. N. Malcolm, P. Bartl, A. Popovic gibi önemli tarihçiler, tarikatların düşünce hayatı ve halk inançlarına katkı sağladığı, dervişlerin dini düşüncelerinin geleneksel İslâmiyet'e göre halk arasında rağbet gördüğü ve İslâmiyetin yayılması adına önem kazandığını belirtmişlerdir.⁵⁸ Öyleki Osmanlılar Balkanlar'a gelmeden önce, seyyah dervişler bu bölgelere yani Balkan bölgelerine gelip İslâm'ın tebliğini gerçekleştirmişlerdir. Seyyah dervişler bu toprakları fethetmeye hazır hale getirmişlerdir. İslâm'ı yayan bir çok dervişin isimleri meçhul kalmıştır. Burada önemli bir şahsiyetten bahsedebiliriz ki bu şahıs hakkında bir çok menkıbeler nakledilen Sarı Saltuk'tur.

Fethedilen topraklarda, hıristiyan halkın Osmanlı idaresiyle uyum sağlamasında tarikatların kaynaştırıcılık görevi yaptıkları söylenmektedir.⁵⁹ İslâm'ın yayılmasında tarikat şeyhlerinin önemi olduğu kadar, IX-X. asırda Orta Asya'dan göçetmiş Kıpçak, Kuman, Peçenek gibi Türk boyları halen eski ananelerini kaybetmedikleri, sahip oldukları örf, adet ve geleneklerinde İslâm'ı kabul etmelerinde önemli katkıları olduğu düşünülmektedir.⁶⁰

Tekkeler ve zaviyeler ve orada barınan şeyh ve dervişler Balkanlarda eski şehirlerin yeni bir hal kazanmasında ve kurulmasında önemli derecede pay sahibi olmuşlardır. Balkanlarda ulaşımı kolay, ticarete elverişli, verimli arazilerde kurulan zaviyeler etrafında

⁵⁶ Mehmet Demirci, "Gazi Dervişler Ve Balkanlar", Tasavvuf İlmi Ve Akademik Araştırma Dergisi, S. 27, 2011, s. 150.

⁵⁷ Balkan'a Seyahat- Yahya Kemal Beyatlı, <http://tavanarasindaunutulanlar.blogspot.com.tr/2010/07/balkana-seyahat-yahya-kemal-beyatli.html>, erişim 10.18.2016.

⁵⁸ Reşat Öngören, "Balkanlar'ın İslâmlaşmasında Süfîlerin Rolü", Balkanlar'da İslam Medeniyeti Milletlerarası Sempozyum, 21-23 Nisan 2000, Sofya, s. 47. Bkz: Noel Malcolm, *Kosova: Balkanlar'ı Anlamak İçin*(çev. Özden Arıkan) İstanbul 1999; Peter Bartl, *Milli Bağımsızlık Hareketi Esnasında Arnavutluk Müslümanları 1878-1912*(çev. Ali Taner) İstanbul, 1998.

⁵⁹ Bkz: Tayyib Okiç, "Sarı Saltuk'a Ait Bir Fetva", A. Ü. İ. F. D., S. 1, Ankara, 1952, ss. 43- 59.

⁶⁰ Mehmet İbrahim, "Eski Yugoslavya'da İslâm Kültürünün Yerleşmesinde Tarikatların Önemi", İslami Araştırmalar, C. 6, S. 4, s. 252

aileler ve aşiretler yerleşmiş, yeni köy ve şehirler oluşmaya başlamıştır. Kurulan zaviyeler, kibarlığın, zerafetin, inceliğin, hikmetin ve sanatın önemli merkezi olarak faaliyet göstermiştir. Dini, dili, ırkı, düşüncesi ne olursa olsun insanlara layıkıyla saygı gösteren tekkeler, gösterdikleri yöntemler sayesinde halk tarafından önem, sevgi ve saygı görmüşlerdir.⁶¹

Balkanlar'da İslâmın yayılmasında, tarikatların temel unsuru olan “insan sevgisi, hoşgörü, karşılıksız hizmet” anlayışı etkili olmuş ve bu husus halkın dikkatini büyük bir şekilde çekmiştir. Genel olarak bütün tarikatlar, çok geniş ufuklu, insana sevgi ve saygıyı temel almıştır. Bu özelliklerinden ötürü tarikatlar, Müslüman ve Hıristiyanlar arasında sevgi ve kaynaşmanın sağlanmasında etkili olmuşlardır. Aynı zamanda Tekkeler, “hangi dinin mensubu olursa olsun” halkla kaynaşıp insan ilişkilerinde önemli rol oynamışlardır.⁶² Bazı tarikatlere ait tekkelerde bayram günleri, ramazan ve aşure aylarında, kim olursa olsun, arzu eden herkese yemek ve aşure dağıtırdı. Günümüzde de bazı tekkelerde aşure dağıtımının devam etmesi, bu durumun göstergesidir. Bugün Balkanlarda bütün yıkımlara rağmen Türk İslâm kültürünün izleri silinememiştir. Balkan ülkeleri olan Romanya, Bulgaristan, Makedonya, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Yunanistan, Sırbistan, Karadağ'da yaşayan Mülüman Türkler, tarihi ve manevî kimliklerini korumaya çalışmaktadır.

Türkler'de tarikat ve tarikat kuruculuğu denilince akla gelen ilk kişi Ahmet Yesevi Hazretleridir. Yetiştirdiği müridlerini Anadolu'ya göndermiş ve bu kişiler Anadolu'nun manevî mimarları olmuşlardır. Anadolu'da buldukları yerlerde birer tekke inşa etmişlerdir. Ayrıca Anadolu ile sınırlı kalmamış Balkanlarda da aynı görevi üstlenmişlerdir. Anadolu'da kurulan tarikatlar arasında önemlilerden biri Hacı Bektaş Bektâşîyye Tarikatıdır. Anadolu'dan Balkanlar'a, kısmen Mısır ve Yakındoğu ülkelerine kadar geniş bir coğrafyaya yayılan söz konusu tarikatın ana merkezi, Hacı Bektaş'taki Pir Evi'dir.⁶³

XIV – XV. yüzyıllar fetihler dönemi olduğu kadar aynı zamanda ilk dervişlerin yerleşme dönemidir. Fethedilen topraklara doğru dağılmaya başlayan dervişler (Kalenderiler, Bektaşiler ve diğerleri) Müslüman kültürünün yayılması için çalışmış ve aynı zamanda askeri seferlere de bizzat katılmıştır. Osmanlı devletinin hakimiyeti altında

⁶¹ İzeti, a.g.e., s. 48.

⁶² İbarhim, a.g.m., s. 294, bilgi için bkz: Mehmed İbrahimi, “Prilog Kon Teketo Kako Kulturno Prostevena Institutucija Vo Zapedna Makedoniji”, Biorski Naučni Sobiri 6, Zbornik, Tetovo, 1991.

⁶³ Nedim Bakırcı, Hüseyin Kürşat Türkan, “Tekke Ve Zaviyelerin Balkanlardaki Rolü Ve Önemi”, Dil Edebiyat Ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, 2013, Yıl: 1, S. 1. s. 146.

bulunan toprakların doğu kısmındaki (Trakya, Deli Orman, Dobruca) sûfiler Simavnâ'lı Bedreddin⁶⁴ ve Hasköy yakınında bir tekkenin kurucusu Kalenderi bir derviş olan Otman Baba⁶⁵ olmuştur. XV. yüzyılda Bayramiyye, Nakşibendiyye, Halvetiyye gibi tarikatlar Balkanlar'a kadar genişlemeye başlamıştır.⁶⁶

Makedonya, Kosova, Arnavutluk Balkanlar'daki tekke yaşamının, tasavvufi hayatın en hareketli olduğu bölgelerdir. Bu bölgelerde tarikatların yayılış ve yerleşmesinde halkın etkisi olmuştur. Çeşitli tarikatlara farklı bölgelerde ilgi gösterilmiştir.⁶⁷

Balkanlar'da XII. yüzyıldan itibaren yerleşmeye başlayan Tasavvuf anlayışının XVIII. – XIX. yüzyılda tesir ve yaygınlığının arttığı, inşa edilen tekkelerle bağlarının geniş kitlelere ulaştığı bilinmektedir. Mevlevilik, Bektaşilik, Nakşibendilik, Kadirilik, Sadilik, Rifailik, Halvetilik ve Melamilik tarikatları Balkan bölgelerinde faaliyet göstermişlerdir.⁶⁸

2.1. MEVLEVİLİK

Mevlevî silsilenamesinde tarikatın pîrî Mevlânâ Celâleddin-î Rûmî'dir (ö. 672/1273). İlk tarikatlaşma faaliyetini başlatan Hüsameddin Çelebi'dir. Ondan sonra 1292 yılında irşad makamına geçen Mevlânâ'nın oğlu Sultan Veled, Anadolu'ya hakim olan Moğollar, siyasi iktidari temsil eden Selçuklu hanedanı mensupları ve türkmen beylikleri ile iyi ilişkiler kurmuştur. Daha sonra Amasya'ya, Kırşehir'e, Erzincan'a halifelerini yollayıp zaviyeler kurdurarak Mevleviliği yaymaya başlamıştır.⁶⁹ Mevlevîlik sadece mistik bir kuruluş olarak kalmamış, Osmanlı'nın büyük şair, mûsikişinas, hattat, nakkaş v.s gibi sanatkârlarını yetiştiren, seçkin ve zarif insanların barındığı yüksek düzeyde ilim, kültür ve sanat merkezleri haline gelmiştir. Ayrıca eski Yugoslavya'da (Balkanlar'da) bütün Mevlevî tekkelerinde ve bazı Bektaşî ve Rifaî tekkelerinde musikî aletlerine rastlanmış olması gelişmiş bir musikî sanatının varlığına işaret etmektedir.⁷⁰ Mevlânâ'nın Farsça

⁶⁴ Bkz: Bilal Dindar, "Bedreddin Simâvî", TDVİA, İstanbul 1992, 5. C., ss. 331-334.

⁶⁵ Bkz: Haşim Şahin, "Otman Baba", TDVİA, İstanbul 2007, 34. C., ss. 6-8.

⁶⁶ Nathalie Clayer, *Alexandre Popovic, Osmanlı Döneminde Balkanlardaki Tarikatlar*, Osmanlı Toplumunda Tasavvuf Ve Sufiler, (haz. Ahmet Yaşar Ocak), TTK Yay, Ankara 2005, ss. 247-248.

⁶⁷ Tuğçe Tuna, *Balkanlardaki Miras Tekkeler*, H Yay, İstanbul 2013, s. 19.

⁶⁸ İzeti, a.g.e., s. 146.

⁶⁹ Barihüda Tanrıokur, "Mevleviyye", TDVİA, Ankara 2004, 29. C., s. 468.

⁷⁰ Mehmet İbrahimi, a.g.m., s. 254.

kaleme aldığı Mesnevî'si Türkçe'ye defalarca tercüme ve şerh edilmiştir. Ayrıca eser İngilizce, Almanca, Rusça, Arapça, Urduca v.s gibi bir çok dile de çevrilmiştir.⁷¹

Mevlevîlik, tarih boyunca tarikatın merkezini Konya'da oluşturmuştur. Sultan Veled'den sonra oğulları vasıtasıyla aile üyeleri posta oturmuş ve Mevlevîlik'te "Çelebilik" makamı zuhur etmiş. Makama sahip olan çelebiler Mevlânâ'nın temsilcileri olarak kabul edilmişler, ve Mevlevîlik'teki merkezîyetçi anlayış gereği tekkelere şeyh tayin etme ve icâzetnâme verme yetkilerine sahip olmuşlardır.⁷²

Çelebi, kurulan tarikatın ve Mevlânâ'nın temsilcisiydi. Sultan Veled mensuplarına "Veledî", Ulu Ârif, Âbid Çelebilere, Emîr Âlim, Emîr Âdil'e mensup bulunanlara "Ârifî", "Âbidî", "Âlimî", ve "Âdilî" dendiği görülmektedir. İlk devirden sonra çelebilerin mânevi nüfuzları azalmış ve daha sonra Mevlânâ yolu sayılan Mevlevîliğe girenlere "Mevlevî" denilmiştir.⁷³

Mevlevîlik XIV. yüzyıldan XVI. yüzyıla kadar uzun bir süreç içinde Balkanlar'da Kilis, Selanik, Üsküp, Peçay, Belgrad, Belgradçık (Konjic), Saraybosna, Filibe, Girit, Niş, Siroz, Vodine ve Yenişehir gibi şehirlerde gelişmiş ve merkezileşmiştir.⁷⁴ Mevlevîliğin Osmanlı topraklarında yayılmaya başlamasıyla birlikte Balkan coğrafyası da nasibini almıştır. Beyler ve vezirlerin himayesinde Balkanlar'da da Mevlevî tekkeleri kurulmuştur.⁷⁵ Fakat Osmanlı'nın 1912 yılında Balkanlar'dan çekilmesiyle bu tekkelerin etkisi azalmıştır. Bazı tekkeler faaliyetlerine devam etseler de, içinde Mevlevî tekkeleri de dahil olmak üzere, tekkelerin büyük kısmı müridsiz kalmış ve yıkılmıştır.⁷⁶ Mevlevîlik en çok Bosna-Hersek'te yaygınlık kazanmıştır.

2.1.1. Bosna Hersek'te Mevlevîlik

⁷¹ Osman Horata, "Osmanlı Toplum Yapısının Temel Dinamikleri: Mevlevilik, Bektaşılık Ve Ahilik", I. Ahi Evran-ı Veli Ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu, Kırşehir 2004, s. 528.

⁷² İzeti, a.g.e., s. 147.

⁷³ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevilik*, İnkılap Ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1983, s. 152.

⁷⁴ Ufuk Süslü, Balkanlarda Mevlevilik : "Kavalın Acıları" <http://www.rubafed.org> (11.09.2015)

⁷⁵ Serdar Ösen, "Balkanlar'da Mevlevîliğin Yayılması Ve Kurulan Mevlevihaneler", Yeni Türkiye Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı II. Yıl. 21, S. 67, 2015, s. 1799.

⁷⁶ Sezai Küçük, *XIX. Asırda Mevlevîlik ve Mevlevîler*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2000, s. 268.

Mevlevî tarikatı Bosna-Hersek'te Osmanlı hakimiyetinin kurulmasından sonra XV. yüzyılda faaliyet göstermiştir. Mevlîlik Bosna'da sanat ve ilmi zevkin gelişmesinde etkili olmuştur. Bosna'nın Osmanlı hakimiyetinden ayrılmasından sonra da Mevlânâ'nın mirası, onun en önemli eseri olan Mesnevî'nin yorumcuları tarafından Saraybosna'da yaşatılmaya devam etmiştir.⁷⁷ Mevlevî tarikatı Bosnalı bir çok münevver, devlet adamı ve şairleri kendi bünyesine çekmiş ve Mevlânâ aşığı bir çok mensub olmuştur. Mesela; Mevlevî şair Mostarlı Derviş Paşa (ö.1603), Şeyh Fevzi Mostarî Blagayı (ö.1747), Şerifzade Fazıl Paşa (ö.1882) gibi pek çok isim kaynaklarda zikredilmektedir.⁷⁸ Mesnevî 1924 yılına kadar Bendbaşı'ndaki tekkede, meşhur şeyhler tarafından okutulup şerh edilmiştir, daha sonraları camiler ve evlerde okutulmaya başlamıştır.⁷⁹ Buradaki diğer isimler; Mehmed Emin İseviç (ö.1816) Saraybosna Atmeydanı'daki Bekir Baba Camii'nde, Mustafa Efendi, Uçambarlıç 1878 yılına kadar Hüsrev Bey Camii'nde görev yapan Mevlevî şeyhlerinden bir kaçıdır.⁸⁰

İsa Bey mevlevîhanesi de Balkanlardaki en büyük ve türünün tek örneği olarak günümüze kadar ulaşmıştır. Mevlevîhane 1462 yılında İshakoğlu İsa Bey tarafından yaptırılmıştır. Tekke, Şeyh Korusu denilen yerde inşa edilmiştir, İsa Bey 3 ev, ahır, hamam, Milačka nehri üzerinde bir köprü inşa ettirerek zaviyeyle beraber fakirlere, talebelere, gazilere, yolculara hizmet vermek, karınlarını doyurmak için kurmuştur.⁸¹ Ayrıca tekkedeki mutfaktan, görevlilere ve üç günü geçmemek üzere misafirlere yiyecek verilmiş, kalan yiyecekler ise Saraybosna'daki fakir çocuklara dağıtılmıştır.⁸² Mevlevîhane 1697 Avusturya işgali ile yanmış ve 1840 da Vali Vecihi Paşa tarafından onarılmıştır. Daha sonra bir selde yıkılmış ve 1886 yılında faaliyeti durdurulmuştur. 1999 yılında kurulan bir dernek yardımıyla mevlevîhanenin yeniden kurulması için dernek bir rapor yayınlamıştır.⁸³

Ünlü seyyah Evliya Çelebi Saraybosna'da 47 adet şanlı tekke olduğundan bahseder, Mevlevîhane hakkında da şu bilgileri verir: “Mevlevî Tekkesi Milačka Nehri

---

⁷⁷ Ösen, a.g.m., s. 1799.

⁷⁸ Küçük, a.g.t., s. 271.

⁷⁹ Ösen, a.g.m., s. 1801.

⁸⁰ Küçük, a.g.t., s. 271.

⁸¹ İzeti, a.g.e., s. 150.

⁸² Eravcı, a.g.m., s. 369.

⁸³ Haşim Karpuz, “Balkanlar'daki Mevlevihanelerden Günümüze Kalanlar”, Sümam yayınları 5, Bildiriler Serisi 2, Dünya Mevlana İzleri, Bildiriler, 2010, s. 431.

kenarında bir cennet bağı gibi zeminde semâhane meydanlı, 70-80 adet fukarâ odalı, muribân mahfilli ve aşevili sağlam vakıflı Rumî tekkesidir. Şeyhi ilim sahibi dervişlerden, duası kabul olunan bir zattır. Neyzenbaşı derviş hattat Mustafa, güzel yazı yazar.”⁸⁴ Saraybosna dışında Mostar ve Belgradcık (Konjic)’ta da birer Mevlevî tekkesi olduğundan bahsedilmektedir.⁸⁵

Balkanlar’daki bir çok merkezin kurulmasında Saraybosna Mevelvîhane’sinin katkısı olmuştur. Çünkü Mevlevîlik yayılırken genelde aynı kültürel tabana yakın kesimler birbirine sirayet etmiştir. Peçay, Üsküp, Belgrad, Selanik Mevlevîhaneleri XVIII. yüzyılın ikinci yarısında bazı Osmanlı paşa ve vezirleri tarafından inşa edilmiştir.⁸⁶

2.1.2. Arnavutluk’ta Mevlevîlik

Arnavutluk Elbasan Mevlevîhanesi 1657-58 yıllarında Galata Mevlevîhanesi şeyhi Adem Dede’nin müridi Derviş Mustafa Dede tarafından kurulmuştur. On sekiz yıllık şeyhlik görevinden sonra Üsküp Mevlevîhanesi’ne geçmiştir, kendisinin yetiştirmiş olduğu Hasan Dede kendi yerine Elbasan Mevlevîhanesi şeyhi olmuştur.⁸⁷ Arnavutluk’ta Elbasan şehri dışında Petrela şehrinde de Mevlevî tekkesinin bulunduğu bahsedilmektedir. Sema ayinini icra eden dervişlerin XIX. yüzyılın sonlarına kadar mevcut olduğu söylenmektedir.⁸⁸ Arnavutluk’ta da Mevlânâ ve Mesnevî’nin özel yeri vardır. Osmanlı ve Osmanlı sonrası dönemlerde bir çok Arnavut şairi Mevlânâ ve Mesnevî’den etkilenerek şiir yazmıştır. Örneğin Naim Fraşeri “Dhembiet e Fyellit (Kavalın Acıları)” isimli şiiri yazmıştır.⁸⁹ Arnavutluk’taki Mevlevîler Osmanlı’nın son döneminden itibaren Üsküp Mevlevî zaviyesine geçmeye başlamıştır. XX. asırda Arnavutluk’u ziyaret eden araştırmacı ve seyyahlar, Mevlevîler’in mevcudiyetinden bahsetmemektedirler.⁹⁰ İlk başlarda da bahsedildiği gibi Arnavutluk Mevlevî tarikatı hakkında yazılı kaynaklarda az bilgiye rastlanılmaktadır.

---

⁸⁴ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, 5. Kitap, (haz. Seyit Ali Kahraman), YKY Yay, İstanbul 2010, s. 584.

⁸⁵ İzeti, a.g.e., s. 154.

⁸⁶ Eravcı, a.g.m., s. 371.

⁸⁷ Ösen, a.g.e., s. 1804.

⁸⁸ İzeti, a.g.e., s. 160.

⁸⁹ Kadir Özköse, “Balkanlar’da Tasavvuf Ve Tarikatler”, Osmanlı İlim Düşünce Ve Sanat Dünyasında Balkanlar Milletlerarası Tartışmalı İlmi Toplantı 07-09 Mayıs 2014, İstanbul 2014, s. 206.

⁹⁰ İzeti, a.g.e., s. 161.

2.1.3. Makedonya’da Mevlevîlik

Zamanında Makedonya’da sayısı çok olan tekkelerin, bugün ayakta kalanların sayısı azdır. XVIII. ve XIX. yüzyılda Manastır (Bitola), İştîp, Köprülü (Veles), Kriva Palanka ve Üsküp’te Mevlevî tekkeleri faaliyet göstermiştir.⁹¹ Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Üsküp’te 20 tekkenin olduğundan bahseder. Bunların arasında bir paşanın konağı olan bir ev, Melek Ahmed Paşa’nın emriyle Mevlevî tekkesine dönüştürülmüştür.⁹²

XIX. yüzyılın başlarında Konya’da Mevlevî asitanesinde postnişin olan Hüseyin Dede, Üsküp Mevlevîhanesine gönderilmiştir. Ondan sonra yerine yine Konya’dan Mustafa Dede ile Abdülbaki Dede görev için gönderilmişlerdir. 1850 yılında tekkenin postnişini Abdülfettah Efendi’nin ölümünden sonra Elbasan’lı Niyazi Efendi 40 yıl şeyhlik yapmıştır. Ondan sonra da oğlu Ali Efendi 1890 yılında yerine geçmiştir. Tekkenin son şeyhi Hakkı Efendi’nin İstanbul’a göçmesiyle 1955 yılında tekke yıktırılmıştır.⁹³ Günümüzde Makedonya’da Mevlevî tarikatının tekkesi mevcut değildir. Fakat Mesnevî sevgisi ve Mevlânâ aşkı entelektüel boyutta bir çok alanda görülmektedir. Prof. Dr. Metin İzeti; Hamza Humo, Abdülaziz İslami, Blaze Koneski, Jovan Jovanoviç Zmaj gibi şairlerin Mesnevî’den ilham aldıklarından bahsetmiştir.⁹⁴

2.1.4. Kosova’da Mevlevîlik

Mevlevîlik’in Kosova’ya nasıl ve kim tarafından yayıldığına dair bugüne kadar hiçbir belgeye rastlanmamıştır. Ama zamanında Kosova’da bu tarikata ait bir mevlevîhanenin ve müritlerinin var olduğuna dair bilgi ve belgeler bulunmaktadır.⁹⁵ Şöyleki Kosova’da XIX. yüzyılın sonlarına kadar, Prizren, Yakova ve İpek’te (Peja) Mevlevî tekkeleri mevcuttu. Konya Mevlânâ Müzesi Arşiv bilgilerine göre İpek Mevlevîhane’sinin iki yüz yıl önce Hüdavendigâr Paşa tarafından tesis edilip,

⁹¹ Tuğçe Tuna, “Makedonya Tasavvuf Tarihi”, Dil-i Halvet Dergisi, İzmir, 2015, Y. 3, S. 7, s. 8.

⁹² *Seyahatname*, 5. Cilt, 2. Kitap, s. 769.

⁹³ Eyüp Salih, “Makedonya’daki Tarikatlar Silsileleri Maneviyat Büyüklerinin Hayatları Ve Hizmetleri”, <http://www.balturk.org.tr> 25.12.2014.

⁹⁴ İzeti, a.g.e., s. 159.

⁹⁵ Raif Vırmiça, *Kosova Tekkeleri*, Sufi Yay, İstanbul 2010, s. 183.

postnişinliğine İsmail Dede'nin ecdadından Hacı Dede getirilmiştir. Hacı Dede'den sonra gelen şeyhler hakkında bilgi bulunmamaktadır. İpek'teki tekke 1930 yılına kadar faaliyetine devam etmiş, son şeyhi İsmail Efendi de Konya'ya göç ettikten sonra tekke kapanmıştır.⁹⁶

Prizren'deki Mevlevî tekkesi XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Halvetî-Karabaşî tarikatı mensuplarına devredilmiş ve faaliyetini sürdürmüştürler. Yakova'da ise özel bir evde faaliyetlerine devam etmişlerdir.⁹⁷

2.2. HALVETİLİK

Halvetî tarikatının kurucusu Ömer el- Halvetî'dir (ö. 800/1397). Hârizim'de faaliyet gösteren amcası Ahî Muhammed Halvetî'nin yanında yetişmiş, ondan icazet alıp faaliyetini Tebriz'de sürdürmüştür. Tarikat silsilesi, Ahî Muhammed vasıtasıyla İbrahim Zâhid-î Geylânî'ye nisbet edilen, fakat kurumlaşmış bir tarikat halini almayan Zâhidiyye silsilesiyle birleşmiştir. Silsile, İbrahim Zâhid-î Geylânî'nin halifesi Sadreddin Erdebilî'de Safeviyye, Ömer el-Halvetî'de Halvetiyye tarikatına dönüşmüştür. Halvetiyye, İslam dünyasının en yaygın tarikatı olarak bilinmektedir.⁹⁸

Tarikata Halvetî denilmesinin sebebi Pîr Ömer'in çok sık halvete⁹⁹girmesidir. Çilehane olarak kullandığı ağacın kavuğundan çıkıp, dervişleriyle beraber giderken halvet yeri olan ağacın da peşinden geldiği ve sesler çıkarmaya başladığı rivayet edilir.¹⁰⁰ Halvetî tarikatın ikinci pîr'i kabul edilen Yahyâ Şirvânî (ö. 862/1457), Halvetîliği Azerbaycan topraklarında geliştirmiş, oradan da Anadolu, Balkanlar, Suriye, Mısır ve Sudan'a v.s yayılarak 40'ı aşkın koluyla en etkili tarikatlardan biri haline gelmiştir. Bir çok kolu da

---

⁹⁶ Ösen, a.g.m., s. 1805.

⁹⁷ İzeti, a.g.e., s. 157.

⁹⁸ Süleyman Uludağ, "Halvetiyye", TDVİA, İstanbul 1997, 15. C., ss. 393-394.

⁹⁹ Daha geniş bilgi için bkz: Süleyman Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, Kabcı Yay, İstanbul, 2012, s. 156.

¹⁰⁰ Tuna, a.g.e., s. 23.

günümüzde Türkiye, Suriye, Mısır, Balkanlar ve Kuzey Afrika ülkelerinde faaliyet göstermektedir.¹⁰¹

Halvetî tarikatı Rûşeniyye (Dede Ömer Rûşenî, ö.892/1487), Cemâliyye (Cemâl-i Halvetî, ö.899/1494), Ahmediyye (Yiğitbaşı Ahmed Şemseddin, ö.910/1504) ve Şemsiyye (Şemseddin Sivâsî, ö.1006/1597) olarak dört ana kola ayrılmış ve bunlardan çeşitli şubeler meydana gelmiştir.¹⁰²

Meydana gelen bu şubelerden Pîr Yiğitbaşı'na¹⁰³ nispet edilen Ahmediyye kolu kendi içinde 4 kola ayrılmıştır bunlar; Sinaniyye, Uşşakiyye, Ramazaniyye ve Mısriyyedir. Halvetîyye'nin Balkanlar'da yayılmasında Ramzaniyye kolunun etkisinin olduğu bilinmektedir. Günümüzde Balkanlar'da faaliyetini devam ettirenler ise şunlardır: Cemaliyye'nin alt kolu olan ve Şabân-ı Veli'ye(ö. 976/1569) nispet edilen Şâbâniyye, Ahmediyye'nin alt kolu olan ve İbrahim Ümmi Sinan'a(ö. 976/1568?) nispet edilen Sinâniyye ve Ahmediyye'nin bir başka alt kolu olan, Ramazan Mahfi'nin(ö. 1025/1616) kurduğu Ramazaniyye.¹⁰⁴ Halvetî silsilesi Ramzan-ı Mahvi, Şeyh Mestci Ali Rumi, Şeyh Mescitzade İbrahim Rumi, Şeyh Debbağ Ali Rumi ve Şeyh Lofçalı Fazıl Ali Rumi yoluyla Pîr Kutb-i Rum Serezi Hüseyin Hazretlerine ulaşmaktadır. Kutb-i Rum denmesinin sebebi de Halvetîlik'in Balkanlar'a yayılmasında çok büyük etkisinin olduğudur.¹⁰⁵ Özellikle Osmanlı dönemi, Halvetîlik açısından önemli bir zaman dilimidir. Bu dönemde çok sayıda tekke ve zaviye Balkan topraklarına yayılmış ve orada manevi hizmet unsuru oluşturmuşlardır. Bugün Balkanlar'da sayıları azalmış durumda, bir çok tekke ve zaviye yıkılmış ya da yıkılmaya yüz tutmuş durumdadır.

2.2.1. Bosna Hersek'te Halvetîlik

Osmanlı idaresine geçen Bosna-Hersek'te, XVI. yüzyılın ilk yarısından sonra Saraybosna başta olmak üzere bir çok şehirde Halvetî tarikatına mensup dergâhlar kurulmuştur. Çok sayıdaki kol ve şubesiyle Halvetîlik, Bosna Hersek'te pek çok insanın

¹⁰¹ Reşat Öngören, "Tarikat", TDVİA, İstanbul 2011, 40. C., s. 100.

¹⁰² Uludağ, a.g.md., s. 394.

¹⁰³ Bkz. Süleyman Uludağ, "Ahmed Şemseddin Yiğitbaşı", TDVİA, İstanbul 1989, 2. C., ss. 136, Ahmet Ögke, *Ahmed Şemseddin-i Marmaravi Hayatı, Eserleri, Görüşleri*, İnsan Yay, 2001.

¹⁰⁴ Türk, a.g.m., s. 432.

¹⁰⁵ Tuna, a.g.e., ss. 32-33.

müslüman olmasında öncü rol oynamıştır.¹⁰⁶ Bosna Hersek'teki tanınmış Halvetî tekkeleri şunlardır;

1. Saraybosna Gazi Hüsrev Bey Hankâhı (Gazi Hüsrev Bey (ö.1541) tarafından XVI. yüzyılın başlarında inşa edilmiştir.)
2. Saraybosna Şeyh İbrahim Bistrigi Tekkesi (İbrahim Bistrigi tarafından XVII. Yüzyılda ikinci halvetî tekkesi kurulmuştur.)
3. Travnik Elçi İbrahim Paşa Tekkesi (Elçi İbrahim Paşa tarafından inşa edilmiştir, kaynaklarda anlatılan tekke, medrese ve kütüphane ile birlikte 1118-1706 yılında Lavşa nehrinin kıyısında Osaya mahallesinde inşa edilmiştir.)
4. Konjic (Belgradçık) Halvetî Tekkesi (XVIII. yüzyılında Mehmed Çavuş isminde bir hayırseverin yaptırdığı bir cami ve bahçesinde dervişlerin ve fakirlerin kalabileceği on odalık bir tekke yaptırdığı bilinmektedir.)
5. Blagay Halavetî Tekkesi (Ujiçe'li Şeyh Husliuddin'in müridlerinden ve o zaman müftüsü olan Ziyauddin Ahmed b. Mustafa(ö.1679) tarafından inşa edilmiştir.)
6. Akhisar (Prusac) Halvetî Tekkesi (Akhisarlı Hasan Kâfi(ö.1616) tarafından kurulmuştur.
7. Vişegrad Halvetî Tekkesi (Tekkelerin kuruluş tarihleri hakkında kesin bilgiler yoktur, şöyleki Halvetîliğin Vişegrad, Biyelyina, Rudo ve Donya Tuzla'da yayılmasında bu şehirlerde tekkeler inşa edilmesinde Şeyh Seyfullah Efendi İblisoviç (ö.1889) emek sarfetmiştir.)
8. Rudo Halvetî Tekkesi.¹⁰⁷

2.2.2. Arnavutluk'ta Halvetîlik

Halvetîlik Arnavutluk'daki şehirlerde ve şehirlere yakın olan köylerde yaygınlaşmıştır. Halvetîler Balkanlar'da idarecilik yapan paşalar ve beylerden değişik şekillerde destek görmüşlerdir. Arnavutluk'da ilk dönemde en yaygın tarikat Halvetîlik'in olduğu bahsedilmektedir. En eski Halvetî tekkesi, Gazi Evrenos Bey tarafından 1390'da

---

¹⁰⁶ İzeti, a.g.e., s. 187.

¹⁰⁷ İzeti, a.g.e., ss. 187-200.

Yanya’da (bugün Yunanistan’ın kuzeyindedir) kurulan Şeyh Haşim Tekkesidir¹⁰⁸. Daha sonraları 1490 yıllarında Korça’da Mirahor İlyas Bey, bir Halvetî tekkesi yaptırmıştır. XVI. yüzyılda Halvetîlik Delvina, Avlonya (Vlora), Berat gibi Arnavutluğun önemli merkezlerine yayılmıştır.¹⁰⁹ Arnavutluk’da önde gelen Halvetî tekkelerinin isimleri şunlardır:

1. Has Karabâşî Tekkesi (Has’lı Şeyh Hasan tarafından XIX. yüzyılın başlarında kurulmuştur)
2. Luma ve Nanga Halvetî Tekkesi (XIX. yüzyılda faal olan tekke Şeyh Hasan tarafından kurulmuştur)
3. Aşağı Debre Halvetî Tekkesi (Prizren’li Şeyh Sinan’dan hilafet alan Şeyh Yusuf tarafından kurulmuştur)
4. Mat ve İşkodra Halvetî Tekkesi
5. Tiran Şeyh Süleyman Halvetî Tekkesi (XVIII. yüzyılın başlarında Tiran’lı Şeyh Ali Pazarî tarafından kurulmuştur)
6. Tiran Şeyh Üveys Halvetî Tekkesi (Şeyh Üveys tarafından 1840-50 yıllarında kurulmuştur)
7. Halvetî-Akbaşî Tekkesi (Şeyh Garîb tarafından kurulmuştur)
8. Avlonya Yakub Efendi Tekkesi
9. Ali Cennet Gülşeni Tekkesi
10. Korça’nın Bilişti köyünde Halvetî-Hayatî Tekkesi
11. Progrî köyünde Halvetî-Hayatî Tekkesi
12. Progradeç’in Şengyergyi köyünde Halvetî-Hayatî Tekkesi
13. Korça’da Halvetî-Hayatî Tekkesi
14. Leskovik’te Halvetî-Hayatî Tekkesi
15. Premet’te Halvetî-Hayatî Tekkesi¹¹⁰

Zikredilen isimler sadece önde gelen tekke isimleridir. Ayrıca Halvetîliğin Balkanlar’da bir çok yaygın kolu bulunmaktadır. Şöyleki kaynaklarda bahsedilen Şeyh Ali Pazarî Tekkesi’nin hazırlamış olduğu listede Arnavutluk coğrafyasında tarih boyunca açılmış çeşitli tarikatlara ait tekke sayısının 343, Halvetîyye Ramazaniyye kolunun ise 279

¹⁰⁸ Öngören, “Balkanlar’ın İslamlaşmasında Sufilerin Rolü”, a.g.m., s. 53.

¹⁰⁹ İzeti, a.g.e., s. 224.

¹¹⁰ Özköse, a.g.m., s. 204.

adet olduğu belirtilmiştir.¹¹¹ Ne varki çoğu geçmişte mevcut olan tekkeler, günümüzde mevcut değildir. Sayılarından da anlaşıldığı gibi dergâhların çokluğu (özellikle Ramazaniyye kolunun), tarikatın yaygınlığının bir kanıtıdır.

Halvetîyye'nin Balkanlar'da yaygın kollarından biri de Sünbülüyye koludur. Tarikat Şeyh Muslihuddin Efendi tarafından Mitrofiça'ya getirilmiştir. Ramazaniyye kolu ise, Balkan coğrafyasında günümüzde de irşad faaliyetini devam ettiren yaygın tarikatlardan biridir. Arnavutluk'ta Ramazaniyye'nin yayılışı Şeyh Hüseyin Rumî Serezî'nin (ö.1116/1698) gönderdiği halifeleri vasıtasıyla olmuştur.¹¹² Onlardan biri de Tiran Halvetî tekkesinin kurucusu Şeyh Ali Pazari'dir (ö.1615). Bu Zat İşkodra'da 1581 yılında doğmuştur. Manevi eğitimini Serez'de Şeyh Serezî Hüseyin'den almıştır. Eğitimini tamamladıktan sonra hilafet alarak Tiran'a dönmüş ve irşad faaliyetlerine başlamıştır. Tiran'da Şeyh Ali Pazari tarafından ilk tekkenin inşa edildiği yer komunizm zamanında yıktırılmış ve orada bulunan bir takım tarihi eserlere devlet tarafından el konulmuştur. 1944 yılında Şeyh Muammer Pazari (ö.2003) zamanında tekkenin bulunduğu eski yerine bir tekke yapılmıştır.¹¹³

Diğer bir halifesi de Şeyh Ali Çoban'dır. Kukës'te Halvetî tekkesinin kurucusudur. Şeyh Ali, çobanlık ile uğraşan bir zatmış, çobanlığı bırakıp, evine inzivaya çekilmiş, daha sonra Serez'e gidip Hüseyin Serezî'ye mürid olup manevi eğitim almıştır. Seyr u sülukunu tamamladıktan sonra Arnavutluk Çaye'de tekkesini kurmuş ve irşad faaliyetini devam ettirmiştir. Komunizm zamanında bu tekke kapalı kalmış ve komunizmden sonra Şeyh Yahya'nın (tekkenin silsilesine göre yedinci Şeyhi) ailesinin yardımlarıyla faaliyete geçirilmiştir.¹¹⁴

Elbasan'da üç Halvetî tekkesi olduğu söylenir. İki tanesi Birinci Dünya savaşına kadar faaliyet göstermiştir. Eviya Çelebi Elbasan'da onbir tekkeden bahsetmektedir. Sinan Paşa Celvetî tekkesini, Hünkâr Cami Tekkesini ve Hacı Hasan Tekkesini zikretmiştir.¹¹⁵ Ekrem Hakkı Ayverdi, Elbasan'da Kuyûd-ı Kadimenin 172. Sicilinde zikredilen Bursevi

---

¹¹¹ Özköse, a.g.m., s. 200.

¹¹² Özköse, a.g.m., s. 199.

¹¹³ Tuna, a.g.e., s. 273.

¹¹⁴ Tuna, a.g.e., ss. 282-283.

¹¹⁵ *Seyahatname*, 8. Cilt, 2. Kitap, s. 725.

Mehmed Efendi Halvetî Zaviyesinden ve Perviz Ağa Mahallesinde 1134/1721 tarihiyle kaydedilen Şeyh Mehmet Efendi Halvetî Zaviyesinden bahsetmektedir.¹¹⁶

2.2.3. Makedonya’da Halvetîlik

Makedonya’da en yaygın tarikatlardan biri Halvetîliktir. Sinaniyye, Karabaşyye ve Hayâtîyye kolları olarak faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Üsküp’te Sinanilik kolunun iki tekkesinin olduğu bilinmektedir. Ümmi Sinan veya Veliyüddin Vardar Sinani Tekkesi, Vardar Nehri kıyısında XVI. yüzyılın sonlarında Abdülhadi el-Vardari tarafından kurulmuştur.¹¹⁷ İkinci Sinanî tekkesi İplikçi Hasan Efendi tekkesidir. 1963 yılında depremle yıkılan tekke, Üsküp Yahya Paşa Camii’n yanında bulunmaktaymış.¹¹⁸

Prizren Saraçhane Halvetî tekkesini icâzetli Şeyh Salih Baba XVIII. yüzyılda Üsküp Vardar Nehrinin kıyısında inşa etmiş ve faaliyetine başlamıştır. Tekke Vardar Nehri’nin bir çok defa taşması sonucu yıkılmıştır. Yine Üsküp’te Adem Baba veya Zincirli Tekke olarak da anılan Halvetî tekkesi vardır. Bu tekke XVII. Yüzyılında kurulup, 1971 yılında komünistler tarafından yıktırılmıştır. Şeyh Adem Baba’nın kurduğu bu tekke de vefatından sonra Şeyh Süleyman, Şeyh Ebu Bekir, Şeyh Osman, Şeyh Ali, Şeyh Mustafa Kenzi ve Şeyh Mehmet Ferit hizmet etmişlerdir.¹¹⁹ Eviya Çelebi, Üsküp’te yirmi adet tekkenin var olduğundan söz eder.¹²⁰ Bunların hangi tarikata ait olduğu hakkında ise kesin bilgi yoktur.

Halvetîlik Makedonya’nın daha bir çok şehrinde kendini göstermiştir. Veles (Köprülü)’te Şeyh Mehmed Halvetî, tekkesini kurmuştur, bir çok derviş ve müridleri vasıtasıyla Veles etrafındaki köylerde de zaviyeler açmıştır. Şeyh Mehmed’in 1754 yılında vefatından sonra posta oğlu Şeyh Osman Baba oturmuştur. XIX. yüzyılda başka şehir ve köylerde Halvetî- Ramazanî tekkeleri kurulmuştur. Gostivar şehrinde XVIII. yüzyılında kurulup 1951 yılında yıkılan bir Halvetî tekkesi mevcutmuş.¹²¹

¹¹⁶ Ekrem Hakkı Ayverdi, *Avrupa’da Osmanlı Mimari Eserleri*, 4. C. İstanbul 2000, s. 415.

¹¹⁷ Eyüp Salih, “Balkanlarda Halvetiyye ve Halveti Tekkeleri”, <http://www.balturk.org.tr> 06.07.2015

¹¹⁸ İzeti, a.g.e., s. 217.

¹¹⁹ İzeti, a.g.e., ss. 215-216.

¹²⁰ *Seyahatname*, 5. Cilt, 2. Kitap, s. 769.

¹²¹ İzeti, a.g.e., ss. 218-219.

Yukarıda daha açık bir şekilde Makedonya'nın şehirlerinde Halvetîlik hakkında açıklama yapmaya çalıştık. Şimdi de önde gelen Halvetî tekkelerinin isimleri zikredilecektir;

1. Matayçe Köyü Halvetî Tekkesi
2. Otlya Köyü Halvetî Tekkesi (1939 tarihli Üsküp Ulema Meclisinin raporunda verilmiş olan bilgiye göre XIX. yüzyıla ait bir tekke imiş)¹²²
3. Vaksine Köyü Halvetî Tekkesi (Yine 1939 tarihli Üsküp Ulema Meclisinin raporunda tekkenin olduğu zikredilmektedir)
4. Kumanova Halvetî Tekkesi (Kumanova Mehmed Bey mah. Şeyh Osmanın gayretleri ile yapılan tekkedir)
5. Kriva Palanka Halvetî Tekkesi
6. Kratova ve Koçani Halvetî Tekkesi (Şeyh Ahmed ve müridleri tarafından kurulan tekkedir)
7. İştîp Karabaşî ve Sinanî Tekkeleri
8. Ustrumca Bansko Köyü Halvetî Tekkesi (İsmail Baba tarafından kurulmuştur)¹²³
9. Gostivar Halvetî Tekkesi (XVIII. yüzyılında kurulmuştur fakat 1951 yılında yıkılmıştır)
10. Üsküp Raşçe Köyü Halvetî Tekkesi (1890 yılında Hafız Ahmed Cevdet Efendi Raşçe tarafından yapılmıştır)
11. Üsküp Vardar kıyısı Karabaşî Tekkesi
12. Zincirli Adem Baba Karabaşî Tekkesi (XVII. yüzyılında Üsküp Vardar nehri kıyısında bulunmaktaydı. Komünistler tarafından 1971 yılında yıkılmıştır.)
13. Üsküp Veliyüddin Vardar Sinani Tekkesi
14. Üsküp İplikçi Hasan Sinani Tekkesi
15. Köprülü Mehmet Halvetî Tekkesi (1695 yılında Tekke kurulmuştur)
16. Ohri Hayâtî Tekkesi (Pîr Mehmed Hayâtî tarafından kurulmuştur)
17. Struga Hayâtî Tekkesi (Pîr Mehmed Hayâtî'nin oğlu Şeyh Osman'ın halifesi Hasan Dede kurmuştur)
18. Kırçova İshak Bey Hayâtî Tekkesi

---

¹²² Üsküp Müftülüğü Yazmalar Fonu, Okružno Muftistvo Skopje, K-1, Skopsko Muftistvo, no: 234, 29 V1 1939.

¹²³ Bkz. Ayverdi, a.g.e., 3. Kitap, s. 243.

19. Kırçova Çullu Baba Hayâtî Tekkesi (Çullu Baba Tarafından kurulmuştur)
20. Kırçova Şeyh Osman Hayâtî Tekkesi
21. Kırçova Zayas Köyü Hayâtî Tekkesi (Şeyh Selim tarafından kurulmuştur, 1912 yılında tekkenin son şeyhi olan Şeyh Ali'nin ölümünden sonra camiye çevrilmiştir)
22. İştîp Abdi Baba Hayâtî Tekkesi (Abdi Baba tarafından kurulmuştur)
23. İştîp Şeyh Osman Hayâtî Tekkesi (Şeyh Osman tarafından kurulmuş ve Bulgarlar tarafından 1912 yılında yıkılmıştır)
24. Manastır Hayatî Tekkesi
25. Salih Baba Tekkesi
26. Adem Baba Tekkesi Derbent Tekkesi
27. Loçlar Tekkesi¹²⁴ (Kurucusu Şeyh Nuhi Efendi'dir. XVII. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiş.)¹²⁵

Makedonya'da Halvetîyye'nin en çok yayılan kolu Hayâtîliktir. Hayâtîyye'nin kurucusu Mehmed Hayâtî Efendi (ö. 1180/1766) dir. Buhara'da doğmuş olup ilk tahsilini tamamladıktan sonra Edirne'ye gitmiş, oradan sonra da Serez'e giderek Hüseyin Serezi'den sülûkunu tamamlayarak Makedonya Kırçova Şehrine yerleşmiştir.¹²⁶ 1667 yılında Ohri'ye giden Mehmet Hayâtî, Şehir yöneticilerinin kendisini istememesi üzerine Ohri dışında bir tekke kurmuştur. Bu süreçte üç kez İstanbul'a gitmiş, ancak sonunda Ohri'de bulunan medresenin yanında bir tekke kurmuştur. Şeyh Mehmet Hayatî, kurduğu bu tekkede birçok halife yetiştirip çevredeki bölgelere göndermiştir.¹²⁷

Makedonya'da Halvetî-Hayatî tekkesi başta Ohri şehri olmak üzere Struga ve Kırçova'da günümüzde de faaliyetlerini sürdürmektedir. Ohri Halvetî-Hayatî tekkesinin kurucusu Mehmed Hayatî'dir. Şeyh bir çok halife yetiştirmiş ve çevredeki bölgelere göndermiştir. Kendisinden sonra posta oturan şeyhler şunlardır: Şeyh Osman (ö. 1198/1783), Şeyh Abdülkerim b. Osman, Şeyh Abdülhadi b. Abdülkerim, Şeyh Mehmed

---

¹²⁴ Özköse, a.g.m., ss. 220-221.

¹²⁵ Sherafettin Kaso, *Monumentet İslame Ne Myftinine e Gostivarit*, Gostivar 2002, s. 106.

¹²⁶ İdris Türk, "Kosova Ve Makedonya'da Halvetilik", *İnternational Journal Of Science Culture And Sport*, Denizli 2015, s. 438.

¹²⁷ İzeti, a.g.e., s.220.

b. Abdülhâdi, Şeyh İsmail Hakkı (ö. 1915), Şeyh Zekeriyya(ö. 1938), Şeyh Mustafa (ö. 1961), Şeyh Yahya (ö. 1989)dır.¹²⁸

Şeyh Mehmet Hayâtî, yüz tane halife yetiştirmiş ve kol pîri olmuştur. Ohri Halvetî-Hayâtî tekkesi tasavvufî merkez olmasının yanı sıra, Ohri'nin ve etrafındaki şehirlerin sosyal ve kültürel hayatında da oldukça etkili olmuştur. Bu tekkeden yetişen şeyhler, Struga, Kırçova, Manastır (Bitola), İştip, Ergiri (Gjirokaster), Elbasan gibi şehirlerde Hayâtîyye tekkeleri açmışlardır.¹²⁹ Ohri Halvetî-Hayâtîlikte seyr ü sulûk, intisâb, darb-ı esmâ gibi hususlar Halvetîlik'te olduğu gibi yapılmaktadır. Bu tekkede bir usul vardır. Mesela sabah namazından önce ocak yakılır ve kahve pişirilir ve sadece Şeyh Efendiye ikram edilir. Sabah namazından sonra da zikirler yapılır, son olarak dua yapılır, eğer adak var ise onun duası yapılır ve bunlar bittikten sonra kahve herkese ikram edilir. Tekke'de hem kış hem de yaz ocakları mevcuttur, yaz ocağı Hıdırlaz'den 7 Kasım'a kadar kullanılmaktadır. Tekke'de beş vakit namaz kılınmaktadır. Cuma günü hariç her gün, akşam namazından sonra evvabin namazları kılınır. Kandil gecelerinde ise burada yılda beş sefer tesbih namazı kılınmaktadır. Hem namazlarda hem de zikirlerde kalabalık cemaat bulunmaktadır. Halvetîlik'te tekkeler camilere birleşik şekilde kurulmuştur. Tekke kuruluşundan beri günümüzde halâ ayaktadır ve faaliyet göstermektedir.¹³⁰

Ohri'den sonra Struga şehrinde Pîr Mehmed Hayatî'nin oğlu Şeyh Osman'ın halifesi Hasan Dede tarafından 1770 yılında Şeyh Hasan Efendi Tekkesi kurulmuştur. Tekke kuruluşundan bu yana beş vakit namazlar ve diğer nafîle namazlar da tekkede kılınmaktadır. Tekkede kılınan namazlardan sonra zikirler yapılır. Haftalık zikirler Cuma namazından sonra yapılmaktadır. En uzun zikir sabah namazı, cuma namazı ve Ramazan ayının Cuma gecelerinde teravihten sonra yapılmaktadır.

Ramazan ve Muharrem ayında Pîr Mehmed Hayatî Tekkesi'ndeki usuller uygulanır. Aşure Muharrem ayının onundan sonra Ohri Pîr Mehmet Efendi tekkesinde kaynatılır, sonra Kırçova'daki tekkede, daha sonra da Struga'daki tekkede kaynatılır. Aşureden sonra da mevlit okunur.¹³¹

---

¹²⁸ Türk, a.g..m., s. 438.

¹²⁹ İzeti, a.g.e., s. 221.

¹³⁰ K.K1

¹³¹ K.K2

2.2.4. Kosova'da Halvetîlik

Halvetîlik Makedonya'da olduğu gibi Kosova'da da yaygınlık kazanmıştır. Kosova'nın Prizren şehri, Osmanlı döneminde ve sonrasında önemli merkezlerden biri sayılmıştır. Balkanlar'da yayılan bütün tarikatların Prizren'de tekkeleri ve temsilcileri olmuştur.¹³²

Halvetîyye tarikatı Kosova'da, tarikatın Ahmediyye (Yiğitbaşıyye) Şubesinin Ramazâniyye kolu vasıtasıyla yayılmıştır. Bölgedeki tekkelerin hepsinin semahanesi ve kimi başka bölümleri mevcuttur. Kosova'da bu tarikatın müritlerini etraf köylerden gelenler oluşturmaktadır.¹³³ Halvetîyye'nin Kosova'daki merkez asitanesi, Prizren şehrindeki Bistrica nehrinin hemen yanında sayılabilecek yerde, eski ismi Saraçhane olan bugün ise Kukuli Bey Camii'nin yanında bulunan tekke'dir. Tekke Şeyh Pîr Osman Baba (ö. 1164/ 1747) tarafından 1712 yılında kurulmuştur. Şeyh Osman Baba Veje Köyünde doğmuş, medrese eğitimini Serez'de tamamladıktan sonra Halvetî dergâhına girmiş, daha sonra Prizren'e gelerek tekkeyi kurmuştur.¹³⁴ Tekke'de büyük semahane, şadırvan ve dokuz şeyhin türbesi bulunmaktadır (dokuz şeyhin kim olduğu hakkında bilgi yoktur).

Pîr Osman Baba tekkesi bugün Kosova'da bu tarikata ait tekkelerin en büyüğünü oluşturmaktadır. Çok zengin bir kütüphanesi mevcuttur. Tekkeden bir çok şeyh hilafetname almıştır ve aynı zamanda müftü, müderris gibi alimler çıkmıştır. Halvetîlik ilk önce Prizren'de, daha sonraları Kosova'nın diğer bölgelerine yayılmıştır. Mesela Yakova, Rahovça, Mitroviça gibi şehirlerde kurulan tekkeler Saraçhane'ye bağlıdır.¹³⁵

Kosova'nın bir çok bölgesinde kurulan Halvetî tekkelerinin şeyhleri ve müridler, bir bakıma o bölgelerde yaşayan halkın manevî ortamını oluşturmuştur. Kosova'da diğer Halvetî Tekkelerinin isimleri şunlardır:

1. Şeyh Pîr Osman Efendi Tekkesi (Prizren) XVIII. yüzyılın başlarında Şeyh Osman Efendi tarafından kurulmuştur)
2. Şeyh Süleyman Efendi Tekkesi (Rahoviça) Şeyh Süleyman tarafından XVII. yüzyıl sonu XVIII. yüzyıl başlarında kurulmuştur)
3. Şeyh İbrahim Efendi Tekkesi (Rahovça/Damyan)

¹³² İzeti, a.g.e., s. 206.

¹³³ Vırmiça, *Kosova Tekkeleri*, a.g.e., s. 41.

¹³⁴ Vırmiça, *Kosova Tekkeleri*, a.g.e., ss. 41-42.

¹³⁵ Vırmiça, *Kosova Tekkeleri*, a.g.e., s. 43.

4. Şeyh Mehmet Efendi Tekkesi (Yakova)
5. Şeyh Hamza Efendi Tekkesi (Mitroviça)
6. Şeyh Zeynelabidin Efendi Tekkesi (Dardan/Topaniça) 1754 yılında Şeyh Zeynelabidin tarafından kurulmuştur)
7. Şeyh Hasan Efendi Tekkesi (Gilan)
8. Şeyh Halit Efendi Tekkesi (Deçan/Nivokaz) Hafız Halit tarafından kurulmuştur)
9. Şeyh Bekir Efendi Tekkesi (Prizren/Lukinay) Şeyh Bekir Efendi tarafından kurulmuştur)
10. Şeyh Recep Efendi Tekkesi (Prizren/Lukinay)
11. Şeyh Tahir Efendi Tekkesi (İpek)
12. Şeyh Recep Efendi Tekkesi (Rahovça)
13. Şeyh Ahmet Efendi Tekkesi (Yakova) Şeyh Ahmed Efendi tarafından kurulmuştur)
14. Şeyh Halit Efendi Tekkesi (Prizren/Küçük Hoca)
15. Şeyh Osman Efendi Tekkesi (Yakova/Yunik) XIX. yüzyıl sonu Şeyh Osman tarafından kurulmuştur)
16. Şeyh Tahir Efendi Tekkesi (Yakova/Yunik)
17. Doganay Köyü Halvetî Tekkesi (Kaçanik)¹³⁶

2.3. BEKTÂŞİLİK

XIII. yüzyılda Anadolu'da kurulan Bektâşîlik tarikatı, Hacı Bektâş-ı Veli'ye (ö.699/1270) nispet edilmektedir. Hacı Bektaş Horosan erlerinden bir Türk'tür. Asıl adı Muhammed'dir, Seyyid İbrahim Sâni'nin ve Nişabur şehir ulemasından olan Şeyh Ahmed'in kızı Hatem'in oğludur. Onun Seyyid olduğu yönünden rivayetler bulunmakla birlikte bu durum kesin değildir.¹³⁷ Hacı Bektâş-ı Veli'nin hayatını anlamak için, kendi zamanından sonra yazılmış kaynakları incelemek mümkündür. Örneğin; Elvan Çelebi'nin

---

¹³⁶ Özköse, a.g.m., ss. 214-215.

¹³⁷ Abdülbaki Gölpınarlı, *Vilayetnâme, Menakıb-ı Hüinkâr Hacı Bektaş-ı Veli*, İnkilap kitapevi, İstanbul 1958, s. 1.

Menâkıbu'l- kudsıyye, Ahmed Eflâkî'nin Menakıbu'l- arifin bu hususta önemli kaynaklardır.¹³⁸

Hacı Bektâş-ı Veli'nin ana felsefesi, edeb ve güzel ahlâktır. Düşüncelerini Kur'ân ayetlerine ve hadislere dayandırmaktadır. Ona göre tarikatın gayesi şeriata ve halka hizmettir.¹³⁹ Bektâşîlik'te, erdemli ve kamil insan olmak esas alınmış ve bunun içinde edeb elbisesinin ölünceye kadar çıkartılmaması tavsiye edilmiştir. Bektâşîliğin ilk evresi bahsettiğimiz gibi XIII. yüzyılda başlayıp XV. yüzyıl sonlarına kadar süren evredir. İkinci evresi XVI. yüzyılda Balım Sultan (ö.922/1516) ile başlayan dönemdir. 1826 yılında Yeniçeriliğin kaldırılmasıyla birlikte Bektâşîlik'in de yasaklandığı bu ikinci evre , çöküş devri olarak nitelendirilmektedir.¹⁴⁰

Bektâşîlik, Balkanlarda özellikle XVIII. ve XIX. yüzyılda oldukça etkili bir tasavvuf akımı olmuştur. Bektâşîlik açısından Balkanlar çok önem taşımaktadır. Osmanlı zamanında fetihlerde önemli rol oynayan tasavvufi şahsiyetler arasında Bektâşîler öne çıkmaktadır ve bu tanınırlığın sağladığı avantajla Bektâşîlik, Yeniçeriler'in tarikatı olmuştur. Osmanlı ordusuyla Balkanlara yayılan Bektâşîlik, oralarda yaşayan halkın kültürel, sosyal ve siyasal yaşantısında özel bir konuma sahiptir ve bugün hala etkisini sürdürmektedir. Özellikle Balkanlardaki Müslümanlar arasında en fazla nüfusa sahip olan Arnavutlar üzerinde Bektâşîliğin etkisi büyük olmuştur.

Bektâşîlik, Balkanlara iki şekilde yerleşmiştir. Birincisi ıssız alanların şenlenmesinde Sarı Saltuk başta olmak üzere, muhtelif tarikatlara mensup dervişlerin gayretleri, oralarda açmış oldukları tekkelerin rolü zikredilmelidir. Bu yerleşmenin gerçek kahramanı Sarı Saltuk'tur. Onun gerçek bir şahsiyet olmayıp isminde bölgede iki asır boyunca faaliyet göstermiş bütün sûfilerin tecrübelerinin toplamı olduğu söylenir.¹⁴¹ Bektâşîliğin yayılmasındaki ikinci etken, fetihlerden sonra buralara gelen Bektaşî babalarının faaliyetleridir. Yerleşmenin en önemli ismi Seyyid Ali Sultan'dır. Seyyid Ali Sultan; Doğu Yunanistan, Doğu Bulgaristan ve Güney Romanya'da vaaz ederek insanlara İslam'ı ve Bektâşîliği anlatmıştır.

¹³⁸ Ahmet Yaşar Ocak, "Hacı Bektaş-ı Veli", TDVİA, İstanbul 1996, 14. C., s. 455.

¹³⁹ İzeti, a.g.e., s. 279, Bkz. Esad Coşan, *Makâlât-ı Hacı Bektaş-ı Veli*, (sad. Hüseyin Özbay), Ankara 1996, ss. 1-10.

¹⁴⁰ İzeti, a.g.e., s. 279.

¹⁴¹ Hasan Kaleshi, "Legjendat Shqiptare Per Sarı Saltukun", Perparimi, Reviste Kulturore e shkencore, Prishtine 1967, s. 82.

Seyyid Ali Sultan, Yunanistan'ın Dimetoka şehrine yerleşmiş olan ilk kolonizatör Türk dervişlerindendir. Bugün Didymoteithan veya Dimetoka adıyla anılmakta olup Türkiye sınırına yakın, Edirne'nin 40 km güneyinde ve Uzunköprü'nün 20 km batısında bulunan Dimetoka; Osmanlı Devleti'nin Rumeli'deki önemli merkezlerinden biridir.¹⁴² Osmanlı Dönemi Dimetoka'sında kurulan ilk sosyal ve dini kurum, Abdal Cüneyd Zaviyesi ve Dimetoka'nın 32 km batısında Bektaşiliğin ikinci Piri olan Balım Sultan'ın yerleştiği tekke olarak bilinen Seyyid Ali Sultan (Kızıl Deli) tekkesidir.¹⁴³ Kızıl Deli adıyla da bilinen Seyyid Ali Sultan (Vilâyetnâme'de) kendilerine rüyalarında Hz. Muhammed (s.a.v) tarafından kılıç kuşandıracak olan Hacı Bektâş-ı Veli'ye gitmeleri söylenen Kırk Kahraman'dan biridir.¹⁴⁴

Bektâşiliğin Balkan topraklarında yayılmasında bir diğer etken de Yeniçeri-Bektâşi birlikteliği olmuştur. Bu birliktelikten dolayı Yeniçerilerin gittiği her yere Bektâşilik de gitmiş ve buralarda faaliyet göstermiştir.

2.3.1. Bosna Hersek'te Bektâşilik

Osmanlı döneminde Bosna'da şu tekkeler faaliyet göstermiştir: Mostar Bektâşi Tekkesi, Gradiška Bektâşi Tekkesi, İzvorik Bektâşi Tekkesi, Konyiç Bektâşi Tekkesi, Tuzla Bektâşi Tekkesi ve Saraybosna Bektâşi Tekkesi.¹⁴⁵

Evliya Çelebi Bosna'yı ziyaretinde Çayniçe şehrinde Bektâşi Tekkesine rastladığını zikretmiştir. Nakşibendîlik, Halvetîlik ve Kadirîliğin güçlü etkisi, Bektâşiliğin Bosna-Hersek'te yayılmasına fazla fırsat vermemiştir.¹⁴⁶

---

¹⁴² Bkz. Michael Kiel, "Dimetoka", TDVİA, İstanbul 1994, 9. C., s.305-308.

¹⁴³ Tuba Hatipler Çibik, *Balkanlardaki Bektaşî Tekkeleri'nin enerji Verimliliği Açısından Değerlendirilmesi: Harabati Baba Dergahı Örneği*, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2014, s. 9.

¹⁴⁴ John Kingsley Birge, *Bektaşilik Tarihi*, (çev.Reha Çamuroğlu), Ant Yay, İstanbul 1991, s. 58.

¹⁴⁵ Adil Sayman, *Balkanlar'da Alevi Bektaşilik*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, s. 116-117.

¹⁴⁶ İzeti, a.g.e., ss. 282-283. Bkz. Evliya Çelebi, *Putopis Odlomci O Jugoslavenskim Zemljama*, Sarajevo, 1979.

2.3.2. Arnavutluk'ta Bektâşîlik

Arnavutluk, Bektâşîlik tarihinde çok önemli bir yer işgal eder. Bektâşîliğin Balkanlara ilk gelişinin daha önce de bahsettiğimiz gibi Sarı Saltuk Dedenin şahsiyetiyle sıkı irtibatı vardır. XIV. asrın başından itibaren Arnavutluk topraklarında görünen ancak kimliklerini saklayan Sarı Saltuk ve onun gibi ilk Bektâşî dervişleri XIV. asrın ikinci yarısından itibaren gerçek kimliğiyle halka Hacı Bektaş'ın görüşlerini yaymaya başlamıştır.¹⁴⁷

Birçok Batılı araştırmacı Arnavutluk ve Arnavut Bektaşîleriyle ilgili araştırma yapmıştır.¹⁴⁸ Birge, Arnavutluk gezisinden hareketle de Kruja şehrinde Murteza Baba zaviyesi ve Hacı Yahya Baba zaviyelerinin içerisinde yer alan mezar taşlarını işaret ederek bu şehirde Bektâşîliğin 1700'lü yıllara kadar gittiği yorumunu yapar.¹⁴⁹ Bektâşîliğin merkezi 1912 öncesinde Kalkandelen (Tetova) Tekkesi iken, daha sonra Elbasan Tekkesi olmuştur. Arnavutluğun komünist döneminde Bektâşî tarikatının teşkilatı, merkezi Tiran'da bulunan bir 'büyük dede'den, bunun altında bulunan ve merkezleri Gjirokaster (Ergiri Kasrı), Frasheri, Prishtë, Korça ve Elbasan'dan olan beş dededen, çeşitli tekkelerin babalarından, dervişlerden, muhiplerden meydana gelmektedir. Arnavutluk'taki Bektâşîlerin çoğunluğu Orta Arnavutluk'ta güney ve güney doğuda yaşamaktadırlar. Diğer bölgelerde de tekkeleri bulunmakla birlikte müntesiplerinin sayısı çok azdır.¹⁵⁰

Tarihçilere göre, Arnavutluğun güneyine gelen ilk Bektâşîler, seyahatçi dervişlerdi, ancak oradan geçerken ölen bazı dervişlerin adına makamlar yani mezarlar yapılmıştır. Benzer mezarlara Ergiri Kasrı kalesinde ve Tepedelen kalesinde rastlamak mümkündür.¹⁵¹

Komünist rejim çöktükten sonra 1990 yılında Arnavutluk'ta günümüzde de dedebaba makamında oturan Dede Reşat Bardhi ve bazı diğer babaların teşebbüsüyle dedebabalık makamı yeniden faaliyete geçmiş ve Arnavutluk, Kosova ile Makedonya'da

¹⁴⁷ Luan Afmetaj, *Arnavutluk Bektaşîliği Başlangıcı Gelişmesi Ve Günümüzdeki Durumu*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009, s. 50.

¹⁴⁸ Bkz. Jonh Kingsley Birge, *The Bektashi Order of Dervishes*, London 1965, F.W Hasluck, *Christianity And İslam Under The Sultans*, New York 1973, Peter Bartl, *Die albanischen Muslime zur Zeit der Nationalen Unhabhaugigkeit (1878-1912)*, Wiesbaden, Otto Harasowitch, 1968, *Milli Bağımsızlık Hareketleri Esnasında Arnavutluk Müslümanları(1878-1912)*, (çev. Bedir Ali Taner) 1998.

¹⁴⁹ Birge, a.g.e., ss. 82-83.

¹⁵⁰ Anis Qafa, *Arnavutluk'taki Resmi Din Politikalarının Dini Yapıya Etkisi(1944-1985)*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2012, s. 56.

¹⁵¹ Afmetaj, a.g.t., s. 51. Bkz. "Urtesia" dergisi, no 34, Temmuz 2003.

daha önceden faal olmayan bazı Bektâşî tekkeleri yeniden faaliyete geçmiştir. Günümüzde Arnavutluk, Kosova ve Makedonya Bektâşîleri Tiran'daki merkeze bağlı olarak hareket etmektedirler ve bu ülkedeki Diyanet işlerinden bağımsızdır.¹⁵²

Arnavutluk'ta kurulan Bektâşî tekkelerinin isimlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Kruya/Akçahisar Hacı Yahya Baba Tekkesi: 1717.
2. Akçahisar Frushekruya Bektâşî Tekkesi: 1790 İbrahim Şemimi Baba
3. Berat/Arnavut Belgrad'ı Baba Aliço Tekkesi: 1826 Baba Aliço
4. Berat Prişta Köyü Bektaşî Tekkesi: 1810 Baba Tahir
5. Elbasan Cefai Baba Tekkesi: 1800 Cefai Baba
6. Elbasan Martaneş Bektâşî Tekkesi: 1898 Hüseyin Baba
7. Frasherî Nasibi Tahir Baba Tekkesi: 1825 Nasibi Tahir Baba
8. Gjirokaster/Ergiri Kasrı Asım Baba Bektâşî Tekkesi: 1780 Üsküdarlı Asım Baba
9. Ergiri Baba Haydar Bektâşî Tekkesi: XIX. yüzyıl Baba Haydar Plaku
10. Ergiri Baba Musa Bektâşî Tekkesi: 1880 Baba Musa
11. Berat Glava Bölgesinde İsmail Baba Tekkesi: 1883 İsmail Baba
12. Baba Kamber Bektâşî Tekkesi: 1890 Baba Kamber
13. Tepedelen Koştan Köyü Bektâşî Tekkesi: 1810 Sadık Baba
14. Klonya Kesandre Köyü Hacı Baba Horosâni Tekkesi: 1850 Baba Horosâni
15. Şemberdheny Bektâşî Tekkesi: 1863 Baba Mustafa
16. Kuç Köyü Bektâşî Tekkesi: 1878 Kasım Baba
17. Leskovik şehrinde Baba Abidin Bektâşî Tekkesi: 1887 Baba Abidin Leskoviku
18. Korça Melçan Bektâşî Tekkesi: 1815 Hüseyin Baba
19. Korça Turan Bektâşî Tekkesi: 1827 Elbasanlı Salih Baba
20. Durbalı Tekkesi: 1480 Durbalı Sultan¹⁵³

---

¹⁵² Metin İzeti, "Arnavutlar Ve Bektaşilik", Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Uluslararası Bektaşilik Ve Alevilik Sempozyumu I, Bildiriler Ve Müzakereler, Isparta 2005, s. 524.

¹⁵³ İzeti, a.g.e., ss.295-301.

2.3.3. Makedonya’da Bektâşîlik

Makedonya’da Bektâşîlik 1759’dan sonra büyük bir yayılma göstermiştir. XVIII. ve XIX. yüzyılda Arnavutluk ve Makedonya’da görev yapan bir çok paşanın Bektâşî tarikatına mensup olması, Bektâşîlerin bu bölgelerde rahatça faaliyet göstermelerine neden olurken paşaların desteğiyle tekkeler ve zaviyeler de inşa edilmiştir.¹⁵⁴

Makedonya’da Müslüman halk, Türkler, Arnavutlar ve Boşnaklar’dan oluşmaktadır. Türkler ise aralarında Türkler, Torbeş, Yörük, Cenkeri (Türkçe konuşan Müslüman çingeneler)’den oluşmaktadır. Bir bakıma Bektâşîliğin bu bölgeye daha ziyade bu Yörük göçleriyle taşındığı da bir ihtimaldir.¹⁵⁵

Bektâşî tekkelerinin çoğalmasının bir başka nedeni de XVIII. yüzyıl sonlarında zayıflayan devlet otoritesi ve buna bağlı olarak Yeniçerilerin bu tekkeleri isyan etmek gibi amaçları uğruna kullanma istekleridir. Bunun en etkili örneği Kalkandelen Harâbâtî Baba Tekkesi’dir. Tekke, Kalkandelen paşası Recep Paşa’nın başlattığı isyan hareketinde üs olarak kullanılmıştır. Bu durum, Abdurahman Paşa zamanında da devam etmiştir.¹⁵⁶

Makedonya Kanatlar bölgesinde 100, Budaklar yöresinde 30, Musa Obası köyünde en az 3 Bektâşî-Yörük Türk hanesi vardır. Ayrıca Manastır, Prilepe, Resne bugün Türk Bektâşîler’in halen buldukları bölgelerdir. Burada Türk Tasavvuf kültürünün hala yaşamakta olduğunun görülmesi dikkate değer bir durumdur. Eskiden Bektâşîliğin yaygın olarak bulunduğu Üsküp, Gostivar ve Kalkandelen’de bugün Türk Bektâşîler ya hiç yok ya da birkaç kişiden ibarettir.¹⁵⁷

Makedonya’da belli başlı Bektâşî tekkelerinin isimleri şunlardır:

1. Yaver Baba Tekkesi
2. Koyun Baba Tekkesi
3. Mustafa Baba Tekkesi(XIX. yüzyıl başlarında Mustafa Baba tarafından Üsküp’te inşa edilmiştir)
4. Süleyman Baba Tekkesi(1850 yılında Süleyman Baba tarafından inşa edilmiştir)

---

¹⁵⁴ Birge, a.g.e., s. 83.

¹⁵⁵ Sayman, a.g.t., s. 106, bkz. Yaşar Kalafat, *Makedonya Türkleri Arasında Yaşayan Halk İnançları*, TDAV Yay, İstanbul 1994, s. 14.

¹⁵⁶ İzeti, a.g.e., s. 286, bkz. Ali Vishko, *Harabati Teqe e Tetoves Dhe Veprimtaria Ne Te Ne Perudhen e Kaluar*, Tetove 1997, s. 33.

¹⁵⁷ Sayman, a.g.t., s. 107.

5. Manastır/Bitola Hüseyin Baba Tekkesi
6. İştîp Hamza Baba Tekkesi(XIX. sonları inşa edilmiştir, Kır Tekke ve Yusuf Baba isimleri ile de bilinir)
7. Kırçova Muharem Baba Tekkesi
8. Makedonski Brod Hıdır Baba Tekkesi
9. Debre Ali Paşa Tekkesi
10. Dikmen Baba Tekkesi
11. Köprülü Hâce Baba Tekkesi
12. Kalkandelen Harâbâtî Baba Tekkesi.¹⁵⁸

Tekkeler halk arasında dinî yapılar olarak tanınmasına rağmen sosyal alanda faaliyet gösteren kurumlar olarak da bilinmektedir. Tekkelerin çok yönlü faaliyetlerini, günümüzde en iyi şekilde gösteren yapılar, Kalkandelen Harâbâtî Baba Tekkesi ve Struga'da Zeynel Abidin Halvetî Tekkesidir.¹⁵⁹ Burada Kalkandelen Tekkesi hakkında daha geniş bilgi verilecektir.

Kalkandelen Harâbâtî Baba Tekkesi:

Rumeli'de Bektâşîliğin en önemli merkezlerinden biri olan tekke, günümüzde Kalkandelen'in güneybatısındaki Tekke Mahallesi'nde bulunmaktadır. Kaynakların büyük bir kısmında Harâbâtî Baba Tekkesi bazılarında ise Sersem Ali Baba Tekkesi adlarıyla zikredilen tekkenin ilk bânisi kabul edilen Sersem Ali Baba (ö. ?) ile ikinci bânisi Harâbâtî Baba (ö. 1780) hakkında yeterli bilgi yoktur.

Harâbâtî Baba Tekkesinde yapılan faaliyetlerin genişlemesinde ve halkın irşadında faal olan Bektâşî Babaları şunlardır: XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Malatyalı Harâbâtî Baba tayin edilmiştir (Recep Paşa döneminde Kalkandelen'e gelmiş), Hüseyin Dede (ö. 1784), Sadık Baba (ö. 1789), Hasan Dede (ö. 1893).¹⁶⁰ 1799 yılında Ekmekçi Ahmed Baba tekkenin postnişini olmuştur. O dönemde tekke, hem vakıflar yönünden hem dinî ve kültürel faaliyetler yönünden çok başarılı dönem geçirmiştir. 1826 yılında Bektâşî tekkelerinin kapatılmasıyla, İmparatorluğun diğer bölgelerdeki Bektaşî tekkeleri ile Harâbâtî Baba Tekkesi de kapatılmış ve 40-50 yıl kapalı kalmıştır. 1870 yılında Dimetoka

¹⁵⁸ Özköse, a.g.m., s. 219.

¹⁵⁹ İbrahimi, a.g.m., s. 253.

¹⁶⁰ İzeti, a.g.e., s. 288.

Seyyid Ali Sultan Tekkesi postnişini Yusuf Baba, İştîp ve Köprülü'ye gelmiş, tekkenin eski aşçısı Emin Baba'yi Tekkeye postnişin olarak tayin eder ve tekke aktif hale dönüşmüştür.¹⁶¹

Harâbâtî Baba Tekkesi çeşitli yapılardan oluşan bir tarikat külliyesidir. Tekke mimari yapı bakımından hem büyük hem de son restorasyonlardan ötürü güzel bir yapıya sahiptir. Tekke yüksek duvarlarla çevrili olup Meydan evi, Derviş-Baba için oturacak yerler, Aşevi, Hamam, Kule, Kiler, Harem bölümü, Ahır, Anbar binalarını içine almaktadır. Kalkandelen ve çevresinde Bektâşîliğin yayılmasında büyük etkisi olan tekke, bölgede önemli bir dinî merkez olarak faaliyet göstermiştir.

Harâbâtî Baba Tekkesinde kültür ve sanata önem verilmesi, Bektâşîlik âdâbına göre her dervişin bir sanat ve zanaatla meşgul olmasından ileri gelmektedir. Tekke'de, tekke edebiyatı, dinî mûsikî ve resim sanatı gibi kültür dallarına yer verilmiştir.

Tekke yapılarındaki kitabelerde, mezar taşlarındaki yazılar nefes ve şiirlerden, tekke edebiyatının olduğu anlaşılmaktadır. Tekkenin son postnişini Mondî Baba'dır(Mondî Baba aynı zamanda Tiran'daki Dünya Bektâşîler Merkezi Salih Dedebaba Tekkesi'nin başkanıdır). Onun olmadığı vakitlerde tekkenin işlerini Derviş Abdülmuttalip yürütmekteydi.¹⁶²

2.3.4. Kosova'da Bektâşîlik

Kosova'da Bektâşîlik ve Bektâşî tekkeleri hakkında ilk kaynak XVII. yüzyılda Kosova'yı ziyaret eden Evliya Çelebi'dir. Evliya Çelebi, Mitroviçe, Dubnica ve Kaçanik'te Bektâşî tekkelerinin mevcut olduğunu belirtmiştir. Bu tekkelerin hiçbiri bugün mevcut değildir. Aynı kaynak, Mitroviçe'de Mustafa Baba Tekkesi'nin bulunduğunu, tekke haziresinde yer alan Mustafa Baba Türbesi'nin çok ziyaret edildiğini yazmaktadır.¹⁶³ Kaçanik şehrinde de bir Bektâşî tekkesi olduğunu yazan Evliya Çelebi, buradaki tekke hakkında fazla bilgi vermemiştir. Dubniça şehrinde ise mevcut iki tekkeden birisinin Bektâşî tekkesi olduğunu ifade etmiştir.¹⁶⁴

¹⁶¹ İzeti, a.g.e., s. 289.

¹⁶² Tuna, a.g.e., s. 239.

¹⁶³ *Seyahatname*, 5. Cilt, 2. Kitap, s. 762.

¹⁶⁴ *Seyahatname*, 5. Cilt, 2. Kitap, s. 763.

Kosova'ya Bektâşîlik, Arnavutluk'tan yayılıp, ilk olarak Prizren'de sonra Yakova'da kurulan tekkeler sayesinde gelişmeye başlamıştır. Bu güne kadar Kosova'da Bektâşî tarikatına ait 8 tekke tespit edilmiştir.¹⁶⁵ İsimlerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Yanova Tekkesi: Tekke kitabesinin var olduğu ve kitabede 1481 yılında yazıldığına dair araştırmacılar Kosova'nın en eski tekkesinin olduğu kanıtındadır.
2. Kukli Mehmet Bey Tekkesi
3. Mustafa Baba Tekkesi: Tekkenin kesin kuruluş tarihi yoktur, fakat XVI. yada XVII. yüzyılda kurulduğu kabul edilir. Tekke Mitroviça yakınlarında bulunur bugün orada bu tarikat tamamıyla sönmüş bulunmaktadır.¹⁶⁶
4. Mehmet Efendi Tekkesi: Vırmiça bu tekke hakkında, 1999 Kosova Savaşı öncesi demir yolu yanında bulunan Mehmet Efendi türbesinin aslında bu tekkeye ait olduğunu belirtmiştir.¹⁶⁷
5. Pirî Nazir Tekkesi: Tekkenin kesin kuruluş tarihi bilinmez, fakat XVI. yüzyılda kurulduğu tahmin edilmektedir. Bu gün orada sadece Pirî Nazir camii ve türbesi vardır.
6. Şeyh İshak Baba Tekkesi: Tekkenin kuruluş tarihi hakkında bilgi yoktur, Yine Burada Vırmiça, tekkede dervişlerin toplandığını ve onların Bektâşî tarikatına ait olduklarını bildiren yaşlılardan bahsetmektedir.¹⁶⁸
7. Şeyh Adem Veçhi Baba Tekkesi: 1889-90 yılları arasında Adem Veçhi Baba tarafından inşa edilmiştir. tekke bugün mevcut değildir, uzun yıllardan beri ev olarak kullanılmaktadır.
8. Şeyh Şemseddin Baba Tekkesi: Başlarda Sadi tarikatına mensup olan Şeyh Şemseddin Baba ilk tekkesini 200 yıl önce kurmuş, daha sonra Bektâşîliği benimseyerek, kurmuş olduğu tekkeyi Bektâşî tekkesine tahvil etmiş.¹⁶⁹

---

¹⁶⁵ Vırmiça, *Kosova Tekkeleri*, a.g.e., s. 163.

¹⁶⁶ *Seyahatname*, 5. Cilt, 1. Kitap, s. 381.

¹⁶⁷ Vırmiça, *Kosova Tekkeleri*, a.g.e., s. 167.

¹⁶⁸ Vırmiça, *Kosova Tekkeleri*, a.g.e., s. 170.

¹⁶⁹ Vırmiça, *Kosova Tekkeleri*, a.g.e., ss. 165-172.

2.4. SADİLİK

Sadiye Tarikatı, Saduddin Cibavi eş-Şeybani'ye (ö.700/1300) nispet edilmiştir ve Şam'da kurulmuştur. Saduddin Cibavi, Havran'da doğmuştur. Gençlik yılları eşkiyalıkla geçmiş, daha sonra tövbe ederek sofı olan babasına intisap etmiştir. Cibaviye olarak da isimlendirilen bu tarikatın şu kolları vardır: Selamiye, Taglebiye, Vefaiye ve Aciziye. Tarikatın Şam merkez olmak üzere Hama, Humus, Alalep, Akka, Nablus ve bunlara bağlı köylerde, XVIII. yüzyıldan sonra İstanbul ve Balkanlar'da yaygınlık kazanmıştır.¹⁷⁰

Sadi tarikatının Balkanlar'da yayılması İşkodralı Süleyman Âcizî Baba'nın (ö. 1150/1738) lakabına nispet edilen Âcizîye kolu vasıtasıyla olmuştur. Âcizî Baba dinî ilimleri İstanbul'da okuduktan sonra Ebu'l-Vefa eş-Şâmî'den hilafet almıştır. Balkan şehirlerini dolaşıp Prizren'e yerleşip orada vefat etmiştir. Büyük bir kısmı Türkçe, kalanı Arapça ve Farsça olan bir Dîvan'ı ve bazı risaleleri bulunmaktadır.¹⁷¹

Süleyman Babanın Prizren'de Bistrica nehri kenarında kurduğu ve ölümünün ardından defnedildiği tekke tarikatın Balkanlar'daki asitanesi olarak kabul edilmiştir. Bugün ise Prizren'nin Maraş semtinde sadi tekkesinin bulunduğu yerde Maksut Paşa Camii arkasında Şeyh Süleyman Âcizî Baba'nın türbesi bulunmaktadır. Son yıllarda onarılan türbede türbedar vardır ve türbe temiz tutulmaktadır. Ziyaretçiler türbeye her türlü şifa için gelmektedirler. Prizren'de en çok ziyaret edilen türbedir.¹⁷² Tarikat, Âcizî Baba'nın Kosova'nın Yakova vilayetinde kurduğu tekkede şeyhlik yapan oğlu Şeyh Danyal vasıtasıyla Arnavutluğun Tepedelen, Berat ve Avlonya gibi şehirlerinde de yaygınlık kazanmıştır. Sadiliğin Yakova'da ikinci merkezi Şeyh Zeynelabidin'in (ö. 1182/1768) kurduğu tekkedir. XVIII. yüzyılda Belgrad'da Şeyh Mustafa, Niş'te Âcizî Baba'nın hilafetlerinden Mehmed Harâbâtî Baba tarafından ikinci Sadi tekkesi açılmıştır.¹⁷³

1875- 1880 yıllarında Sırbistan'ın güneyinden kaçan müslümanlarla birlikte Kosova'nın Gilan şehrine gelen Leskofçalı Şeyh İslam, Gilan'da bir Sadi tekkesi kurmuştur.¹⁷⁴ Sadi tarikatı genelde Kosova topraklarında yaygınlık göstermiştir ki Osmanlıların gidişinden sonra da yeni dönemlerde Kosova'da kurulan tekkelerin çoğunu

¹⁷⁰ Hür Mahmut Yücer, "Sadiyye", TDVİA, İstanbul 2008, 35. C., s. 410.

¹⁷¹ İzeti, a.g.e., s. 267.

¹⁷² İzeti, a.g.e., s. 269.

¹⁷³ Bkz. Nehat Krasniqi, "Dituria İslame", sy. 59, Prishtine, 1994.

¹⁷⁴ Yücer, a.g.md., s. 412.

Sadi tarikatı tekkeleri oluşturmuştur. Bugün de Sadi tarikatına ait olan tekkeler mevcuttur.¹⁷⁵

Makedonya'nın Üsküp bölgesinde Sadilik, XIX. yüzyılın sonlarında Vranje, Leskofça ve Bujanovça bölgelerinden gelen göçmenler tarafından getirilmiştir. Göçmenlerle beraber Üsküp'e gelen Vefâ Baba, Tabhâne mahallesinde küçük bir Sadi tekkesi kurmuştur¹⁷⁶ Günümüzde ise Sadi tarikatına ait izlere pek rastlanmasa da en azından izlerinin hala bulunması tarikata duyulan saygıyı göstermektedir.

2.5. RİFÂİLİK

Rifâilik, Ahmed er-Rifâi (ö. 578/ 1182) tarafından kurulmuştur. Kurucusunun nisbesinden ötürü Rifâiye diye bilindiği gibi, ismine izafetle Ahmediye, Batâihiye adlarıyla da anılmaktadır. Fakat Batâihiye adının fazla kullanılmaması ve Ahmediye adının da Bedeviye ile karıştırılmaması için sonraki yıllarda daha çok Rifâiye adı yaygınlaşmıştır.¹⁷⁷

Ahmed er-Rifâi dört büyük Kutub'tan biri kabul edilir. Rifâiye'nin dikkat çekici bir tarafı, ilk dönemlerde olamamakla beraber, zaman içinde tarikat mensuplarının, vücudun bazı yerlerine şiş sokmak, kılıcın keskin tarafına basmak gibi kerametle ilgili tavırlardır. Bazı sûfiler, bunlara ilgi duymamış ve “gösteri” olarak kabul etmiştir.¹⁷⁸ Ahmed er-Rifâi'ye zahir ve batın ilimlerine sahip olduğu için “ebu'l-alameyn” ünvanı verilmiştir. Dayısı Mansur el- Bataihi'nin terbiye ve irşad halkasına girmiştir. Bataihi ona, hilafet ve “şeyhu'ş-şuyûh” ünvanı ile kendisine bağlı bütün tekkelerin şeyhliğini verir. Oradan Ümmü Âbis'deki tekkeye yerleşip müridlerini terbiye ve irşadı ile meşgul olur. Kısa zamanda müridlerinin sayısı çoğalmış ve şöhreti yayılmıştır.¹⁷⁹

Rifâiye tarikatının esasları, bizzat Ahmed er-Rifâi tarafından tespit edilmiştir. Onun ifadesine göre Rifâiye tarikatı Kitap ve Sünnet'e dayanan, tevazu ve alçak gönüllülüğün

¹⁷⁵ Vırmiça, *Kosova Tekkeleri*, a.g.e., s. 94. Geniş bilgi için bkz. Nehat Krasniqi, “Sadi Tarikatıyla İlgili iki Önemli Silsile Belgesi”, (trc: Esad Bütüç), KTAD Medeniyet Dergisi S. II, Prizren 2002, ss. 91-103, Vefa Karahoda, *Sheh Sylejman Axhiza Baba*, Prizren-Gjakove 1997.

¹⁷⁶ Yücer, a.g.md. s. 412. Bkz. Hür Mahmud Yücer, *Şeyh Sa'deddin Cebavi Ve Sa'dilik*, İnsan Yay, İstanbul 2010.

¹⁷⁷ Mustafa Tahralı, “Rifaiyye”, TDVİA, İstanbul 2008, 35. C., s. 99.

¹⁷⁸ Mustafa Kara, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, Dergah Yay, Bursa 2010, s.234.

¹⁷⁹ Abas Jahjai, *Türk Din Musikisinin Makedonya'daki Dini Musikiye Etkisi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2011, s. 87.

esas aldığı bir tarikattır.¹⁸⁰ XIX. yüzyılın sonlarında Endonezya'dan Hindistan, Afrika ve Balkanlar'a kadar bütün İslâm dünyasına yayılmış ve günümüzde Mısır, Suriye, Irak, Türkiye ve Balkanlar'da varlığı mevcuttur. Arnavutluk'ta Rifâîlik XVII. yüzyıl ortaları yayılmaya başlamıştır. Arnavutluğun yanı sıra Kosova ve Makedonya'da da yayılmıştır. Arnavutluğun Berat, Tiran, İşkodra şehirlerinde, Kosova'nın İpek, Prizren, Yakova şehirlerinde ki Yakova'da XIX. yüzyılın sonlarında Rifâî tekkesi kurulmuştur. Kosova'da merkez tekkeyi oluşturan bu tekkenin şeyhi Şeyh Musa Kosova'da Rifâîliğin yaygınlaşmasında çok etkili olmuştur.¹⁸¹

Makedonya'da ise Üsküp, Köprülü, Manastır şehirlerinde faaliyet göstermiştir. Günümüzde Rifâî tekkelerinden en önemlisi ve hâlâ da faaliyet gösteren Üsküp Rifâî Tekkesidir. Tekke 1233/ 1817 yılında Mehmed b. İsmail tarafından kurulmuştur.¹⁸²

Tekke bugün de hâlâ Üsküp Hatuncuklar mahallesinde bulunmaktadır ve faaliyeti hala devam etmektedir. Sonuç olarak şehirlerde hâlâ varlığını gösteren Rifâî tekkeleri bu bölgelerin sosyal açıdan, ilim ve sanat açısından gelişmelerine yardımcı olmuştur.

2.6. NAKŞİBENDİLİK

Nakşibendî tarikatının kurucusu Hacı Muhammed b. Muhammed el-Buhârî'dir. Bahaeddin Nakşibend 718/1218 tarihinde Kasrıhindüvân¹⁸³ köyünde dünyaya gelmiştir.¹⁸⁴ Tarikat eğitimini Muhammed Baba Semâsi'nin (ö.740/1339) müridi Emir Külâl'den (ö. 777/1375) almıştır. Başlangıçta bu tarikatın adı Hâcegâniye idi. Fakat Bahaeddin'den sonra kendisine nispetle Nakşibendîye adını almıştır. Bu tarikat, Ubeydullah Ahrar'ın (ö. 895/1490) halifelerinden Molla Abdullah İlâhî (ö.892/1487) vasıtasıyla Anadolu'da yaygınlık kazanmıştır.¹⁸⁵

Nakşibendî tarikatı, şeriata bağlılık, gönülden iş görme, hayatı Allah için sürdürme, her zaman Allah'ın huzurundaymış gibi olma, O'ndan başkasını düşünmeme ve maddi-

---

¹⁸⁰ Tahralı, a.g.md., s. 100.

¹⁸¹ Tahralı, a.g.md., s. 100, Vırmiça, *Kosova Tekkeleri*, a.g.e., s. 124.

¹⁸² Ayverdi, a.g.e., s. 292.

¹⁸³ Buhara'ya dokuz kilometre uzaklıkta olan bir köydür. Eski adı Kasr-ı Hinduvan iken, sonraları arifler Köşkü anlamına gelen Kasr-ı Arifan denilmiştir.

¹⁸⁴ Necdet Tosun, *Bahaeddin Nakşibend Hayatı, Görüşleri, Tarikatı*, İnsan Yay, İstanbul, 2002, s. 97.

¹⁸⁵ Dzamal Cehajic, "Nakşibendi Tarikatının Bosna-Hersek ve Genel Olarak Yugoslavyadaki Sosyo-Politik durumları" (çev. Halil İbrahim Şimşek), *Dini Araştırmalar* 1999, 7. C., ss. 377-378.

manevi bir karşılık beklemeden sadece Allah'a ibadet etme gibi temel prensipleriyle binlerce mürid yetiştirmiştir.¹⁸⁶

Tarikatın, Anadolu ve Rumeli topraklarına yayılması, Ubeydullah Ahrâr'ın (ö.895/1490) XV. asrın ikinci yarısında hilafet vererek Anadolu'ya gönderdiği Abdullah İlahî (ö.1487) vasıtasıyla olmuştur. Abdullah İlahî'nin makamına Şeyh Lütfullah vekil olmuştur.¹⁸⁷

Lütfullah Üskübî, Üsküp Vodno dağında tekkesini kurarak Nakşibendî tarikatını Makedonya'da yaymıştır. Manevi yolculuğa Molla İlahî'de başlayıp daha sonra Emir Buharî'nin yanında tamamlayıp irşad faaliyetini sürdürmüştür. Kalkandelen'de de XIX. yüzyılda bir Bektâşî tekkesi Nakşibendî tekkesine dönüştürülmüştür. Tekke 1920 yılına kadar faaliyet göstermiştir. Günümüzde ise tekke mevcut değildir.¹⁸⁸ Nakşibendilik, Balkan ülkelerinin bir çok bölgesine girip faaliyet göstermiştir. Sünni çizgiyi takip eden sûfi tarikatı, avam ve entelektüel tabakadan Osmanlı idaresinin üst düzey temsilcilerine kadar toplumun bütün kesimlerinde taraftara sahip olmuştur. XVIII. ve XIX. yüzyılda Balkan ülkelerinden en çok Bosna-Hersek'te faaliyet göstermiştir. Bosna-Hersek'teki Nakşibendî müesseseleri fakir şeyhler, müridler, yolcular ve oradan geçenler için sıcak ve cömert yuvalar ya da konaklama yerleri olmaları nedeniyle belli sosyal öneme de sahipti. Tekkelerin de içinde bulunduğu külliyelerin, genellikle zengin bir vakıf tarafından finanse edilen imareti ve misafirhanesi vardı. Saraybosna'daki İskender Paşa Tekkesi buna örnektir.¹⁸⁹

2.7. KADİRİLİK

Kâdirîyye tarikatı, Abdülkadir Geyanî'nin kurduğu bir tarikattır. İslâm dünyasında en yaygın tarikatlardan biridir. Abdülkadir Geylanî M. 1077 senesinde İran'ın Gîlân şehrinde doğmuştur.¹⁹⁰ Dinî ilimlerini Abbasî hilafet merkezi Bağdat'ta tamamladıktan sonra Ebu'l-Hayr Muhammed b. Muslim ed-Debbâs vasıtasıyla tasavvufa yönelmiştir.

---

¹⁸⁶ Engin Selçuk, "Balkanlar'a Uzanan bir Köprü:Nakşi Divan Şairleri", Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi, Y. 1, S. 1, 2014, s. 2.

¹⁸⁷ Cehajic, a.g.m., s. 381

¹⁸⁸ Eyüp Salih, "Makedonya'daki Tarikatlar Silsileleri Maneviyat Büyüklerinin Hayatları Ve Hizmetleri", <http://www.balturk.org.tr> 25.12.2014.

¹⁸⁹ Cehajic, a.g.m., ss. 379-384.

¹⁹⁰ Süleyman Uludağ, "Abdülkadir Geylanî", TDVİA, İstanbul 1988, 1. C., s. 234.

Müderri ve vâiz olması, geniş bir çevrede tanınmasında ve görüşlerinin kabul görüp yayılmasında etkili olmuştur.¹⁹¹ Kadirî tarikatı, XV. yüzyılda ilk defa Eşrefoğlu Rûmî' (ö. 1469) ile Anadolu'ya gelmiştir. XVII. yüzyılda, İsmail Rûmî'nin faaliyetleri ile İstanbul ve Balkanlar'da yaygınlık göstermiştir. Kadirî dervişleri Suriye, Afganistan, Hindistan, Irak, Bulgaristan, Arnavutluk, Sırbistan, Bosna-Hersek, Kosova, Makedonya, Orta Asya, Pakistan gibi ülkelere kadar uzanmış ve irşad faaliyetlerini yapmışlardır.¹⁹²

Kadirîliğin Bosna'da yayılmasının en önemli merkezi Saraybosna'da Silahtar Mustafa Paşa (Hacı Sinân Kâdirî) Tekkesidir. Bu tekke günümüzde mevcuttur. Tekkede tasavvufi faaliyetin dışında aynı zamanda şehrin ilim, sanat ve şiir yuvası görevini de üstlenmiştir. Bir çok edebî ve felsefî eser okunmuş olan bu tekkede Türkçe ve Boşnakça şiirler yazılmıştır.¹⁹³ Kadirîlik Makedonya ve Kosova'da da yaygınlık kazanmıştır.

İzeti'nin araştırmalarına göre Makedonya'da Üsküp, Ohri, Debre ve Kumanova şehirlerinde Kadirî tekkeleri faaliyet göstermiştir.¹⁹⁴ Günümüzde ise tekkelerin durumu ile ilgili pek bilgi yoktur. Kadirî tekkelerinin faaliyet gösterdiği XVI- XIX. yüzyılları arasında yaygınlığı daha nettir.

Kosova'da 1839 yılında 18 kadiri tekkesi mevcutmuş. İlk Kadirî tekkesi Prizren Şeyh Hasan Efendi Kurili tekkesidir. İkinci Kadirî tekkeside XIX. yüzyıl sonlarında inşa edilen Gözcü Mehmed Efendi Tekkesidir. 1912 yılında savaşlardan ötürü tekke yıkılmış ve aynı yere 1948 yılında Şeyh Mehmed Ali tarafından yeni bir tekke inşa edilmiştir. Bu tekke de günümüzde hala aktif haldedir. Ayrıca Kadirîliğin yaygın ve aktif olduğu ikinci şehir Yakova'dır.¹⁹⁵

Sonuç olarak Kadirî tekkelerinin bazı şehirlerde hâlâ aktif olması, çoğunluğu Hıristiyan ülkeler olmasına rağmen, şehirlerde yaşayan müslümanların tasavvufu benimsemeleriyle birlikte tasavvuf sevgisi önem kazanmıştır.

---

¹⁹¹ Nihat Azamat, "Kadirîyye", TDVİA, İstanbul 2012, 24. C., s. 131.

¹⁹² Azamat, a.g.md., s. 133.

¹⁹³ İzeti, a.g.e., ss. 231-234.

¹⁹⁴ İzeti, a.g.e., s. 246.

¹⁹⁵ İzeti, a.g.e., ss. 241- 243.

3. BÖLÜM

BALKANLAR'DA DİNÎ ŞAHSİYETLER HAKKINDAKİ MENKIBELER VE EFSANELER

3.1. BALKANLAR'DA SARI SALTUK VE MENKİBELERİ

Derviş Gazi Sarı Saltuk, Anadolu ve Balkanlar'ın Türkleşip müslümanlaşmasındaki etkisiyle, etrafında menkıbeler oluşmuş önemli bir şahsiyettir. Burada kaynaklardan edindiğimiz bilgiler doğrultusunda hayatından kısaca bahsedeceğiz. Daha sonra da Balkanlar'daki menkıbevî hayatından ve o bölgelerde nasıl bir etkisinin olduğundan bahsetmeye çalışacağız.

Saltuknâme'de Sarı Saltuk'un ismi Şerif Hızır¹⁹⁶ olarak geçmektedir. Bazı yazılarda Muhammed Buharî ismi de kullanılmaktadır. Evliya Çelebi bu ismi Seyahatnâme'sinde zikretmektedir.¹⁹⁷ Saltuk ismini alması ise bir geleneğe dayanmaktadır. Ki bu gelenek, kişinin gösterdiği kahramanlık sonucu isim almasıdır. Saltuk ismini, savaşta yendiği Alyon isimli bir düşmanı vermiştir. Müslüman olan Alyon'un ismini de Saltuk, İlyas olarak değiştirmiştir.¹⁹⁸

Sarı Saltuk'un şeceresi Hz. Muhammed (s.a.v.)'e ve Hz. Ali (r.a.)'ye dayanmaktadır. Baba tarafından Hüseyinî (seyyid), anne tarafından ise Hasanî (şerif)'dir. Bu nedenle de Şerif Hızır, Server, Saltuk isimlerinin yanı sıra Seyyid ismi ile anıldığı görülmektedir. Babasının ismi Hasan'dır. Şerif Hızır üç yaşındayken babasız kalmıştır. Yetiştirilmesini Seravil isimindeki bir lâlâ üstlenmiştir. Kısa zamanda ata binmeyi, ok atmayı, kılıç kullanmayı öğrenmiştir.¹⁹⁹

Sarı Saltuk'un diğer kahramanlardan ayrıldığı en önemli hususlardan biri de hatip olması ve Türk adını öne çıkarmasıdır. Anadolu, Balkanlar, Kafkasya ve daha pek çok ülkede savaşa katılmış olup pek çok Hıristiyan'ın gönül rızasıyla Müslüman olmasını sağlamıştır. Tahta kılıcıyla yenemediği düşman yoktur.

On iki veya yetmiş iki dil bildiği rivâyet edildiği için papaz kıyafeti giyerek kolaylıkla onların meclislerine girebilmiştir. Sarı Saltuk'un pek çok yerde mezarı, türbesi

---

¹⁹⁶ Ebu'l Hayr Rumi, *Saltuknâme*, I-II-III, (haz. Necati Demir, Mehmet Dursun Erdem), Destan Yayınları, Ankara 2007.

¹⁹⁷ *Seyahatnâme*, 3. Cilt, 2. Kitap s. 399.

¹⁹⁸ *Saltuknâme*, a.g.e., ss. 37- 207-382, Şükrü Haluk Akalın, "Balkanlarda İslamın Ve Türklüğün Yayılmasında Bir Öncü: Sarı Saltuk", *Balkanlarda İslam Miadı Dolmayan Umut*, TİKA Yayınları, Ankara 2016, 2. C., s. 59.

¹⁹⁹ Akalın, a.g.m., s. 59.

ve makamlarının olduğundan söz edilse de genel kanaat Romanya Babadağ'da olduğu görüşüdür.²⁰⁰

Bilindiği gibi Sarı Saltuk'un tarihi kimliği hakkında kesin bilgiler mevcut değildir. Bilgi veren kaynakların hiçbiri onun zamanına ait değildir. Ahmet Y. Ocak'a göre bu önemli bir husustur.²⁰¹ Söz konusu kaynaklar iki kısımda toplanabilir: 1. Sarı Saltuk'un gerçek hayatı, tarihi kişiliği hakkında bilgi verenler. 2. Sarı Saltuk'un menkıbevî hayatını nakleden kaynaklar. Menkıbeler daha fazla Bektâşî dervişlerinin menkıbelerine karışmıştır.²⁰²

Sarı Saltuk hakkında kaleme alınmış müstakil eserlerden en önemlisi, Ebu-l Hayr Rûmi'nin yazdığı *Saltuknâme*'dir. Sarı Saltuk'a dair, bugün elimizde de mevcut olan *Saltuknâme* önemli bir yere sahiptir.

- *Saltuknâme*; Cem Sultan gezileri sırasında Babaeski'de bulunan türbe ve zâviyesindeki dervişlerden menkıbelerini dinleyip büyük bir ilgi duyduğu Sarı Saltuk hakkında, Ebu-l Hayr Rûmi'den bir eser yazmasını ister. Eser, yedi yıllık bir araştırmadan sonra Anadolu ve Rumeli'deki Sarı Saltuk türbe ve tekkelerinden, mezar ve makamlarından derlediği menkıbelerden meydana gelmektedir.²⁰³

Saltuknâme'nin esas konusu Sarı Saltuk'un hayatıdır. *Saltuknâme* III ciltten oluşmaktadır. I. ciltte Sarı Saltuk'un çocukluğu ve yetişmesi anlatılmaktadır. Kâbe'ye, Kaf dağı'na, Kefe ve Kırım'a, Mısır, Habeşistan, Hindistan'a yaptığı seferler ve kâfirlerle yaptığı mücadeleler anlatılmaktadır. II. ciltte Türkistan vilayetine gidişi, Frenk diyarını fethi, Babil kuyusuna inişi, cadılarla savaşı, Cezayir ve Kuhistan diyarına seferi, gibi konuları yer almaktadır. III. ciltte ise Sarı Saltuk'un Meşrik ve Mağrib diyarlarına, Arabistan, Nirkap dağı seferleri, Rağduş isimli cadıyı öldürmesi, Edirne'nin fethi, gibi konular yer almaktadır.²⁰⁴

Eserdeki menkıbeler üç gruba ayrılmıştır. Birinci gruptaki menkıbeler daha fazla tarihi olayları konu edinmiştir. Türklerin Rumeli'ye geçişi, Anadolu ve Balkanlar'ın fethi, Beylikler devri olayları, Osmanlı devletinin kuruluşu gibi konular yer almaktadır. Bu

²⁰⁰ Ali Berat Alptekin, "Saltuknâme'de Yer Alan Efsanelerin Günümüz Sözlü Kültürüne yansımaları", Milli Folklor, 2013, Y. 25, S. 98, s. 7.

²⁰¹ Ahmet Yaşar Ocak, *Sarı Saltuk Popüler İslam'ın Balkanlar'daki Destanı Öncüsü*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2002, s. 36.

²⁰² Kemal Yüce, *Saltukname Tarihi Dini ve Efsanevi Unsurları*, Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987, s. 20. Bektaşî menâkıbnâmeleri içinde en çok okunanı ve tanınmış olanı genellikle Vilâyetnâme olarak da bilinen Uzun Firdevsî'nin Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî'dir.

²⁰³ Ocak, a.g.e., s. 7, Şükrü Haluk Akalın, "EbulHayr Rumi", TDVİA, İstanbul 1994, 10. C. , s. 360.

²⁰⁴ *Saltuknâme*, a.g.e., ss. 405-606. Akalın, a.g.md., ss. 360-361.

menkıbelerdeki şahıslar Osman Gazi, Sultan Alaeddin, Gıyasettin Keyhüsrev, Cengiz Han, Ahmet Fakih, Mevlânâ gibi şahsiyetlerdir. Fakat bu olaylar içinde ön planda olan Sarı Saltuk'tur. İkinci grupta ise efsanevî diyarlarda geçen, cinlerle, cadılarla ve devlerle yaptığı savaşları konu alır. Üçüncü gruptaki menkıbeler Hindistan, Habeşistan, Arabistan ülkelerinde geçen, Sarı Saltuk'un savaşları, kerametleri yer almaktadır. Eserde anlatılan bu olaylar XIII. yüzyılda geçmektedir.²⁰⁵

Sarı Saltuk'un geniş coğrafyadaki gayretlerinin hedefi, ilahi adaleti, doğruluğu, dürüstlüğü bu bölgelere taşımak, insanlar arasında sevgi, saygı ve kardeşliği yüceltmek, kötülükleri yok etmektir.

Ahmet Y. Ocak ve Şükrü H. Akalın'ın vermiş oldukları bilgilere göre Sarı Saltuk'tan bahseden en eski iki önemli eser bulunmaktadır. Birincisi Muhammed b. Ali b. Es-Serrac'ın *Tuffahu'l-ervah ve Miftahu'l-irbah* ²⁰⁶ isimli eseridir. Eserin 194^a-201^a varakları arasındaki yedi anlatı ve bir kısa hikâye Sarı Saltuk'a ayrılmıştır. İkinci eser ise İbni Batuta'nın *Seyahatnâmesi*'dir. İbn Batuta, Sarı Saltuk'un ölümünden yarım yüzyıl sonra Baba Saltuk isimli bir yerleşim merkezine gelmiş, burada İbni Batuta'ya Saltuk'un mükâşefe sahibi (Allah'ın sırlarını gören hakikat ehli) olduğu anlatılmıştır. Diğer kaynaklar ise Yazıcızade Ali'nin *Tevarih-i Al-i Selçuk* isimli eseridir. II. İzzettin Keykâvus'un maiyetindeki Sarı Saltuk'un Anadolu'daki Türk aileleri ile beraber önce İznik'e, oradan Üsküdar'a giderek Dobruca'ya geçişini anlatmaktadır. Kemâl Paşazade'nin *Tevarih-i Al-i Osman*'ında ve Seyyid Lokman'ın Yazıcızade'nin eserini özetleyerek yeniden kaleme almış olduğu Oğuznâme'de bu olaylara benzer şekillerde anlatılmaktadır.²⁰⁷

Rivayete göre Ahmed Yesevî, Sarı Saltuk'u tahta kılıcı ile kuşatarak, yedi yüz kişiyle beraber Hacı Bektaş'a yardıma gönderir. Sarı Saltuk'a öğüt verir: "*Saltık Muhammedim Bektaşım, seni Rum'a göndersin. Leh diyarında delalet ayın olan Sarı Saltuk suretine girip, ol mel'unu bir tahta kılıçla katleyle. Makedonya, Dobruca'da yedi krallık yerde nam ve şan sahibi ol*" der. Hacı Bektaş, Şeyhinin emrini yerine getirir ve

²⁰⁵ Akalın, a.g.md., ss. 361- 362.

²⁰⁶ Tuffâhu'l-Ervâh ve Miftâhu'l-İrbâh Ruhların Meyvesi ve Kazancın Anahtarı , Haz. Nejdet Gürkan, Mehmet Necmettin Bardakçı, Mehmet Saffet Sarıkaya , Kitap yayınevi tarafından türkçe olarak yayımlanmış bulunmaktadır.

²⁰⁷ Akalın, a.g.m., ss. 56-57, Ocak, a.g.e., s. 2.

Saltuk'u Dobruca'ya gönderir, oralarda birçok keramet gösterir ve o bölgelerin İslamlaşmasında etkili olur.²⁰⁸

Burada Saltuknâme hakkında genel ve kısa bilgilerden bahsettikten sonra, esas olarak üzerinde duracağımız konu Sarı Saltuk'un Balkanlar'daki dinî faaliyetleri ve menkıbeleri olacaktır.

Sarı Saltuk Balkanlar'ın bir çok bölgesine İslam'ın yayılmasında öncüllük eden dervişlerden biridir. Onun efsanevî, menkıbevî hayatı Balkan ülkelerinde de şöhret ve yaygınlık kazanmıştır. Hakkında çeşitli araştırmalar yapılmıştır ve daha önce de bahsettiğimiz gibi menkıbevî hayatı Bektâşî dervişlerinin menkıbelerine karışmıştır.

Bektâşîliğin Balkanlar'da yayılması, Dobruca'ya ilk Selçuk kolonizasyonu ile ilgili olan bir çok menkıbeyle başlar. Burada bahsedilen isim Sarı Saltuk'tur. Onun menkıbevî hayatı önce Bulgaristan'dan başlayarak bütün Balkan (Yugoslavya) bölgelerini kapsamıştır.²⁰⁹

Bektâşî tarikatının Arnavutlar arasında yayılması konusunda Sarı Saltuk efsaneleri ve rivayetleri ile menkıbelerinin önemli rolü vardır. Sarı Saltuk ile ilgili Arnavutluk'ta anlatılan menkıbe şöyledir:

“Kruja'da Hıristiyan bir Kral ile güzel kızı mutlu bir şekilde yaşamaktaymış. Şehrin yakınındaki dağın tepesinde bulunan kilise kalıntısının olduğu yerin yanındaki mağaraya çok büyük bir ejderha gelmiş. Bu ejderhanın saldırılarından halkı korumak için ona her gün kura ile belirlenen bir kişinin kurban edilmesi kararlaştırılmış. O sıralarda şehre uzun sakallı, nur yüzlü, beyazlar giyinmiş, elinde tahta bir kılıç ve asa olan bir derviş gelmiş. Halkın arasına girmeden sessizce yakınlarda bir yerlerde oturmuş. Bir gün sonra genç bir kız yolda ağlıyormuş. Onu gören yaşlı adam “Kızım neden ağlıyorsun?” diye sormuş. O da, babası tarafından alınan karar sonucu kendisinin kurban edileceğini anlatmış. Yaşlı adam “Seni yalnız bırakmayacağım. Oraya birlikte gideceğiz” demiş. Bir süre sonra yaşlı adam duraklamış “Kızım benim başımda bitler var. Çok rahatsız oluyorum ve onlardan kurtulmam lazım” diyerek başını yere koymuş ve uykuya dalmış, kız ağlamaya devam etmiş ve üzerine düşen gözyaşıyla yaşlı adam uyanmış. “Ağlama, yolumuza devam ediyoruz” demiş. Dağın tepesine ulaşmışlar. Ejderhanın nefesi her yeri eritecek dereceye

---

²⁰⁸ Yüce, a.g.e., ss. 30-31.

²⁰⁹ Mahmut Çelik, “Balkanlar'da(Arnavutluk'ta) Bektaşî Tarikatının Yayılmasında Sarı Saltuk Efsanelerinin Rolü”, Balkanlara Gidişinin 750. Yılında Uluslararası Sarı Saltuk Gazi Sempozyumu, Trakya Üniversitesi 6-10 Kasım, Köstence-Romanya, ss. 150-151.

getirmiş. Kız sıcaklık ve susuzluktan sızlanmaya başlamış, yaşlı adam da asası ile bir kayayı delmiş oradan akan su etrafı serinletmiş ve kız susuzluğunu gidermiş. Onları bekleyen ejderha yanlarına geldiği zaman ayakları kayaya sıkışmış ve kayadan kurtulamamış, yaşlı adam da ejderhanın yanına giderek tahta kılıcı ile yedi kafasını kesmiş ve yedi dilinin ucunu da keserek cebine koymuş. Ejderhanın öldürülmesiyle halk büyük bir rahatlık ve sevinç yaşamış ve kralın babası kızını ejderhaya yem olmaktan kurtaran yiğit ile evlendirmeye karar vermiş. Ejderhayı öldürdüğünü iddia ederek prensese talip olan çok kişi varmış fakat kimse ejderhanın yanında duran prensese gitmeye cesaret edememişler. Prenses kenarda duran yaşlı adamı görmüş ve elmayı ona vermiş. Babasına “Beni kurtaran adam budur” demiş. Derviş cebinden ejderhanın dillerini çıkarıp öldürdüğünü ispat etmiş ve krala şöyle demiş: “Biz dervişler kadınlarla kendi rızaları olmadan evlenmeyiz. Kızımız ve hazineniz sizde kalsın sadece benim mağarada kalmama ve bana her gün biraz yiyecek getirilmesine müsaade etmek lütfunda bulunun yeter” demiş. Kral da ülkenin başına bela olan dertten kurtardığı için ona izin vermiş. Uzun yıllar kimseye zararı dokunmadan mağarada tek başına yaşamış. Tahta kılıç ile ejderhayı öldüren adamın gücünden korkarak halk kendileri için tehlikeli olacağını düşünüp onu öldürmek istemişler. Yaşlı zata yiyecek götüren adam “Kendinizi koruyun, sizi öldürmek istiyorlar” demiş ve Derviş bir katıra binerek kayaları geçip dağın tepesine çıkıp oradan ayrılarak dört adımda Korfu’ya ulaşmış. Birinci adımını Kruja yakınlarında bir yere, ikinci adımını Shijak, üçüncü adımını Dures ve dördüncü adımını Korfu’ya atmış. Ayak izlerinin bulunduğu yerler kutsal sayılmış ve her birine birer türbe yapılmış.”²¹⁰

Menkıbede Sarı Saltuk yaşlı, uzun beyaz sakallı, nur yüzlü bir şahıs olarak anlatılmaktadır. Elinde tahta kılıcı ve asası vardır. Tahta kılıç’ın eski Türk geleneklerinde ve Türk fütihat tarihinde önemli yeri vardır. Kötülüklerle mücadelenin, iyiliği ve adaleti hakim kılmanın, insanlara emniyet ve güvenin sembolüdür. Kılıç, tabiatüstü güçlere karşı etkinliğine ilaveten insan ve hayvan kaynaklı kötülöklere karşı da en etkili silahtır.²¹¹ Bu menkıbe Sarı Saltuk’un tahta kılıcı ile ejderha mücadelesine örnektir.

Kruja halkı menkıbenin yaşanmış olduğunun delili olarak şehir yakınındaki dağın tepesinde olan mağarayı gösterirler. Bir yazıda belirtildiğine göre, mağaranın tavanında

²¹⁰ Bünyamin Çağlayan, “Alexandre Degrand Tarafından Kruja’da(Arnavutlukta) derlenen Sarı Saltuk Efsanesi”, Balkanlara Gidişinin 750. Yılında Uluslararası Sarı Saltuk Gazi Sempozyumu, Trakya Üniversitesi 6-10 Kasım, Köstence-Romanya, ss. 103- 105.

²¹¹ Şefik Kantar, *Günümüzün Diliyle Sarı Saltuk Baba*, UKİD Yayınları, İstanbul 2014, s. 27.

yuvarlak kemerin üst kısmında çok soğuk ve berrak su damlayan bir kaya parçası içine bıçak saplanmış karpuz gibi görünmekteymiş. O akan sudan, Arnavut halkı şifa niyetine ilaç olarak kullanırlarmış.²¹² Türbenin arka tarafında bir buçuk metre genişliğinde derin ve uzun yolun sonunda dağın en yüksek noktasında eski kilise kalıntıları mevcutmuş.²¹³ Anlatılanların inandırıcı gelmesine yardımcı deliller bunlardır.²¹⁴

Sarı Saltuk'un Korfu'ya dört adımda gitmesi önemli bir husustur. Adım attığı Kruja, Shijak, Dures'te ayak izlerinin bulunduğu söylenir. Şehirlerin arasındaki mesafe 200 km'dir. Bu olağanüstü bir durumdur. Kruja'da ayak izinin olduğu yer kutsal bir makam olarak bilinir ve önceden de bahsettiğimiz gibi oraya küçük bir türbe yaptırılmıştır. Mağarada halen akan su menkıbede anlatılan asa ile kayadan su fişkırtmasının delil olarak gösterilmektedir. Sarı Saltuk Arnavut halkı arasında hâlâ saygıyla anılmakta ve dağın tepesindeki türbeye ziyaretçiler uğramaktadır. Hıristiyanlar da aynı duygularla ziyaret etmektedir.²¹⁵

Bir başka rivayet ise şöyledir: “Güney Arnavutluk'ta yaklaşık iki bin metre yüksekliğindeki Tomor dağındaki bir türbede yattığına inanılan Ali Abbas, inanişâ göre Hz. Ali'nin çok yakın akrabasıdır. Kerbela vakası sırasında Tomor dağına gelerek kırbasına su doldurur. Kerbela'da susuzluk çeken Hz. Hüseyin ve arkadaşlarına su götürür. Sonra da buraya gelir ve orada vefat eder. Şimdi her sene ağustos ayında dünyanın her yerinden Bektaşiler oraya gider. Kurban niyetiyle kuzu keserler, sonra da çevirip yerler.” Bir bakıma da bu efsane ve menkıbeler Arnavutluk bölgesinin, Bektâşîlerin Balkanlar'daki merkez üssü olmasında önemli rolü vardır.²¹⁶

Arnavutluk'ta Bektâşî tarikatı arasında Sarı Saltuk'un şöhret kazanmış olduğu bir gerçektir. Sarı Saltuk menkıbelerinin Bektâşî'ler arasında bilinmesinin yanında Arnavut halkı arasında da bilinmektedir.

Balkanlar'da Osmanlılardan önce başlayan bir İslamlaşma süreci olduğu ve bu hususta Sarı Saltuk'un çok önemli bir yeri olduğu inkâr edilemez bir gerçektir. Bosna'da günümüzde de Sarı Saltuk denince ilk akla gelen “Alperenler Tekkesi”dir. Çünkü Sarı

---

²¹² Hasan Kaleşi, “Arnavut Söylentilerinde Sarı Saltuk”, Sesler Aylık Toplum-Sanat Dergisi, Makedonya 1967, S. 13, s. 54.

²¹³ Çağlayan, a.g.m., s. 107.

²¹⁴ Efsanenin anlatıldığı yeri bizzat görme fırsatımız olmadığından, yazılı kaynaklarda anlatıldığı gibi istifade edilmiştir.

²¹⁵ Çağlayan, a.g.m., s. 109.

²¹⁶ Fadıl Hoca, “Balkanlarda İslamiyetin Yayılmasında Sarı Saltuk'la İlgili Efsaneler Ve Rivayetlerin Önemi”, Balkanlarda İslam Miadı Dolmayan Umut, TİKA Yayınları, Ankara 2016, 2. C., s. 91.

Saltuk'un Balkanlar'daki hayatını kuşatan menkıbevî, efsanevî sırlarla dolu tarihi, Blagay Tekkesi için de geçerlidir.²¹⁷ Blagay Tekkesi, etrafında anlatılan bir meşhur menkıbede Sarı Saltuk'un Ejderhayı öldürmesi menkıbesidir. Menkıbe şöyledir: "Bütün yıl boyunca yeterli miktarda su olması için, eski Blagay insanları Su Tanrı'sı dedikleri nehrin kaynağında mağarada yaşayan üç başlı ejderhaya kurban sunarlarmış. Yılda bir defa, Blagay'ın en güzel kızını kurban ederlermiş. Kurban adama sırası, babası kuvvetli bir hükümdar olan kıza gelmiş. Anne ve babasının endişelerinden haberi olmayan kız, kaygısızca sarayda dolaşırken, büyük bir üzüntü anne-babasının kalbini acıtmaktaymış. Söylentiler; aydan aya, kasabadan kasabaya, krallıktan krallığa yayılmaktaymış. Kaçınılmaz son yaklaşınca, dünyanın her tarafından insanlar bu olayı görmek için gelmişler. İlk güneş ışıklarıyla birlikte, insanlar ikramlarını mağaraya getirmeye başlamışlar. Son olarak, Blagay güzeli adak taşı üzerindeymiş. Üç başlı ejderha ikramları alması için çağrılmış. Buna'daki mağaranın derinliklerinden gelen, ürkütücü ve korkutucu ses duyulmuş. Korku içinde insanlar ejderhanın ortaya çıkmasını beklemişler, su yüzüne çıktığı zaman, beyaz at üstünde koşturan, kılıç ve topuzla donanmış genç bir adam belirmiş. Dövüşmeye başlamışlar, cesur adam ejderhanın saldırılarına akıllıca karşı koymuş ve hızlı bir şekilde saldırarak ejderhanın köpek şeklinde olan birinci kafasını koparmış. Üçüncü kafasını koparana kadar savaşmış ve sonunda ejderhayı öldürmüş. Genç adam kıızı kurtarmış ve serbest bırakmış. İnsanlar etrafında toplanarak kahramanlığını övmüşler. Genç adam kalabalığa şöyle seslenmiş: "Dünyanın yaratıcısı olan Allah'a şükürler olsun! O'nun adına adaklar adarız ve kurbanlar keseriz!" O zamandan sonra, o tepede kurban etme geleneği başlamış ve Kurbanici diye adlandırılmış. Kızın babası olan kuvvetli hükümdar, kızını ve kurtarıcısını kutsamış ve Buna nehrinin kaynağının yakınına onlar için ev yaptırmış. Ahirete göç edene kadar mutlu bir hayat sürmüşler."²¹⁸

Bu menkıbenin sözlü gelenekte, Balkan coğrafyasının hemen her yerinde farklı, eş metinleri bulunmaktadır ki daha evvel Arnavutluk Kruja'da anlatılan yedi başlı ejderha menkıbesi ile benzerlik göstermektedir. Sarı Saltuk'un bu meşhur menkıbesi Bosna-Hersek'te Boşnak kültürü ile yeniden şekillenmiş bulunmaktadır. Sarı Saltuk'un ejderhayı öldürüp kralın kızını kurtardığı menkıbe, onun en çok bilinen menkıbesidir. Sarı Saltuk'la özdeşleşen bu menkıbe *Saltuknâme*, *Vilayetnâme-î Hacı Bektaş Velî*, *Vilayetnâme-î Otman*

²¹⁷ Hoca, a.g.m., ss. 89-90.

²¹⁸ Fatih İyiyol, *Boşnak Halk Kültüründe Türk Tekke-Tasavvuf Geleneğinin İzleri*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya 2010, ss. 108-109.

Baba ve Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinde anlatılmaktadır.²¹⁹ Sarı Saltuk'la ilgili anlatıda adı geçen Kurbanice (Kurban yeri) bu bölgenin adak adanan ve kurban kesilen bir mekân olduğunun göstergesidir. Menkıbenin Blagay Tekkesi etrafında şekillenmesi, Blagay Tekkesi'nin Balkanlardaki erken dönem Bektaşî tekkelerinden olduğunu göstermektedir.²²⁰

Tarihi, edebi ve menkıbevî eserlerde yaşayan Sarı Saltuk'un göstergesi türbe ve makamlardır. Anadolu'dan Balkanlar'a ve Doğu Avrupa'ya kadar uzanan coğrafyada türbe ve makamları hâlâ varlığını sürdürmektedir.²²¹

Sarı Saltuk hakkında bölgeden bölgeye menkıbeler, efsaneler, rivâyetler değişiklik arz etmektedir. Şöyle ki Kosova İpek'te Zeynel Ağa Ova'sında Sarı Saltuk'a ait olduğu söylenen türbe bugün de hala bulunmaktadır. Rivayet'e göre: "Çok eski zamanlarda yaygın olan sarılık hastalığı yüzünden çok insan acı çekmiş. Kimsenin elinden birşey gelmiyormuş. Oraya uzaklardan gelen bir adam bir dua okuyarak insanları bu hastalıktan kurtarmış. Adam da "Sarı'yı Saldık" demiş. Daha sonraları da bu deyiş zamanla Sarı Saltuk'a dönüşmüş ve adamın isminin bu olduğu söylenmiş".²²² Bu menkıbede "Sarı'yı Saldık" deyiminin zamanla Kosova Halkı tarafından Sarı Saltuk şahsiyetine bürünmüş olduğu bir gerçektir. Burada insanların çeşitli sıkıntılarını gidermek için ermişlerden derman aradıkları, toplumsal psikolojiyi içeren folklor motiflerinin ne kadar zengin olduğunu göstermektedir. Bu menkıbe daha fazla İpek şehrinde anlatılmaktadır.

Günümüzde de Kosova halkı, türbe ve makamları ziyaret etmektedir. Sadece Kosova halkı değil Sarı Saltuk'un ulaştığı bütün Balkan bölge halklarının, anlatılan menkıbelere, rivayetlere halkın saygı göstermek amacıyla türbeler yaptıkları bilinmektedir. Bu da bize menkıbelerin Kosova'da yaşayan insanların üzerinde tasavvufî etkinin var olduğunu göstermektedir.

Kosova İpek menkıbesine göre: "Sarı Saltuk Türkiye'de Sarıyer köyünde doğmuş, dürüst, akıllı, dindar biriymiş. Çevresinde çok öğrencisi varmış. Uzak yerlerden yedi öğrenci ilim öğrenmek için gelmişler. Sarı Saltuk ölünce her biri mezarı kendi memleketlerine götürmek istemiş ve aralarında tartışma çıkmış. Allah'ın hikmetiyle herbiri rüyasında Sarı Saltuk'u görmüş ve onlara şöyle demiş: Herbiriniz birer tane tabut alın,

²¹⁹ Ocak, a.g.e., ss. 46-47. Bkz. *Manâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektâş-ı Velî Vilâyetnâme*, (haz. Abdülbaki Gölpınarlı), İnkilap Kitap evi, İstanbul 1958, s. 45. Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, III.

²²⁰ İyyiol, a.g.e., s. 113.

²²¹ Akalın, "Balkanlarda İslamın Ve Türklüğün Yayılmasında Bir Öncü: Sarı Saltuk", a.g.m., s. 62.

²²² Kaleşi, a.g.m., s. 46.

hangisinde beyaz çiçek görürseniz ben onda olacağım. O tabutun sahibi beni alıp ülkesine götürsün. Ertesi gün hepsi birer tabut almışlar ve hepsinin de yanında birer beyaz çiçek bitmiş. Yine her bir tabutta Sarı Saltuk'un cenazesi yatıyormuş. Böylece yedisi de tabutu alıp kendi memleketine götürmüştür. Yedi mezarında var oluşu bu yüzdendir".²²³ Buna benzer efsane Kosova'nın başka şehir ve köylerinde de vardır.

Sarı Saltuk'un ölümünden sonra cesedinin, yedi tabuta konulması konusu, başka bir rivayete göre, vefatından evvel vasiyet edildiği gibi yedi kâfir diyarı hükümdarı (Moskov, Leh, Çeh, İsveç, Edirne, Boğdan, Dobruca kralları) tarafından asker gönderilerek aldırılmış ve memleketlerinde defnedilmiştir.²²⁴

Bugün mezar ve türbenin sayısı yedi rakamını geçmiştir. Arnavutluk/Kruja (Akçahisar), Ohri (Makedonya), Kosova ve Arnavutluk hududu arasındaki Altıneli bölgesi, Bosna/Mostar Blagay, Yunanistan Korfu, Romanya Babadağ, Türkiye/Edirne Babaeski²²⁵ bölgelerine kadar yayılmış durumdadır.

Bir tasavvuf önderi olan Sarı Saltuk, cenazesinin neredeyse bütün komşu krallar tarafından istenmesinin ardında yatan gerçek durum, onun tebliğ ve insanların kardeşliği hakkındaki felsefesini hayata geçirmedeki başarısından başka bir şey değildir. Sarı Saltuk'un şahsi kişiliğiyle, değişik maddi ve manevi kültüre sahip olan toplumlara özellikle Balkanları etkilediğini onun menkıbelerine bakınca daha iyi anlamak mümkündür.

Sarı Saltuk Hıristiyanlar tarafından da benimsenmiş ve çok saygı görmüştür. Özellikle Ortodoks Bulgar halkı tarafından bir aziz gibi, Sveti Nikola, Aziz Spyridon, Sveti Naum olarak kabul görmüştür.²²⁶ Burada Sarı Saltuk'la ilgili Makedonya Ohri şehrinde Sveti Naum Manastırından bahsetmek gerekir. Hıristiyanlar orada bulunan mezarın Sveti Nauma ait olduğunu düşünmektedir. Mezarı ziyaret ederler, dilek tutarlar ve dileklerinin kabul edilip edilmeyeceğini öğrenmek için mezara kulaklarını dayayıp oradan ses geldiğine inanmaktadırlar. Geçmiş zamanda hem Hıristiyanlar tarafından, hem de Müslümanlar tarafından ziyaret edildiği bilinmektedir. Şimdiki Sveti Naum Manastırı eskiden Fatih Sultan Mehmed Camii idi (İmaret- Hünkâr Camii olarak da anılmaktadır), Cami 1912 yılına kadar ibadete açık kalmıştır. 1999 yılında Ohri Şehir Meclisi'nin kasıtlı

---

²²³ Kaleşi, a.g.m., ss. 47-48.

²²⁴ Tayyib Okiç, "Sarı Saltuk'a Ait Bir Fetva", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 1, s. 52.

²²⁵ *Seyahatname*, 2. Cilt, 1. Kitap, ss. 158-163, Okiç, a.g.m., s. 52.

²²⁶ Hoca, a.g.m., s. 83, *Seyahatname*, s. 448.

ve tek yanlı bir kararıyla gizlice ve aceleyle yıktırılmıştır.²²⁷ Cami Ohrizade Sinan Çelebi (ö. 898/1493)²²⁸ tarafından inşa edilmiştir. Yerine günümüzdeki Manastır yapılmıştır. Bölgede Sinan Çelebi'nin mezarı bulunmaktadır. Bu mezardan başka bir çok müslüman mezarının olduğu söylenmektedir. Türklerin çoğunun bölgeden ayrılmasıyla mezarın müslüman ziyaretçileri azalmıştır. Ama Sarı Saltuk'un makamı olduğu bilinerek saygı ve sevgi ile ziyarete devam eden Türkler mevcuttur. Günümüzde Sarı Saltuk'a ait olduğunu gösteren bir iz bile kalmamıştır. Mezarın Hıristiyanlar tarafından hıristiyan ziyareti haline getirildiği bir gerçektir.²²⁹ Sarı Saltuk'un Ohri şehrinde halk tarafından pek de yaygın olmamakla birlikte hâlâ menkıbeleri anlatılmaktadır.

H. Kaleşi Arnavutlar arasında söylenen daha pek çok Sarı Saltuk menkıbesi ve bunların bağlı olduğu mezar ve ziyaretgâhlar da tespit etmiştir. Böylelikle menkıbelerin zamanla nasıl kendilerine bir takım coğrafi mekânlar yarattığını ve kendi menkıbelerini nasıl ortaya çıkardıklarını sosyolojik bir olgu olarak göstermiştir.²³⁰

Ahmet Y. Ocak'ın verdiği bilgilere göre; X. – XII. yüzyıllarda İslamiyet Orta Asya'da yayılırken, tekkelerin çoğu eski Budist manastırlarının yerine ya da yakınlarına inşa edilmiştir. zamanla bu manastırlar çevresindeki azize ait menkıbeler İslamlaştırılmıştır. Bu şekilde o bölgelerde eski kültürün kendilerine çevrilmesi sebebiyle yerli halk ile bağ kurularak İslamlaştırma kolay olmuştur. Yine Ocak'ın belirttiğine göre, Hıristiyanlık da Anadolu'da yerleşirken aynı metodu kullanmıştır. Çeşitli bölgelerde Hıristiyanlığı yaymak için çalışan rahipler, eski ilahlara ait kültürleri kullanarak halkı kolayca Hıristiyanlaştırmışlardır.²³¹ Buna örnek olarak da bahsettiğimiz gibi Sarı Saltuk, aziz kültürleri ile özdeşleşmiş durumdadır.

Günümüzde Sarı Saltuk menkıbelerinin, onun türbesinin bulunduğu bölgelerde insanlara etkisinin daha fazla olduğu bir gerçektir. Bona-Hersek, Romanya, Arnavutluk, Kosova ve Makedonya gibi ülkelerde Sarı Saltuk ve menkıbeleri insanlar üzerinde manevi bir anlam oluşturmaktadır.

---

²²⁷ Ekrem Hakkı Ayverdi, *30. Yıl Hâtıra Kitabı*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 2014, s. 214.

²²⁸ Ohrizade Sinanuddin (Sinan) Yusuf Çelebi, Ohri Kadısı Mahmud'un oğludur. Ohri'nin eski ailelerinden olan Ohrizade ailesinden 1670 yılında Ohri'yi ziyaret eden Evliya Çelebi söz etmektedir. Ohri'nin en zengin olan Ohrizade ailesine ait olan saray, mektep, hamam ve kervansaray'ın varlığından söz eder. Bkz. Eyüp Salih, Tarihte Ohri Ve Önemli Şahsiyetler, balturk.org.tr/tarihte-ohri-ve-onemli-sahsiyetler/.

²²⁹ K.K3

²³⁰ Bkz.Kaleşi, a.g.m., ss. 43-60.

²³¹ Ocak, *Menakıbnameler*, a.g.e., s. 16.

Tasavvuf'taki insan sevgisi, hoşgörü, karşılıksız hizmet Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasındaki kaynaşma zemininin kurulmasında çok etkili olmuştur. Dervişlerin boş arazilerde kurdukları tekke ve zaviyeler etrafında oluşan köyler, zamanla din, eğitim, kültür ve sanat merkezleri haline gelmiştir. Tasavvufî şahsiyetler etrafında bu nedenle bir çok efsanevî anlatılar oluşmuştur. Bunların kimisi vuku bulmuş kerametler, kimisi ise halkın derin sevgi ve saygısı sebebiyle değiştirilerek anlatıldığı efsane ve menkıbelerdir. Hakkında en çok efsane, menkıbe bulunan şahıs, Müslümanlar tarafından sevildiği kadar Hıristiyanlarca da benimsenen Sarı Saltuk'tur. Öyle ki Balkanlar'da faaliyet gösteren muhtelif tarikatlar ve tekkeler, Sarı Saltuk'un ismi ile özdeşleşmiştir. Sarı Saltuk hakkında az veya çok, kısa veya uzun menkıbelerin bilinmesi halkın hâlâ devam eden sevgisinin göstergesidir.

3.2. MAKEDONYA'DA DİNİ ŞAHSİYETLER HAKKINDAKİ MENKİBELER

Makedonya tarihinden kısaca bahsetmek gerekir. Balkan yarımadasının güney ve orta kesiminde yer alan Makedonya, karışık, muhtelif parçalardan oluşan, yamalı bohça, sebze ya da meyve salatası gibi anlamlara gelmektedir.²³²

Arnavutluk, Kosova, Sırbistan, Bulgaristan ve Yunanistan ülkeleri ile komşudur. Makedonya Cumhuriyeti çok etnik yapıya sahip bir devlettir. Nüfusun % 66.6'sı Makedon, % 22.7'si Arnavut, % 4'ü Türk, % 2.2'si Çingene, % 2.1'i Sırp, % 2.4'ü diğer etnik gruplardır. Makedonya Cumhuriyeti'nde en yaygın din % 67 Makedon Ortodoks, %30 Müslüman ve %3'ü diğer mezheplere mensup olanlardır.

Makedonya hem fiziki-beşeri coğrafya, hem de tarih, edebiyat ve mimari bakımından oldukça önemli ülkeler arasında yer almaktadır.²³³ Arkeolojik bulgular Makedonya'nın ilk yerli ahalsinin, Pellazg'lar olduğunu öne sürmektedir.²³⁴ Ülkenin siyasi sınırları yüzyıllar boyunca bir çok defa değişime uğramıştır. Bu coğrafi alanda tarih boyunca Makedonya Krallığı; Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu, Bulgar Krallığı, Kuman Devleti, Sırp Krallığı, Osmanlı İmparatorluğu gibi devletler hüküm

²³² Tahsin Saraç, *Büyük Fransızca Türkçe Sözlük*, Adam yayınları, s. 849.

²³³ Mehmet Hacısalıhoğlu, "Makedonya", TDVİA, Ankara 2003, 27. C., s. 437.

²³⁴ Nexhat İbrahimi, *İslami Ne Trojet İliro-Shqiptare Gjate Shekujve*, Logos-A, Shkup 1999, s. 199.

sürmüştür. Makedonya'dan bir coğrafi bölge olarak milat öncesinden beri sözedilmektedir. Dünya tarihinde ise ön plana çıkması Filip ve oğlu Büyük İskender'in doğum yeri ve saltanatlarının merkezi olmasındandır.²³⁵ Makedonya krallığı en parlak dönemini Büyük İskender zamanında yaşamıştır. Büyük İskender, (M.Ö 336-323) babası Filipin'in başlatmış olduğu fetihleri devam ettirerek imparatorluğun sınırlarını Hindistan'a kadar genişletmiştir.²³⁶

Makedonya'da Türkler iki devrede etkili olmuşlardır. Birincisi Orta Asya'dan hareketle Karadeniz'in kuzeyinden geçip Tuna boyuna ve Balkanlar'a gelen Avar, Kuman, Peçenek, Uz v.s Türk kabileleri, ikincisi ise Osmanlı devresidir.²³⁷ 1392 yılında Makedonya'nın tamamı Osmanlı idaresine girmişti. Osmanlı idaresine bağlı kaldığı 550 yıllık süre içerisinde hem maddi hem manevî olarak büyük gelişmeler ve ilerlemeler kaydetmiştir.²³⁸ Osmanlı döneminde Makedonya'da edebiyat, musiki, resim ve mimari gelişmiştir (Cami, medrese, han, hamam, kervansaray, köprü v.b).²³⁹ Bu mimari eserlerin bir kısmı tahrib edilmiştir, fakat halen bu bölgelerde çok sayıda Osmanlı eseri bulunmaktadır. Ayakta kalan bazı eserler UNESCO tarafından koruma altına alınmıştır.²⁴⁰ Makedonya 1912 yılındaki Balkan Savaşlarına kadar Osmanlı idaresi altında kalmıştır. 1945 yılından 1991 yılına kadar ise Komünist Yugoslavya'nın altı cumhuriyetinden biri olarak varlığını sürdürmüş ve 1991 yılında referandum sonucu bağımsızlığını ilan etmiştir.²⁴¹

Ayrıca Osmanlı döneminde Makedonya'da ilim, kültür, sanat, edebiyat, şiir alanında katkılarda bulunan önemli din adamı, şeyh, âlim, müderris, edip ve şair yetişmiştir. Osmanlı toplum, düşünce ve hayat tarzını önemli ölçüde etkileyen ve belirleyen tasavvufî düşünce sistemi, Makedonya topraklarında çeşitli tarikatların kurmuş

---

²³⁵ Aleksandar Stoyanovski, *Gradovite Na Makedonija Od Krajot Na XIV. do XVI Vek*, Skopje 1981, s. 7.

²³⁶ Aneta Şukurova, *İstorija Na Makedonskiot Narod*, Institut za nacionalna İstorija, Skopje 2008, s. 65.

²³⁷ İzeti, a.g.e., s. 33.

²³⁸ Mensur Nuredin, *Makedonya'daki Müslümanlarda Doğum, Evlenme Ve Ölüm ile İlgili İnanışlar Ve Uygulamalar*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir 2007, s. 3.

²³⁹ Daha geniş bilgi için bkz: Ekrem Hakkı Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri*, İstanbul Fetih Cemiyeti 3. Kitap, İstanbul 2000.

²⁴⁰ Hacısalihoğlu, a.g.md., s. 443.

²⁴¹ Nuredin, a.g.e., s. 4.

oldukları tekke ve zâviyeler vasıtasıyla kurumsallaşmaya başlamış ve buradaki şiir, edebiyat ve sanat hareketlerini besleyen ana kaynaklardan biri olmuştur.²⁴²

Balkanların İslamlaşmasından sonra İslam medeniyetine mensubiyet bilinciyle ilmî incelemelere önem verilmiş ve hemen hemen bilimin bütün alanlarında söz sahibi bilginler yetişmiştir. Bu bilginler bir çok alanda eserler meydana getirmişlerdir. Balkan topraklarında doğmuş, bu topraklarda yetişmiş Bosnevî, Filibeve, Uskûbî, Sofyevî, Debrevî, Eflâkî, Yanyavî, Selanikî v.b nisbeli anılan pek çok âlim vardır.²⁴³

Djuneis Nureski'nin vermiş olduğu bilgiye göre Osmanlı döneminde Makedonya'dan 67 divân şairi yetişmiştir. Nureski, Şuara Tezkirelerinde şairlerin tarikat ve tasavvuf ilişkilerine dair verilen bilgilerden hareketle, 67 Makedonya'lı divân şairinin 14'ünün tasavvufî hayat felsefesi ve tarzı olarak benimseyen mutasavvuf divân şairleri olduğunu söylemektedir. Biz de burada Nureski'nin tespit etmiş olduğu 14 Makedonya'lı mutasavvuf şairden kısaca bahsedeceğiz.

1. Atâ (16. Yüzyıl - ö. 960/1552): Üsküp'te doğmuştur. Nesebi Şeyh Ahmet Yesevî'ye dayanmaktadır. Devrin usûlüne göre ilim tahsil etmiş daha sonra, Nakşibendî tarikatına intisap etmiştir. Günümüze ulaşan tek eseri, Tenîsât tarzında yazılmış *Tuhfetu'l-uşşâk* isimli eseridir.
2. Bâli Efendi (16. Yüzyıl - ö. 960/1552): Ustrumca şehrinde doğmuştur. Uzun yıllar Sofya'da hizmette bulunması nedeni ile Sofyalı Bâli Efendi ismi ile tanınmaktadır. Halvetîyye tarikatının Cemâliyye şubesine mensuptur.
3. Şeyh Abdülkerim Efendi (16.-17. Yüzyıl - ö. 1015/1607): İştîp doğumlu Abdülkerim Efendi Halvetîyye tarikatına bağlı, şeyhlik makamına yükselmiş mutasavvuf divân şairlerinden biridir.
4. Hemdemî (16.-17. Yüzyıl - ö.1090/1679): Üsküp'te doğmuştur. Şair İshak Çelebi'nin lâlâsının oğludur. Hangi tarikata bağlı olduğu hakkında bilgi yoktur.
5. Adli Efendi (Şeyh Hasan: 16.-17. Yüzyıl - ö. 1026/1617): Halvetîyye tarikatının kollarından Sümbüliyye tarikatının şeyhlerinden olan Şeyh Hasan Efendi, İştîp

²⁴² Djuneis Nureski, “Şuara Tezkirelerine Göre Osmanlı Döneminde Makedonya'dan Yetişmiş Mutasavvuf Divan Şairleri”, Osmanlı İlim, Düşünce Ve Sanat Dünyasında Balkanlar, Milletlerarası Tartışmalı İlmi Toplantı, İstanbul 2014, ss. 602-603.

²⁴³ Ahmet Yıldırım, “Balkanlar'da İslami İlimler Ve Orada Yetişen Ünlü Alimler”, Balkanlarda İslam Miadı Dolmayan Umut, 3. C., s. 87. Bkz. Mustafa Kara, *Balkanlar'ın Gönül Sultanları*, Osmangazi Belediyesi yayınları, Bursa 2013.

şehrinde doğmuştur. Adli Efendi'nin çok derin tasavvuf ilmine sahip ve eşyanın zahir ve batın cihetlerine vakıf, kerem ve keramet sahibi zatlardan biri olduğu söylenir.

6. Fennî (17. Yüzyıl - ö. 1077/1666): Asıl ismi Yusuf'tur. Üsküp'te doğmuştur. Yaşadığı devrin olgun ve yüksek ilim erbabı arasında sayılan Fennî, Medine-i Munevvere ve Mekke-i Muazzama kadılıкта bulunmuştur. Mevlevî tarikatına mensup olduğu söylenmektedir.
7. Vecdî (17. Yüzyıl - ö. 1080/1669): Debre şehrinde doğmuştur. Mevlevî tarikatına intisap etmiştir. Vecdî, üstün derecelere ulaştıktan sonra, Yunanistan'ın Teselya bölgesinde olan Yenişehir'de (Larissa) Fener Mevlevîhanesini kurmuş ve uzun zaman orada Mesnevî okutarak manevis dersler vermiştir. Vecdî'nin güzel gazeller ve mürettep divân sahibi olduğu söylenir.
8. Eminî (Alabeyizâde Mehmed Emin Efendi 17. Yüzyıl - ö. 1091/1680): Üsküp doğumludur, Halvetiyye tarikatının şeyhlerinden Şeyh Mehmed Efendi'nin oğludur. Âlim ve geniş tarih bilgisine sahip bir zattır. Bazı vakalardan bahseden ve İslam büyüklerinin vefatlarını anlatan *Vefâyât-ı Pür-iber li-Uli'l-Elbâb men İhteber* isimli eseri yazmıştır. H. 1087/M. 1676'da ise *Nesayihu'l-Mülhük* isimli Türkçe eserini yazmıştır.
9. Tâlîbî (17.-18. Yüzyıl - ö. 1130/1717): Asıl ismi Hasan'dır. İştîp şehrinde doğmuştur. Tâlîbî, Selanik'teki Mevlevî tekkesinde şeyh olan Vecdî Dede'nin hizmetine girmiş ve şeyhin vefatından sonra onun yerine şeyh olarak geçmiştir. *Şerh-i Mu'dalâl-ı Mesnevî* isimli eseri yazmaya başlamış fakat ömrü yetmeyince tamamlayamamıştır.
10. Hulusî (18.-19. Yüzyıl - ö. 1167/1753): Asıl ismi Mehmed'dir. Ustrumca şehrinde doğmuştur. Halvetiyye tarikatının âlim şeyhlerindendir. Tahsilini ve tarikattaki sülûkunu tamamladıktan sonra, Ustrumca'da fetvalar vererek ve halkı irşad ederek hayatını geçirmiştir. Akaid alanında meşhur olan *Kasîde-i Âmâlî* ile *Kasîde-i Nûniyye*'yi Türkçe olarak şerh etmiştir.
11. Hâfız (18.-19. Yüzyıl - ö. 1218/1803): asıl ismi Ebu Bekir'dir. Manastır şehrinde doğmuştur. Mevlevî tarikatına mensup şairdir.

12. Âkif Mehmed Paşa (19. Yüzyıl- ö. 1311/1893): Kalkandelen kasabasında doğmuştur. 19. Yüzyıl Osmanlı devletinde vezirlik yapmış, vilayet valiliği, Sûrây-ı Devlet reisliği gibi önemli devlet görevlerinde bulunmuş önemli bir zattır. Tasavvufla ilişkisi ve hangi tarikata bağlı olduğu bilinmemektedir.
13. Faik Mehmed Bey (19.-20. Yüzyıl - ö. 1319/1902): Ustrumca şehrinde doğmuştur. Faik Mehmed büyük mutasavvuf âlimlerinden biri olan Seyyid Hace Mehmed Nuru'l-Arabî Elmalılı'nın halifelerinden olup irfan erbabı bir zattır. *Tahkîkât-ı Fa'ikiyye Alâ Akâ'id-i İslâmiyye, Şerh-i Risâle-i Gavsîyye, Ecvibe-i Mutasavvufâne* v.s gibi eserleri vardır.
14. Kemâlüddin Perrî Dede (19.-20. Yüzyıl - d. 1281/1846, ö. ?): Asıl ismi Ahmed Kemalüddün'dir. Kerbelâ Mutasarrıfı Ali Rıza Paşa'nın oğludur. Manastır şehrinde doğmuştur. Önemli devlet işlerinde bulunmuştur. Daha sonra ilahi aşkın tesiriyle dünya işlerinden elini çekmiştir. Yenikapı Mevlevîhânesi'ne intisap etmiş ve postnişin Osman Salahuddin Efendi'den tövbe alarak sikke (Mevlevî külâhı) giymiştir.²⁴⁴

Burada şair ve edebiyatçılardan bahsetmemiz, Makedonya'da her sosyal tabakadan, hem tasavvuf kurumunun kendi içerisinde en yüksek mertebelere ulaşmış hem de devletin çeşitli önemli kademelerinde görevlerde bulunmuş önemli sayıda mutasavvuf divân şairleri olmasıdır. Bu vesileyle asıl amacımız Makedonya'da Dini Şahsiyetler hakkında ki menkıbeleri ortaya çıkarmak, tahlil yapmak ve halk arasında nasıl bir etkinin oluştuğunu açıklamaktır.

3.2.1. Makedonya'da Anlatılan Efsaneler

Makedonya'da bir çok efsane anlatılmaktadır. Bu efsane türleri halkın kendi ilaveleri ile meydana gelen şehir isimleri efsanesi, kral kızı efsanesi, kocakarılar efsanesi, sarı kızlar efsanesi, kaledeki altınlar efsanesi gibi efsanelerdir. Efsanelerde bazen dini şahsiyet motiflerine de rastlanılabilir.

Bir anlatıda: “Üsküp'te yaşayan bir kadın, bahçede bulunan su kuyusundan su almaya çıkmış, tam o sırada kuyunun başında bir yaşlı adam üzerinde yeşil cübbe ve elinde

---

²⁴⁴ Nureski, a.g.m., ss. 586-602.

bir tesbih ile duruyormuş ve abdest almış, kadın tanıdık bir kimse olabilme ihtimali ile seslenmiş yaşlı adama, adam dönüp bakmış sadece, kadın da cevap alamayınca bunun bir ermiş olduğuna kanaat getirip oradan uzaklaşmış”.²⁴⁵ O bölgede mezarlar bulunmakla birlikte mezarlarda yatanların kim olduğu hakkında kesin bilgiler yoktur, orada yatanların ermiş olabilme ihtimalinden bahsedilir. Böyle anlatılar, halk arasında bazen de ilavelerle değişikliğe uğrayabiliyor. Saygının göstergesi olan bu efsaneler, günümüzde dahi yaşlılarımız tarafından hâlâ anlatılmaktadır. Böyle benzer efsaneler Üsküp’te de anlatılır. Su kuyusundan akşam geç vakitlerde abdest alan ermişlere halk şahit olurlarmış.

Başka bir efsane Üsküp’te anlatılan Kral Kızı efsanesidir. Nimetullah Hafız’ın yazdığına göre efsane şöyledir: “Bir genç askere gider, Kral kızı da bu çocuğu beğenir. Babasına: Ben bu askeri sevdim der. Ben ölünce bu askeri salıver. Bunun üzerine genci serbest bırakır. Kız ölmeden önce gence: Mezarıma gel gör demiş. Asker de gider mezarı açar ki ne görsün kızın yerine bir hoca yatmaktadır. Mezarı kapatır ve düşünür neden kral kızının yerine hoca, yatar diye. Genç de hocanın evine gider ve hocanın öldüğünü öğrenir. Sonra hocanın mezarına gider, kızın orada olduğunu görür.”.²⁴⁶

Kral Kızı efsanesi ile ilgili Üsküp’te bir kaç değişik anlatım şekli vardır. Bir tanesinde kral kızının bir cami hocası ile yapmış olduğu konuşma ile ilgili, dilden dile dolaşan efsanedir. Şöyledir: “Bir gün hoca cemaate vaaz verirken siyasi konularda da nutuk tutuyormuş. Bu konuşmaları duyan Kral kızı hocaya dönüp demiş: “Sizin anlattıklarınızın hiçbiri Kur’an’ın hiç bir ayetinde geçmiyor. Nasıl halkı bu tür düşüncelere teşvik ediyorsunuz?”. Hoca, bu durum karşısında kendini tutamayarak: “Sen gâvur kızıydın, Kur’an’dan ne anlarsın?” demiş. Kral kızı: “Ben öncelikle Allah’a inanan biriyim gavur değilim, Müslümanlığı kabul etmiş ve Kur’an’ı okumuş biriyim”. Hoca’da: “Sen cehenneme gideceksin” der. Kız da: “Eğer ben gavursam ve cehenneme gideceksem sen de cehenneme gideceksin, çünkü ahirette senin yerini ben alacağım ve cennete de gireceğim” demiş. Cemaate dönerek vasiyet bırakmış: “Bizler öldüğümüzde kabirlerimizi açın, kimin yerinde kimin yattığını göreceksiniz” demiş. Vefaatından sonra bazı kişiler kabristandan geçerken azap sesleri duyuyorlarmış. Sesleri duyunca kral kızının dediklerini hatırlamışlar ve kral kızının mezarını açmışlar ne görsünler içinde hoca yatmaktaymış, hocanın

²⁴⁵ K.K 4.

²⁴⁶ Nimetullah Hafız, *Makedonya’da Türk Halk Edebiyatı Metinleri*, Anadolu Sanat Yay, İstanbul 1989. s. 193.

mezarında ise kral kızı yatmaktaymış”.²⁴⁷ Kral kızı hakkında anlatılan birinci efsanede kral kızı genç askere vasiyet bıraktığı gibi mezarını gelip görmesini istemektedir. Genç de vasiyeti yerine getirir, gördükleri karşısında şaşırır, bu durum anlatılan ikinci efsane ile bağlayınca açıklığa kavuşmaktadır.

Ahmet Y. Ocak; *“Günümüze kadar Anadolu’da mevcut veli kültleri, adı kaynaklarda geçmiş ya da geçmemiş velilerin hayatları ve özellikle menkıbeleri tahlil edildiği zaman, bunların kahramanları olan velilerin farklı nitelikler gösterdikleri dikkat çekmiştir. Bu farklı niteliklere göre kendilerini bazı gruplara, hatta bu gruplar içinde belli tiplere ayırmak mümkündür.”* der ve birkaç gruba ayırmıştır. Burada; Mahallî veliler (Bunlar, adları mensup oldukları tarikatların Anadolu’nun ücra köşelerindeki temsilcileri bulunmaları sebebiyle, ancak kendi müridleri ve çevre halkı tarafından bilinmektedirler), Gerçek veliler (Bir kısım velilerin gerek yazılı kaynaklar, gerekse şifahî rivâyetler vasıtasıyla ya da kendilerinden kalan belgelerle, gerçekten yaşamış kişiler), Şehirli veliler (Anadolu ve Rumeli’de dışarıdan gelen ya da buralarda teşekkül eden, Sühreverdîlik, Kübreverdîlik, Mevlevîlik, Halvetîlik gibi daha fazla şehirli tarikat çevrelerinde ortaya çıkan veliler), Köy ve aşiret velileri (Anadolu Selçukluları ve Osmanlı devrinde, yeni fethedilen toprakların üzerlerine yerleşerek oraların iskanına ön ayak olan, pek çok adı bilinen- bilinmeyen veliler) gibi şahsiyetler hakkındaki menkıbeleri yazmaya ve tahlil etmeye çalışacağız.²⁴⁸

3.2.2. Sersem Ali ve Harabati Baba Menkıbesi

Tekke, Kalkandelen’in (Tetova) Tekke Mahallesinde bulunmaktadır. Tekke hakkında daha önce bilgi vermiştik. Burada Harâbâti Baba ve Sersem Ali Baba hakkındaki menkıbelere yer vereceğiz.

Sersem Ali Baba hakkında şöyle bir rivâyet vardır: “Sersem Ali Baba mücerretler (hiç evlenmemişler) sınıfından olup Kanuni Sultan Süleyman’ın vezirlerindenmiş. Ayrıca Sultan’ın eşi Mâhidevran’ın ağabeyi imiş. Münzevi bir hayata çekilmek için vazifesini bırakmak istemiş. Sultan onu isteğinden vazgeçirmek istemiş fakat başaramamış. “Sersem”

²⁴⁷ Müşerref Kasım, “Kral Kızı Türbesi”, Yeni Balkan Gazetesi Yeni Dönem Medya Grubu Yayını, S. 31, Y. 1, 3 Şubat 2005, s. 4., K.K 4.

²⁴⁸ Ocak, *Menakıbnameler*, a.g.e., ss. 19-20.

isminin de Sultan Süleyman'ın ona vazifesinden ayrılacağı vakit söylemiş olduğu “Sen Sersem Oldun” sözünden çıktığı söylenir. Sersem Ali Balkanlar'a doğru yola çıkmış, Kalkandelen'e gelmiş.”²⁴⁹

Ali ismindeki vezir, dünyevî işlerden uzaklaşmak ister ve münzevi, Allah'a daha yakın olma hayatını seçer. Sersem halleri, onu Balkanlar'a yöneltir, bir bakıma İslâmı yaymak için yönelmiştir. Hem kendi gönül dünyasını, hem de diğer gönüllerin dünyasını İslam'a yöneltmiştir. Sersem Ali Baba'nın Kalkandelen'e geldiği yerde uyuya kaldığı bir rüya sonucu tekkenin ilk temelini o yerde attığı, söylentiler arasında yer almaktadır.

Daha sonra Bektâşî müridlerinden olan Harâbâti Baba dört arkadaşı ile beraber Kalkandelen'e gelir. Harâbâti Baba orada kalır, arkadaşları ise gittikleri yerlere Bektâşî tekkeleri kurmuşlardır. Harâbâti Baba bir yerde bir kandilin yandığını fark eder. Bu kandilin Sersem Ali Baba'nın ruhu olduğunu hisseder. O yerde bir mezar ve üstüne de bir türbe yaptırır. Bundan sonra türbede Harâbâti Baba Tekkesi ismi ile Bektâşî tekkesi de inşa edilir. Bundan dolayı Tekke Harâbâti Baba- Sersem Ali Baba isimleri ile anılmaktadır. Sersem Ali Baba'nın tekkede mezarı yoktur. Harâbâti Baba'nın yaptırdığı makam bulunmaktadır. Sersem Ali Baba'nın Necef'e defnedildiği ve mezarının üstüne orada bir türbe yapıldığı söylenmektedir. Harâbâti Baba'nın ismi rivayet'e göre: Dergâhın kurulacağı yere gelmeden önce bu yerler harapmış. Gelir gelmez o yerleri güzel bir bahçeye dönüştürür. Bundan ötürü halk ona Harâbâti Baba derler.²⁵⁰ Halbuki Arapça ve Tasavvufta, yıkılmış yerler, harabeler, yıkıntılar anlamına gelen bir kelimedir. Fakat burada Sûfi'nin maddi ve nefsi yönünü yıkmasından, kendine dünyalık bir şey kalmamasından hareketle bu tabir kullanılır olmuştur.²⁵¹

Tekkede bulunan diğer yapıları yaptıran, Recep Paşa (Tetova valisi)'nin hastalanan ve ölen Fatma ismindeki kızının mezarı bulunmaktadır ki dervişler arasında gömülen tek kadındır. Recep Paşanın mezarı da ayrı odada mevcuttur.

Anlatılanlara göre, herhangi bir hastalığın giderilmesi için türbeye daha çok çocuklar getirilmekteymiş. Çocuk sahibi olmak isteyen ve kısmet açtırmak için gelenler de kilidi eline alıp öperek türbeyi açarlar. Türbenin arka arkaya üç defa ziyaret edilmesi

---

²⁴⁹ K.K 5.

²⁵⁰ K.K 6.

²⁵¹ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yayınları 2012, s. 158.

gerekmektedir. Türbede ziyaretçiler mum da yakabiliyorlarken dervişler yakamaz. Biri Harâbâti Baba'ya, biri Sersem Ali Baba'ya diğerleri de dışarda yatanlar içindir. Muratları gerçekleşirse, kurban kesmekteymişler.²⁵²

Günümüzde daha fazla hastalıklar, iç huzursuzlukları için türbelerde derman aranmaktadır. Tabiki de dermanı veren Allah'tır. Orada yatan Allah dostlarının hürmetine dertler dermana kavuşmaktadır.

3.2.3. Adem Baba (Zincirli) Tekke Menkıbesi

Adem Baba Halvetî Karabaşî Şeyhidir. Hayatı hakkında bilgi yoktur. Adem Baba ile ilgili menkıbe şöyledir: “Tekkenin Şeyhi olan Adem Baba çok fakir birisiymiş. Kurban bayramı yaklaştığında kurban alacak parası olmadığı için çok üzülmüştü. Bayram günü tekkede mahzun bir şekilde otururken kapıdan bir geyik girmiş ve başını Adem Babanın eteğine dayamış. Adem Baba geyiği boynuzlarından zincirle bağlayarak kurban olarak kesmiş. Geyiğin boynuzları ve zincir tekkenin yıkılışına kadar semahânenin duvarında asılı kalmış.”²⁵³

Bu menkıbe de kerâmet motifi vardır. Menkıbe önemli mesaj içermektedir. Buna göre Allah hiçbir kulunu darda bırakmaz, muhakkak bir yol gösterir. Adem Baba'nın kurban bayramında tekkeye gelebilecek olan misafirlerin aç kalabilme ihtimali için duyduğu üzüntü anlatılmaktadır. Daha sonra Allah'ın hikmeti ile tekkeye giren geyik büyük bir mutluluğa vesile olmuştur.

Bugün Üsküp Rıfâi Tekkesinde de geyik boynuzu bulunmaktadır. Benzer menkıbe burası için de anlatılmaktadır: “Üsküp Rıfâi tekkesinde 50-60 yıl önce, kurban bayramı yaklaştığı için ve kurban alacak maddi durumları olmadığından şeyh²⁵⁴ üzüntülüymüş. Öylece beklerken Gazi Baba tepesinden bir geyik inmiş ve Rıfâi tekkesine girerek şeyhin önüne uzanmış. Şeyh de “bu Allah'ın hikmeti” diyerek çok sevinmiş ve geyiği kurban olarak kesmiş.”²⁵⁵ Günümüzde Rıfâi Tekkesinde kabirlerin bulunduğu kısımda, duvarda asılı olarak geyik boynuzları bulunmaktadır. Rıfâi tekkesinde bulunan geyik boynuzu anlatılan menkıbenin doğruluğunu ortaya çıkarmaktadır. Şimdi bu geyik boynuzunun,

---

²⁵² K.K.6.

²⁵³ İzeti, a.g.e., s. 216.

²⁵⁴ Şeyhin kim olduğu hakkında bilgi yoktur. Sadece Şeyh Murteza'nın dedesi Şeyh Haydar zamanında olduğu söylenmektedir.

²⁵⁵ K.K.7

hangi Tekkeye ait olduğu tartışmalı bir konudur. Günümüzde geyik boynuzlarının Rıfâî tekkesinde bulunması nedeniyle menkıbenin anlatıldığı olayın yaşanmışlığına kanaat getirmekteyiz.

3.2.4. Dikmen Baba Menkıbesi

Dikmen Baba'nın, Kanatlar köyüne yakın mesafede bulunan Brot köyünde, Bektâşî tekkesinde postnişin olan Hıdır Baba'nın hem halifesi, hem de kardeşi olduğu söylenir. Dikmen Baba Tekkesi XIX. yüzyılda Dikmen Baba tarafından Makedonya Prilep Kanatlar köyünde kurulmuştur.

Dikmen Baba hakkındaki menkıbe şöyledir: “Dikmen Baba, Hıdır Baba'nın dervişiymiş. Dikmen Baba dergâha yırtık bir tulumla su taşımış ve tulumdan su akmazmış. İsmi de Mehmed imiş. Hıdır Baba onun tulumunun yırtık olduğunu görünce, “Mehmed dik tulumunu” demiş. Mehmed; “Dikmem” diye karşılık vermiş. Hıdır Baba; “Eee... iki aslan bir postta oturmaz. Ocaktan bir kor alacağım, nereye düşerse mekânın orada olacak” demiş. Hıdır Baba'nın attığı kor Avramovtsa²⁵⁶ köyüne düşmüş. Dikmen Baba uçarak Oba diye bir yere gelmiş ve oraya yerleşmek istemiş. Ancak obalılar yer vermemiş. Oradan kalkıp yine uçarak Avramovtsa köyüne gelmiş ve makamı orası olmuş. O zamanlar Dikmen Babanın uçarak geldiğini görenler; “Bakınız kanatlarıyla uçarak geldi köyümüze” demişler.²⁵⁷

Dikmen Baba'nın dergâha yırtık tulumla su taşıması ve suyun tulumdan sızması bu kerâmetinin göstergesidir. Hıdır Baba'nın da iki aslan bir postta oturmaz sözü, iki yönetici bir yerde bulunmaz yani bir yönetimde iki kişi bulunmaz, anlaşmazlık olmaması adına diğer derviş başka köye gider ve kendi yönetimini kendi irşad faaliyetini başka köyde gerçekleştirir. İki âlim bir yerde bulunmamalı, başka yerlere giderek insanlara faydalı olabilmelidirler anlamına gelir.

3.2.5. Pîr Mehmed Hayâtî ve Ahmed Efendi Menkıbesi

---

²⁵⁶ Avramovtsa köyünün ismi menkıbe de anlatılan; Dikmen babanın uçarak köye gelmesiyle köyün ismi Kanatlar köyü olarak değişmiştir ve hâlâ Kanatlar köyü olarak geçmektedir.

²⁵⁷ İzeti, a.g.e., s. 292.

Pîr Mehmed Hayâtî (ö. 1766), Buhara’da doğmuştur. Tahsiline Buhara’da başlayıp Edirne’de devam etmiş ve Serez’e gitmiştir. Orada Pîr Hüseyin Efendi’den manevî eğitimini tamamlamış ve icazetini almıştır. Daha sonra Pîr Mehmed Hayâtî 1720 yılında ilk olarak Kırçova’ya, oradan sonra Ohri’ye gitmiştir.²⁵⁸ Dergâhını kurup, tarikatı yaymaya başlamıştır. Tarikatın ismini Mehmed Halvetî Hayâtî olarak vermiştir.

Ohri Halvetî Hayâtî Tekkesi, bir tasavvufî merkezi olmanın yanı sıra Ohri’nin ve etrafındaki şehirlerin sosyal ve kültürel hayatında da oldukça etkili olmuştur.

Pîr Mehmed Hayâtî hakkında iki menkıbe bulunmaktadır. Birinci menkıbe şöyledir: “Mehmed Hayâtî Kırçova’ya ilk geldiğinde İshak Bey Cami’sine yerleşmiştir. Cami imamı tarafından çok güzel karşılanmıştır. Cami’nin imamı olan Ahmed Efendi aynı zamanda müderrislik de yapmaktaymış. Mehmet Hayâtî Kırçova’dan Ohri’ye gitmiş, Ahmed Efendi’nin başı ağrıyaya başlamış ve hiçbir yerde devâ bulamamış. Sonunda bu ağrının gelen yabancıyla (Mehmed Hayâtî) ilgili olabileceğini hatırlayan Ahmed Efendi Ohri’ye gitmiş ve Pîr Mehmed Hayâtî’nin dervişi olmuş. Kısa bir süre içinde de halife olup Kırçova’ya dönmüş ve İshak Bey Camii’ni tekkeye dönüştürmüştür.”

İkinci menkıbe de şöyledir: “Cami’nin muallimi Ahmed Efendi çok celalli bir zatmış. Çocuklar dersini güzel okuyamadıkları zaman, çocukları dövermiş. Hayâtî Baba yırtık elbiselerle gelmiş caminin avlusunda oturuyormuş. Ahmed Efendi bir öğrencisini Hayâtî Baba’ya gönderip, yemek isteyip istemediğini sordurmuş. Hayâtî Baba’da: “Benim yemeğe ihtiyacım yok, benim sohbet ihtiyacım var” demiş. Daha sonra Ahmed Efendi ile sohbet etmeye başlamışlar, Ahmed Efendi’ye çocukları dövmemesini tavsiye etmiş. Sonra da cübbesinin iç tarafını açmış ve orada ileride her çocuğun hangi meslek sahibi olacağını göstermiş. Her çocuğun âlim olamayacağını bu yüzden çocukları zorlamamasını söylemiş. O zaman Ahmed Efendi, Hayâtî Baba’ya intisab etmiş ve bir müddet sonra Hayâtî Baba, Ahmed Efendiye hilafet vererek tekkeye postnişin tayin etmiş ve kendisi Ohri’ye yönelmiş.”²⁵⁹

İki menkıbe birbirine benzemektedir. Mehmed Hayâtî’nin cübbesini açması ve çocukların ileride hangi meslek sahibi olacaklarını göstermesi, ikinci menkıbede keramet motifi olduğunu gösterir. Birinci menkıbede Mehmed Baba’nın Ohri’ye gitmesi ve Ahmed Efendi’nin devası bulunamayan baş ağrısı, muhabbetsizliktendir. Devasını da Ohri’ye

²⁵⁸ Cemal Çehajiç, “Dervişki Redovi U Jugoslavenskim Zemli Jama sa Posebnim Osurtom na Bosnu I Hercegovinu, Sarajevo 1986, s. 113.

²⁵⁹ K.K. 8

giderek Hayâtî Baba'ya intisab ederek bulmuştur. İkinci menkıbede Hayâtî Baba'nın "yemeğe ihtiyacım yok, sohbe ihtiyacım var" deyişi, Ahmed Efendi'nin celalli halini manevi sohbet ile yumuşatmıştır.

Günümüzde Ohri Halvetî Tekkesi halen aktiftir. Mehmed Hayatî'nin bulunduğu türbeye bir çok sebep için ziyaret yapılmaktadır. Mehmed Hayatî hakkında anlatılan menkıbe Ohri'de yaşayan halkın, Halvetî Tarikatına olan sevgilerinin ve hâlâ devam eden Tasavvuf kültürünün göstergesidir.

3.2.6. Cafer Baba ve Hıdır Baba Menkıbesi

Cafer ve Hıdır Baba Tekkesi diğer ismi Vrutok Tekkesi, Vardar ırmağının kaynadığı köyde bulunmaktadır. Tekke içinde iki mezar bulunmaktadır. Bunların isimleri Cafer Baba ve Hıdır Baba'dır. Onların Horosan'lı erenler olduğu rivayet edilir.

"Cafer ve Hıdır Baba'nın Osmanlı dönemindeki savaşlardan birinde kafaları kesilmiş. Bu zatlar, kesilmiş başlarını ellerine alarak bugünkü mezarlarının bulunduğu yere gelmişler.²⁶⁰ Cafer ve Hıdır Baba kafaları kesilmiş halde Baba Musa'nın²⁶¹ arazisine geldiklerinde gömülmek istedikleri yeri belirtmişler ve kendilerini gömmeleri için rica etmişler. Aile onları tarif ettikleri yere değil, arazinin köşesine gömmüşler. Ertesi gün kalktıklarında mezarların gömüldüğü yerde olmadığını, Cafer ve Hıdır Baba'nın tarif ettikleri yere doğru yürüdüklerini görmüşler. Bundan sonra evliya oldukları kabul edilir."²⁶²

Yine Cafer ve Hıdır Baba'yla ilgili başka bir menkıbe şöyledir: "Cafer ve Hıdır Baba'nın mezarları yapılırken, evliya olduklarına inanılan bu kişilerin suya ihtiyaçları varmış. O zaman oralarda su bulunmuyormuş. Cafer kendinden küçük olan Hıdır'dan su istemiş. Kendisine suyun bulunduğu yeri tarif etmiş.²⁶³ Hıdır, tarif edilen yere gittiğinde ne suyla ne de başka bir şeyle karşılaşmış. Dönüp durumu Cafer'e anlatmış. Cafer ona bir testi vermiş ve gidip o yere üç kere vurmasını söylemiş. Hıdır Baba oraya varınca yere üç kere

²⁶⁰ O zaman arazi, Dede Baba ailesine aitmiş. Bugün de mezarların bulunduğu yer ve tekke Dede Baba neslinden olduklarını söyleyen kişiler tarafından sahiplenilmiştir.

²⁶¹ Baba Musa'ya Dede Baba ismi verilmiştir ve daha çok bu isimle tanınmıştır.

²⁶² Baba Musa ailesi o iki mezarı sahiplenmeye karar vermişler. Böylece her iki mezarı içine alan yaklaşık 50m²'lik bir yapı inşa edilmiştir. Mezarları yaklaşık beş yüz kırk senelik mezarlardır ve Bektâşî tarikatından oldukları söylenir.

²⁶³ Yer bugünkü türbenin yaklaşık 700m batısındadır.

vurmuş, buradan kan fişkırmaya başlamış. Hıdır şaşkın bir halde gelmiş, kan var su yok demiş. Cafer Baba’da o kan şehitlerin kanıdır diyerek, gidip oraya üç defa tekrar vurmasını istemiş. Hıdır Babada söyleneni aynen uygulamış. Aynı yerden bu defa su fişkırmaya başlamış. Suyu aldıktan sonra dönmüş. Evet, su çıktı hem de “baş vardar gibi” demiş.”²⁶⁴

Birinci menkıbe de Cafer ve Hıdır Baba’nın başları kesik halde gelmeleri, kesik baş motifini ortaya çıkarmaktadır. Kesik baş motifi kesik baş destanı olarak da bilinen kahraman gövdesiz bir insan başı olarak dikkat çeker ve halkın dini duygularını canlı tutmak amacıyla anlatılagelen hikâyedir.²⁶⁵ Cafer ve Hıdır Baba’nın kesik baş menkıbesi, bir bakıma olağanüstü bir durum olduğu için halkın inanma olasılığı artmaktadır. Çünkü dini bir anlatım türü her zaman insanın içindeki manevi duyguyu etkilemektedir. Bu tür menkıbeler, insanların manevi hayatlarına katkıda bulunmaktadır. İkinci menkıbede Cafer ve Hıdır Baba’nın suya ihtiyaçları vardır. Hıdır Baba’nın ilk vurduğu yerden kan fişkırması, kanaatimizce Osmanlı dönemindeki savaşlarda şehid düşen askerlerin kanıdır. Bir kaç denemeden sonra fişkıran suyun Vardar kaynağını oluşturduğunu gösteriyor. Makedonya topraklarında Cafer ve Hıdır Baba hakkında oluşan bu menkıbeler, halkın bu zatlara sevgisini göstermektedir. Günümüzde halk çeşitli sıkıntılarına derman bulabilmek için türbeyi ziyaret etmektedir

3.2.7. Koyun Baba Menkıbesi

Koyun Baba Tekkesi-Türbesi Kalkandelen’in Şipkovisa köyünde bulunmaktadır. Türbe olan yerde mezarında kimin yattığı kesin olarak bilinmemektedir, halk arasında Koyun Baba isminde bir velînin mezarı olduğu düşüncesi hakimdir.

Koyun Baba’nın halk arasında tanınmasında menkıbesi önemlidir: “Koyun Baba, savaş esnasında at üzerinde savaşırken düşmanları tarafından başı kesilmiş. Bedeni ise Kalkandelen’in Poroy köyüne kadar gelmiş. Bu olaydan sonra onun veli olduğuna inanılır. Köylü bir aile başının düştüğü yerde mezar yaptırıp yeri sahiplenmişlerdir. Bedeni ise kim olduğu bilinmeyen bir aile tarafından gömüldüğü ve bugün mezarın nerede olduğunun bilinmediği, Poroy köyü etrafında olduğu rivayet edilmektedir.”

²⁶⁴ Günümüzde bu yer “Başvardar” ismiyle anılmaktadır. Bundan sonra nehrin adı Vardar ismi olarak anılmaktadır. Mensur Nuredini, “Balkanlar’da İslamiyetin Yayılmasında Tekke, Zaviye ve Ziyaretgahların Önemi”, Balkanlarda İslam Miadı Dolmayan Umut, TİKA Yayınları, Ankara 2016, 2. C., ss. 180-181.

²⁶⁵ Kesik baş destanı için Bkz. Albayrak, a.g.md, s. 308.

Burada da Kesik baş motifi dikkat çekmektedir. İslami dönemlerde başı kesilen kahraman motifinin yer aldığı bir çok menkıbe vardır. Bazı halk hikâyelerinde, masal ve efsanelerde kesik baş motifine rastlanılır.²⁶⁶ Koyun Baba'nın mezarı beş yüz senelik ve dört metre uzunluğundadır. Türbeye girildiğinde dört metrelik mezarı örten çatının, mezar kadar büyüklükte semaya doğru açıklığı vardır. Bunu üç defa örtmeye çalışmışlar, fakat her defasında çatı yanmış. Bunun Koyun Baba'nın nurundan kaynaklandığına halk arasında inanılmaktadır.

Türbedarın ailesinden biri bir gün rüyasında: “Koyun Baba'nın susadığını görmüş. O zamanlar çeşmeler olmadığı için, kaynaktan su getirmiş. Rüyadan sonra, bir sürahi su, leğen ve havlu ile birlikte mezarın yanına koymuş. Ertesi gün suyun kullanıldığı ve havlunun ıslak olduğu görülmüş. Daha sonra oraya hergün su götürmek yerine, çeşme yaptırmaya karar verilmiş. Yapılan çeşmenin, evlerinin çeşmeleriyle aynı kaynaktan olmasına rağmen, evlerinde bazen suyun kesildiği, türbenin yanındaki çeşmenin suyunun hiçbir zaman kesilmediği ve bol bol aktığı söylenmektedir.”²⁶⁷

Koyun Baba'nın kim olduğu, nereden geldiği hakkında bilgiler yoktur. Hakkında oluşan şifahi menkıbeler mevcuttur. Onun veli olduğu yukarıda anlatılan menkıbelerde görülmektedir. Halk tarafından da veli olarak kabul edilmektedir. Aileden birinin rüyasına girmesi, götürülen suyun ve havlunun kullanılması, veli hakkında inanç anısı²⁶⁸ türünü ortaya çıkarmaktadır.

Evdeki çeşme ile bağlı olan türbenin yanındaki çeşmede suyun hiç kesilmemesi Koyun Baba'nın ermiş bir zat olduğunu doğrulamaktadır.

Türbe, hem Müslümanlar hem de Hıristiyanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Hıristiyanlar tarafından ziyaret edilmesinin nedeni: Bir müdür iş yerinde parayla alakalı bir meseleden dolayı rahatsızlanmış. Rahatsızlığına tıbben çare bulunmamış. O kişi, tavsiye

---

²⁶⁶ Geniş bilgi için bkz. Albayrak, a.g.md., ss. 308-309.

²⁶⁷ K.K. 13

²⁶⁸ Gürol Pehlivan, makalesinde :Bir veli hakkında üç temel anlatı türünün meydana geldiğini belirtir: 1. Menkıbeler, 2. İnanç anıları, 3. Efsaneler. Daha sonra bu üç türün bütün dini şahsiyetler için geçerli olduğu kanaatine varmıştır. İnanç anısını da şöyle açıklar: Veli öldükten sonra, yaşayan canlıların hayatına girmesi, müdahale etmesi v.s ile ilgili, bizzat anlatanın başından geçmiş ya da bir biçimde anlatıcı tarafından tecrübeyi bizzat yaşayanın adı verilebildiği sürece, naklediliş zincirinin beş altı kişiye kadar uzanabildiği bir metindir. Geniş bilgi için bkz: Gürol Pehlivan, Dini Şahsiyetler Hakkında Oluşan Anlatılar, Milli Folklor Dergisi, 2009, s. 91.

üzerine türbeyi üç defa ziyaret etmiş ve rahatsızlığına şifa bulmuş.²⁶⁹ Görüldüğü gibi Koyun Baba'nın türbesine yapılan ziyaretlerin sebebi hastalıklara şifa bulmaktır.

3.2.8. Abdi Baba Menkıbesi

Ohri'de Şeyh Osman'nın halifesi Abdi Baba'dır. İştîp'te Hayâtî Tekkesini kurmuştur. Abdi Baba'nın kim olduğu ve Tekke'nin kuruluş tarihi hakkında bilgi yoktur.

Abdi Baba hakkındaki menkıbe şöyledir: “Abdi Baba ayakkabıcıymış. Rüyasında bir ses devamlı ona “Sen Ohri'ye Gel” diyormuş. Bir gün Abdi Baba Ohri'ye gitmiş ve Şeyh Osman'a intisab etmiş. Bir kaç yıl orada kalmış, sonra İştîp Hüsameddin Paşa camisine yerleşip orada dervişleriyle birlikte zikir yapıyormuş. Fakat şehir halkı buna dayanamamış ve Abdi Babayı camiden kovmuşlar. Bundan sonra Abdi Baba İştîp Yukarı Mahallede tekkesini kurmuştur.”

Menkıbe de Abdi Baba rüyasındaki sesin vesilesiyle Ohri'ye gitmiş ve Şeyh Osman'a intisab ederek şeyhlik yoluna girmiştir. Daha sonra kendi dervişleriyle beraber zikirle meşgul olmuştur. Zikir kelimesinin Türkçe anlamı “anmak”²⁷⁰ olduğuna göre sevenin sevdiğini (Allah'ı) anması doğaldır. Fakat bazen zikir yaparken insan kendini kaybeder ve fazla yükselen sesin farkına varamaz. Bu yüzden halk Abdi Baba'yı camiden uzaklaştırmıştır. Abdi Babada zikir ve irşad faaliyetlerini daha iyi yapabilmesi için Yukarı Mahalle denilen yerde tekkesini kurmuştur. Günümüzde İştîp'in Yukarı mahallesinde Abdi Baba'nın türbesi bulunmaktadır. Abdi Baba'nın ermiş olduğuna inanan halk bu türbeyi çokça ziyaret etmektedir.

3.2.9. Şeyh Ahmed Köprülü Menkıbesi

Şeyh Ahmed, Makedonya Köprülü (Veles) Kasabasında, Şeyh Mehmed Baba'nın banisi olduğu ve 1695 yılında kurulan, Köprülü Halvetî Dergâhı'nın altıncı postnişini Şeyh İsmail Baba'nın oğludur. Şeyh Ahmed 1912-1950 yılları arasında postta oturmuştur. Hilafetini Prizren Halvetî Dergâh'ın postnişini Şeyh Ali Alaeddin Babadan almıştır.

²⁶⁹ K.K. 13

²⁷⁰ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, a.g.e., s. 393.

Şeyh Ahmed Köprülü hakkında bir kaç menkıbe vardır. Menkıbelerden biri şöyledir: “Balkan Savaşı sırasında Osmanlı ordusu geri çekilirken bir müfreze Köprülü’deki Halvetî Dergâhı’na sığınmışlar ve bir süre misafir olarak kalmışlar. Komutanları Mülazım Asafmış. Askerler, ocağın başında ısınmaya çalışırken kaza ile döşemeyi oluşturan tahtaların yanmasına sebep olmuşlar. Yıllar sonra Şeyhzade Alaeddin Efendi, babası Şeyh Ahmed Efendiye, o yanık tahtaları neden değiştirmedini sormuş. Şeyh Ahmed Efendinin cevabı; “Ben Türk Askerinden yadigâr kalanı yenilemem, o müfrezenin ziyareti bu fakir için, dergâhımız için en unutulmaz olaydır” demiş.”²⁷¹

Bu menkıbe, Şeyh Ahmed’in vatanı koruyan Türk askerlerine olan derin sevgi ve saygısını açık bir şekilde göstermektedir. Dergâh, bir Tasavvufi Müessesesi olmasının yanı sıra yardıma ihtiyacı olan insanlara kapısını her zaman açmıştır. Ayrıca Ahmed Baba’nın Dergâh’taki yanmış tahtaları değiştirmemesi ne kadar alçak gönüle sahip olduğunun da göstergesidir.

Diğer bir menkıbesi de: “Balkan Savaşının ilk yıllarında, bir gün Şeyh Ahmed Baba’yı, kardeşi Şeyhzade Ali Efendi’yle birlikte tutuklamışlar. Bir müddet sonra gece olmasını beklemişler ve gece olunca Şeyh Ahmed kardeşine: “Ali Efendi şimdi ben buradan çıkacağım, ben çıkarsam seni kurtarabilirim ama sen çıkarsan beni kurtaramazsın” demiş. Cenab-ı Hakk’a Erenlerce ve ceddine niyaz etmiş, başındaki arakiyesini koltuğunun altına koymuş ve nöbetçi askerlerin yanından yürüyerek çıkmış ve bir müddet sonra Ali Efendi’yi de oradan kurtarmış.”²⁷²

Bu menkıbede de Balkan Savaşından bahsedilmesi o dönemlerde yaşamış zatların savaşa birlikte ne kadar zorluk altında kaldıklarını göstermektedir. Ahmed Baba’nın kardeşi Ali Efendi ile hapse atılması savaş sorunundan kaynaklanmaktadır. Ahmed Baba veli olduğu için Allah’ın hikmeti ile askerlerin gözlerine perde iner ve Ahmed Baba kolaylıkla askerlerin önünden geçer gider ve kardeşini kurtarır.

Ahmed Baba hakkında başka bir menkıbe de şöyledir: “Makedonya’nın Hacıbekirli Köyünde dergâha ait bir değirmen varmış. Dinler Köyünden Kör Aşık isminde gayda çalan bir âmâ çalgıcı varmış. Bir gün Tekkeye Şeyh Ahmed Baba’ya gelmiş ve şöyle demiş; “Hacıbekirli Köyünde bir değirmeniniz var o değirmeni bana satar mısınız?”. Ahmed Baba ise; “Aşık, değirmeni satmıyorum” demiş. Aşık tekrarlamış; “Baba değirmene dört yüz

²⁷¹ Hasan Ali Başarıcı, “Köprülü Halvetî Derbent Dergâhı”, Dil-i Halvet Dergisi Kosova, Yıl. 1, S. 2, İzmir 2013, s. 36.

²⁷² Başarıcı, a.g.m., s. 36.

altın vereceğim” demiş orada bulunan oğlu Alaeddin Efendi; “Babacığım, değirmeni verelim bu fiyata”, Ahmed Baba; “Olmaz oğlum” demiş.

Aşık çok ısrar etmiş ama Ahmed Baba değirmeni satmamış. Gün gelmiş Makedonya’da rejim değişmiş komunist rejim hakim olmuş ve bütün mallara el konmuş ve devlet değirmeni de almış. Şeyh Ahmed Baba, oğlu Alaeddin Efendiye; “Bak oğlum, gördün mü ne oldu? biz değirmeni o zavallı Aşık’a satsaydık adamcağıza yazık olacaktı, anladın mı şimdi neden satmadım” demiş.²⁷³

Bu menkıbede de Ahmed Baba’nın alçakgönüllüğü ortaya çıkmaktadır. Diğer menkıbelerinde de Ahmed Baba’nın alçak gönüllülüğünden bahsedilir. Ahmed Baba değirmeni satmamasıyla açıkça o kişiye büyük yardımda bulunmuştur, satmış olsaydı o kişinin ozamanki komunist rejim nedeniyle değirmen elinden alınacaktı ve perişan olacaktı. Ahmed Baba gönlü zengin, yardımsever, kendini kimseden üstün tutmayan bir zattır. Kısacası Ahmed Baba Mürşid-i kâmil’dir.

Ahmed Baba ile ilgili bir menkıbe de: “Köprülü Karatmanlı Köyünde yaşayan bir kişi bir gün Köprülü Halvetî Dergâhına gitmek üzere yola koyulmuş. O zamanlar dergâhın postunda Şeyh Ahmed Baba bulunmaktaymış. Köylü epey yol almış ve karşısına sakallı, yırtık ve kirli elbiseli biri çıkmış. Köylü adamcağızı görür görmez, “Nereden çıktı bu adam karşıma inşallah gelip de varmaz yanıma” demiş. Birkaç adım sonra yüzyüze gelmişler. Adam içinden “Allah vere de sarılmasa bana” demiş ve demesiyle birlikte adam köylüye sarılmış. Köylüde içine sinmeyerek adama sarılmış. Köprülü’ye varmış ve dergâha girmiş, Şeyh Ahmed Baba “Hoşgeldin oğlum nasılsın?” demiş. Köylü: “Sizi gördüm daha iyi oldum” demiş. Ahmed Baba biraz sessiz kaldıktan sonra, “Eh be oğlum ben zaten seni gördüm, o yolda yüzüne bile bakmadığın o sakallı adam vardı ya... Fakat sen beni tanıyamadın” demiş. Adam içinden derin bir “ah” çekmiş ve bu durum karşısında çok üzülmüş.²⁷⁴

Bu menkıbe de, köylü kişi yolda karşılaştığı adamın dış görünüşünü beğenmeyerek, onun hakkında önyargılı davranmıştır. Adam ile selamlaşırken ondan tiksiniyormuş gibi sarılıp selamlaşmıştır. Dergâha gittikten sonra, Şeyh Ahmed Baba’nın sıcak karşılaması ve “beni tanıyamadın” demesiyle yaptığı hatanın farkına varmış ve üzülmüştür. Bu da bize hiç kimse hakkında önyargılı davranmamamızı göstermektedir, çünkü hiç kimseyi dış

²⁷³ Başarıcı, a.g.m., s. 37.

²⁷⁴ Gülten Karagöz, “Makedonya’da Köprülü Halvetî Derbent Dergâhı Müntesiplerinin Yaşadığı Köyler”, Dil-i Halvet Dergisi, Manisa 2015, S. 7, Y. 3, s. 59.

görünüşüne göre yargılamayız. Bu nedenle bu tür menkıbeler bizlere güzel mesajlar vermektedir. Şeyh Ahmed Baba, Köprülü halkı tarafından çok sevilen ve saygı duyulan bir şahsiyettir. Hakkında anlatılan bu menkıbeler, günümüzde insanlara Tasavvuf ve Tarikat hakkında ışık olmaktadır.

3.2.10. Pîr Vefa Baba Menkıbesi

Pîr Vefa Baba Tekkesi Üsküp Tophane semtinde bulunmaktadır. 1889 yılında Vefa Baba tarafından kurulmuştur. Vefa Baba'nın doğum tarihi hakkında bilgi yoktur. Halk arasında Vefa Baba'nın büyük bir mutasavvuf olduğundan bahsedilir. Vefa Baba temel dini bilgilerini kendi babasından öğrenmiş, Balkanlar'da yaşamış büyük âlimlerden ilmini tahsil etmiştir. Tahsilinden sonra Sadî Tarikatının Aciziyye koluna intisap etmiştir. Vefa Baba'nın ölüm tarihi hakkında da bilgi yoktur, türbesi tekkenin yanında bulunmaktadır.²⁷⁵

Vefa Baba hakkındaki menkıbe şöyledir: “Üsküp Kalesinde Osmanlı ordusu varmış. O civarlardaki bir yılan askerleri ısırılmış. Askerler bu durumdan şikâyetçiymişler. Durum hem ulemaya hem de meşahiye ve Vefa Baba'ya iletilmiş. Vefa Baba atına binmiş ve kalenin yanına gitmiş. Kaleye yaklaştığında, “Allah adı için ortaya çık yılan” demiş. Yılan hemen ortaya çıkar ve Vefa Baba'nın yanına gelmiş. Vefa Baba yılanı oradan kovmuş. Ondan sonra bir daha yılan ortalıkta görülmemiş. Böylece askerler yılandan kurtulmuşlar.”Vefa Baba alçak gönüllü birisiymiş, bazen Tophane civarında çocukların gönlünü kırmamak için onlarla oyun oynarmış.²⁷⁶ Vefa Baba'nın türbesi günümüzde farklı bölgelerden, değişik dertlere derman bulmak amacıyla ziyaret edilmektedir.

Vefa Baba'nın yılanı çağırıp oradan kovması kerâmetinin göstergesidir. Yılandan kurtulan Osmanlı askerleri rahat eder ve görevlerini rahat bir şekilde yerine getirirler. Askerlerin sıkıntısının ulemaya, meşahiye kadar gitmesi Vefa Baba'nın önemli bir şahsiyet olduğunu göstermektedir. Böylece Vefa Baba'nın Üsküp halkı tarafından sevilen ve sayılan biri olduğunu görmekteyiz.

---

²⁷⁵ K.K. 9

²⁷⁶ K.K. 9

3.2.11. Kadirî Tekkesi Şeyhi ve Mehmed Baba Menkıbesi

Bu iki dinî şahsiyetin hayatları hakkında bilgi yoktur. Haklarında anlatılan şöyle bir menkıbe mevcuttur: “Mayıs ayının sonlarında bir gün, Üsküp istikametinden gelen kara bir bulut Köprülüye doğru gök gürültüleriyle yaklaşmaya başlamış. Köprülü’de bulunan Kadirî Tekkesi’nin Şeyhi, dervişleri ile gelen bulutu takip ediyorlarmış. Bir müddet sonra kara bulutun Köprülü üzerine geldiğinde doğuya ve batıya olmak üzere ikiye ayrıldığını ve kasabaya hiçbir zarar vermeden dağıldığını görmüşler. O zaman Kadirî Şeyhi dervişlerine: “Kasabamıza başka bir yerden bir şeyhin gelmesi muhtemeldir. Yarın kasabanın kenar mahallelerini gezin, bakalım bir şeyler görecek misiniz” demiş. Ertesi gün dervişler müridlerinin nutkuna uyarak kasabanın kenar mahallelerini dolaşırken, Sır Mahallesine geldiklerinde gölgede bir zatın oturduğunu görmüşler. Tekkeye döndüklerinde müridlerine: “Efendim Derbent’in orada bir zatın oturduğunu gördük” diye söylemişler. Şeyh Efendi: “İşte bizim beklediğimiz zat odur, yarın beraber gidip hoş geldin deriz” demiş. Ertesi gün Kadirî Şeyhi birkaç dervişle beraber Şeyh Mehmed Baba’ya hoş geldin demek için gelmiş ve böylece iki tekke arasında dostluk kurulmuş.”²⁷⁷

Menkıbe de Şeyhin kim olduğu bilinmemekle birlikte, Kadirî Şeyhi olarak bahsedilmektedir. Köprülü’ye gelen kara bulut haberci olarak belirtilmiştir. Kadirî Şeyhi de bunu kasabaya gelecek bir Şeyh olarak yorumlamıştır. Çünkü bulut kasabaya geldiğinde iki yöne doğru ayrılmış ve zarar vermeden dağılmıştır. “Zarar verme” sözü, yağmurun çok yağması ile oluşabilecek, sel ya da başka doğal afetinin tarlalarda yetişen mahsüllere zarar verebileceği düşüncesini içerir. Beklenen Şeyh Köprülü Derbent Dergâhına gelmiştir ve Kadirî Şeyhi dervişleriyle birlikte Mehmed Baba’nın yanına gitmişler aralarında oluşan muhabbet ile iki şeyh arasında dostluk oluşmuştur.

Farklı tarikatlara mensup bu iki şeyh arasında güzide dostluk, bize bir dönemin sevgi ve hoşgörü anlayışına bir pencere açmakta ve Osmanlı Devleti’nin hakimiyeti altında bulunan topraklarda hüküm süren barışçıl şartlara misal teşkil etmektedir.

---

²⁷⁷ Ali Dervent, Dil-i Halvet Dergisi Arnavutluk, Manisa 2015, S. 8, Y. 3, s. 90.

3.2.12. Mehmed Baba Menkıbesi

Köprülü Halvetî Dergâhı banisi Şeyh Mehmed Baba'nın ailesi 1630-1640 yıllarında Karaman bölgesinden göç etmişler ve Makedonya'nın Demir Kapı yakınındaki dağlık bölgede olan Koşarka Köyüne yerleşmişler. Bu tarihlerde Koşarka Köyünde Halvetî Şeyhlerinden Şeyh Mustafa Baba'nın dergâh'ı bulunmaktaymış. Şeyh Mehmed Baba, Şeyh Mustafa Babadan biat ve daha sonra hilafet almış, Makedonya'nın kuzeyinde bulunan Çreşka Köyüne yerleşmiştir.

Mehmed Baba hakkındaki rivayet şöyledir: “Mehmed Baba, Çreşka'da cami imamlığı yapmaktaymış. Köylülerin hem hayvancılıkla uğraştıklarından dolayı üst başları kirli olduğu için hem de biraz gevşek oldukları için camiye gitme alışkanlıkları yokmuş. Şeyh Mehmed Baba, köylülerin camiye gelip, ibadet etmelerini teşvik etmek için onları her haliyle kabul etmiş ve şöyle demiş: “Çarıklarını çıkaranlar ön saflarda otursunlar, çarıklarını çıkaramayanlar da arka saflarda namazlarını kılsınlar”. Bir gün köye müftü gelmiş. Müftü Efendi, köylülerin çarıklarla namaz kıldıklarını görünce Şeyh Mehmed Baba'ya: “Bunlar neden çarıklarla namaz kılıyorlar?” diye sormuş. Şeyh Mehmed Baba da “Biz onları camiye gelmeye alıştırdık. Siz de çarıklarını çıkarmaya alıştırdınız” demiş. Bu hadiseyle birlikte de cami imamlığı vazifesinden ayrılmış. Çreşka'da altı yıl yaşadktan sonra Köprülü'ye gitmiş.”²⁷⁸

Menkıbe de Mehmed Baba'nın Çreşka köyüne geldiği ve imamlık yaptığı belirtilmiştir. Hayvancılıkla uğraşan köy halkını çarıklarına rağmen, camiye getirip güzel bir şekilde namaz kılmalarını sağlamıştır. Şeyh Mehmed Baba'nın Çreşka'dan başlayarak yaydığı maneviyat tohumları yıllarca bölgede etkisini sürdürmüştür. Hem maddi hem manevi yönden zenginliğe zenginlik katmıştır.

3.2.13. Demir Dede Menkıbesi

Demir Dede'nin türbesi Çreşka Köyünde bulunmaktadır. Hayatı hakkında pek fazla bir bilgi yoktur. Fakat dinî bir şahsiyet olarak hakkında menkıbe bulunmaktadır. Menkıbe

---

²⁷⁸ Karagöz, a.g.m., s. 51. Bu menkıbede Mehmed Baba'nın, Kadir'î Şeyhi ile menkıbede bahsedilen Mehmed Baba'nın olma olasılığını ortaya çıkarmaktadır. Çünkü Mehmed Baba Çreşka'dan sonra Köprülüye gitmiştir.

şöyledir: “ Demir Dede bir gün evinin penceresinden dışarı doğru taş atarken onu köylüler görmüş. Köylüler: “Dede niye taş atıyorsun?” diye sormuşlar. O sırada doksan üç harbi olarak bilinen Osmanlı-Rus harbi yaşanmaktaymış. Demir Dede de soruyu soran kişiye: “Çekil önümden ben Ruslar’a gülle atıyorum” diye cevap vermiş.”²⁷⁹

Menkıbe de Demir Dede evinde olmasına rağmen, kendisi Osmanlı-Rus harbinde de savaşılmaktadır. Bu durum, onun hem dini, hem milli bir önem arz eden savaşlarda mücadele eden ermiş kişi olduğunu göstermektedir. Çünkü velî, aynı anda birkaç yerde görülebilir. Bu menkıbede kahramanın din yolunda yapılan savaşlarda veya Osmanlı dönemi gibi hem dinî hem de milli bir önem arz eden savaşlarda mücadele eden ermişlerin önemli etkileri görülmektedir.

3.2.14. İsmail Baba ve Yaşar Usta Menkıbesi

Köprülü Vranofsa köyünde yaşamış olan dini şahsiyetler hakkında menkıbeler vardır. Bunlardan biri de Şeyh İsmail Baba²⁸⁰ ve Yaşar Usta isimindeki şahıslar hakkındadır.

Menkıbe şöyledir: “Vranofsa Köyünde marangozluk yapan Yaşar Usta isminde bir kişi varmış. Yaşar Usta bir tamirat işi için Halvetî dergâhına çağrılmış. Yapacağı iş ahşaptan bir merdiven imiş. Yaşar Usta merdiveni yapmış, sıra takmaya gelmiş. Merdiveni takılması gereken yere götürmüş fakat merdiven yerine bir türlü oturmamış. O sırada Şeyh İsmail Baba, ustanın yanına gelmiş, merdiveni eliyle işaret ederek, “Şuradan şöyle kes, yeniden tak” demiş. Yaşar Usta, biraz tereddüt etmiş, fakat şeyhin dediğini yapmış. Merdiveni yerine koyduğunda kolayca yerine oturduğunu görmüş ve hayretler içinde kalmıştır. O güne kadar Yaşar Ustanın tarikat ve dergâhla hiçbir bağı bulunmamaktaymış. Şeyh İsmail Baba’nın hali, hakkında işittikleri ve aralarında vuku bulan bu hadise, kendisini çok etkilemiş. Sonra İsmail Baba’dan biat almış ve Vranofsa Köyünün Yaşar Dedesi olmuş. İsmail Baba kendisine: “Oğlum, zaman gelecek köyün senin başına üşüşecek” şeklinde kelam etmiş. Aradan zaman geçmiş, söylenen söz gerçekleşmemiş. Yaşar Dede, İsmail Baba’ya: “Şeyhim gelen giden yok” diyerek ruhanîyetini arz etmiş. Şeyh İsmail Baba da: “Bu, sen Hakk’a yürüdükten sonra olacak” demiş. Yaşar Dede, âlem-

²⁷⁹ Karagöz, a.g.m., s. 51.

²⁸⁰ Köprülü Halvetî Dergâh’ının altıncı mürşididir.

i mana'ya göç ettikten sonra şeyhinin himmetiyle kabri bir ziyaretgâh haline gelmiş, köylüler dertlerine dermanı, Yaşar Dedenin kabrini vesile edinerek bulunmuşlar.”²⁸¹

Bu menkıbe de Yaşar Ustanın Halvetî Dergâhına yaptığı tahta merdiven vesilesiyle Şeyh İsmail Baba'ya intisab ettiği anlatılmaktadır. Çünkü İsmail Baba ile aralarında vuku bulan hadise kendisini çok etkilemiştir. Vefatından sonra köy halkı tarafından sevilmiş ve mezarı ziyaret edilmiştir. Bugün Yaşar Ustanın kabrinin mevcudiyeti hakkında bilgi yoktur. Bu menkıbeden, o zamanlarda köy halkının dinî şahsiyetlere, özellikle tarikat mensubu şahsiyetlere önem verdikleri anlaşılmaktadır.

İsmail Baba hakkında bir başka menkıbe de şöyledir: “Şeyh İsmail Baba Köseler köyüne bir ev meselesi için gitmiş. Evin alınması dergâh açısından önemliymiş. Bu ev, dergâh yolunda olup kimlerin dergâha gittiğini görebilecek bir konuma sahipmiş. Köyden bazı kimseler evi almışlar, İsmail Baba çok üzülmüş ve hüzünlü bir duygu ile: “Bu mahalle burdan kalksın, yıkılsın” diye niyaz etmiş. Bunun üzerine mahallede ölümler başlamış bu acıya dayanamayan bir kadın şeyhe gelip şöyle demiş: “Aman azizim! Bağışlayın tek çocuğum kaldı” Bunun üzerine şeyh İsmail; “O mahalleyi terk edin” diye buyurmuş. Köseler köyündeki bazı kimselerin bu hali, İsmail Baba'yı derinden üzmüş ve tacını yastık, hırkasını yorgan etmiş, üzgün bir şekilde kuru bir yerde yatmış. Dergâhın dedelerinden Kahraman Dede, şeyhinin bu halini görünce: “Ne oldu sana Azizim, niye bu kadar üzgünsün” diye sormuş. İsmail Baba: “Eğer evi yabancılar alırsa rahatsız olacağız bizde para yok” demiş. Kahraman Dede: “Benim şeyhim rahatsız olacaksa ben buna izin vermem” demiş. Kendisinin olan iki sürü koyununu satmış ve elde edilen parayla evi satın almış. İsmail Dede de bu sevinç üzerine: “Senin yedi sülalen zenginlik içinde yaşasın” diye niyaz etmiş. Kahraman Dede de bu olaydan sonra çok zengin olmuştur.”²⁸²

Bu menkıbe de, Köseler Köyünde dergâha yakın bir yerde bulunan evin, yabancıların eline geçmesiyle İsmail Baba'nın huzursuzluğu anlatılmaktadır. İsmail Baba, ileride dervişlerinin sıkıntıya düşmesini istemediği için bu evin yabancıların eline geçmesini istememiştir. Fakat kendisinin de evi alacak maddi durumu yoktur. Üzüntü haliyle söylediği sözler karşılığında, evin bulunduğu mahallede ölümler olmuştur. Burada İsmail Baba'nın kerâmeti vuku bulmaktadır. Bu durum karşısında da üzüntü duyan İsmail Baba bir köşeye çekilmiştir. Dergâhın dedesi olan Kahraman Dede, İsmail Baba'nın bu

²⁸¹ Karagöz, a.g.m., s. 52.

²⁸² Ali Dervent, “Komünizim Gölgesinde Bir Köy-Köseler Köyü”, Dil-i Halvet Dergisi, İzmir 2014, Y. 2, S. 5, s. 16.

haline dayanamayıp iki sürü koyununu satıp evi almıştır. Dergâh için önemli olan bu ev karşılığında, İsmail Baba, Kahraman Dede ve sülalesi için hayatları boyunca zenginlik içinde yaşamaları için dua etmiştir.

3.2.15. Halil Baba Menkıbesi

Halil Baba Köprülü İhvanlı köyünde 1810 yıllarında yaşamış önemli dinî şahsiyetlerden biridir. Şeyh Halil Baba, hilâfetini Kosova Prizren'den şeyh Cemali Babadan almıştır. Halil Baba iki evlilik yapmış ve ikinci evliliğinden üç erkek, bir de kız evladı olmuştur.

Halil Baba hakkında birkaç menkıbe mevcuttur. Menkıbelerden birincisi şöyledir: “Bir gün Halil Baba, dergâhın bahçesinde dikenleri çapa ile “Ah şöyle yaptım ah böyle yaptım” diye harp edercesine kırmaya başlamış. Meğer o esnada Halil Baba, Kırım savaşında en ön saflarda düşman askeriyle çarpışmaktaymış. “Ha vurdum da vurdum” derken çapanın yarısı kırılmış. Bu sırada, “ah gitti Kerim” diyerek oğlunun şehit olduğunu görmüş. Aynı savaşta şeyh Halil Baba'nın dervişlerinden biri, Halil Baba'yı savaşta görmüş ve çapanın kırıldığına şahit olmuş. Derviş, kırılan çapa parçasını almış, savaş bittiğinde Şeyh Halil Baba'nın yanına gelmiş ve şeyhine: “Buyurun efendim! Çapanın kırılan parçası” demiş ve kırılan parçayı şeyhine uzatmış. Halil Baba kerâmetinin ortaya çıkmasını istemediği için “aman oğlum bunu sır et” demiş.²⁸³

Bu menkıbede de daha önce anlattığımız Demir Dede menkıbesindeki aynı anda iki yerde bulunma durumu vuku bulmuştur. Bu ermişlerin Köprülü köylerinde yetişmiş olmaları Tasavvufî kültür açısından ayrıca bir önem arz etmektedir. Aynı savaşta bulunan dervişin, kırılan çapa sapını şeyhine getirmesi ve şeyhinin “aman oğlum bunu sır et” demesi menkıbede de açıkça görüldüğü gibi, kerâmetinin gizlenmesine verilen önemi gösterir.

Halil Baba hakkında ikinci menkıbe de şöyledir: “Halil Baba'ya çok hizmet eden dervişlerden biri, iki oğlunu çağırarak ve demiş: “Oğullarım! Kimse görmeden ambara gidin iki yük doldurun dergâha götürün”. Ambarda buğdayı dolduran gelini bulunmaktaymış. Gelin bu durumu kıskanmış. “Bu ne? Her zaman bu kadar yük” diye söylenirmiş. Buğdayın az kaldığı zamanların birinde dervişin gelini yine söylenmiş: “Bize

---

²⁸³ Karagöz, a.g.m., s. 56.

yok, neden götürecekler” demiş. Bir şinik doldurup yukarı kaldırana kadar buğday gelinin bel hizasına kadar çoğalmış, yükleyene kadar buğdaylar hemen hemen gelinin boyuna kadar gelmiş. Gelin babasına dönerek: “Aman baba yanlış yaptım, affet beni” demiş. Ama derviş: “Bir daha ambara giremeyeceksin” diyerek gelinini ambardan göndermiş.”²⁸⁴

Bu menkıbe de Halil Babanın dervişinin aç gözlülük yapan gelini ve artan buğdaylar ön plandadır. Dergâha buğday götüren dervişin oğulları, ambarda bulunan gelinin kıskançlığı ile karşılaşmıştır. Allah rızası için dergâha götürülen ve çuvala doldurulurken buğdaylar birden bire ambarda çoğalmaktadır. Gelin bu hadiseyi görünce pişman olmuştur. Fakat derviş gelininin bir daha ambara giremeyeceğini söylemiştir. dervişin kerâmetinin vuku bulduğu yer buğdayların çoğalması durumudur.

Üçüncü menkıbe de şudur: “Şeyh Halil Baba’nın bir arazisi varmış. Bu alemde göçünce şeyh Halil Baba korusu diye anılmış. Bu korudan tek bir ağacın yaprağı bile alınmazmış. Fakat muhtarlık, okul ya da başka şey için bir ihtiyaç hasıl olunca oradaki korudan giderilirmiş. 1940 yıllarında cereyan eden bir savaş²⁸⁵ İhvanlı köyünden geçen Alman tırları, Şeyh Halil Baba’nın arazisine gelince geçemiyorlarmış. Üç gün boyunca geçemeyince etraftan dolaşmak zorunda kalmışlar. Taburun komutanı oradan geçememelerini “bizi boydan boya yeşil sarıklılar, kılıçlarla salmadılar” sözü ile dile getirmiş.”²⁸⁶

Burada Halil Babanın ölümünden sonra meydana gelen bir hadise anlatılmaktadır. Araziden geçemeyen Alman tırları karşılaştıkları durum karşısında geri çekilmişlerdir.

Ermiş kişiler hayatta olmamalarına rağmen, bazen tehlike arz eden durumlarda görünebilmektedir. Örneğin bu menkıbede savaşın cereyan ettiği bir dönemi kapsadığı ve Halil Baba’nın arazisi olduğu için, yeşil sarıklı ermişler Alman askerlere görünmüşlerdir.

Dördüncü menkıbe de şöyledir: “Kilivrido tarafında yaşamış gayrimüslim bir aile varmış. Vaktin birinde bu ailenin kızı çok hastalanmış. Gidilmedik yer, verilmedik ilaç kalmamış. Aile artık umudunu kaybetmiş. Bir gün kız uyurken, rüyasında Hacıbekirli köyü şeyhi Halil Baba’yı görmüş. Kız rüya aleminde Halil Baba’nın kabrini ziyaret ediyormuş. Orada büyük dikenler varmış, o dikenlerin yanında Halil Baba’nın elini öpmüş. Kız uyandığında hastalığından kurtulmuş. Hemen babasıyla birlikte vakit kaybetmeden Hacıbekirli’ye yola koyulmuşlar. Adak olarak bir koç ile gitmişler. Köyde çok fazla

²⁸⁴ Suat Çıracı, “İhvanlı Köyü Ve Şeyh Halil Baba”, Dil-i Halvet Dergisi 2014, S. 5, Y. 2, s. 34.

²⁸⁵ Hangi savaş olduğu hakkında bir bilgi yoktur.

²⁸⁶ Çıracı, a.g.m., s. 35.

mezarlık bulunmaktaymış, kız ilk bakışta mezarlığı bulamamış, biraz ilerleyerek mezarı tanımış ve hemen kabre sarılmış.”²⁸⁷ O kız her sene, kabri ziyaret için köye gitmekte imiş.

Burada hadise yine Halil Babanın hayatta olmadığı bir zamanı kapsamaktadır. Yıllar önce ölen Halil Baba ile kurulan bir iletişim sonucu şifa bulan gayrimüslim bir kızın durumu anlatılmaktadır. Rüyasında dikenler yanında Halil Babanın elini öptüğü kısım, hastalığının zorluğu karşısında şeyhin vesilesiyle kurtulduğunu anlatmaktadır.

Menkıbelerinden anlaşılacağı üzere Halil Baba İhvanlı köyünün önemli dini şahsiyetlerinden biridir. İhvanlı köyünün dervişleri genelde Köprülü Halvetî Dergâh’ına bağlıydılar. Bugün Halil Babanın mezarı İhvanlı köyündeki türbesinde bulunmaktadır. Günümüzde köyde hiç Türk yaşamamaktadır. Halil Baba hakkında oluşan menkıbeler, bize onun Makedonya’da yaşamış Tasavvufî şahsiyet olarak, halk arasında büyük öneminin olduğunu göstermektedir.

3.2.16. Hamza Baba Menkıbesi

Hamza Baba Köprülü Çeltikçi köyünde 1883 yılında doğmuştur. Köprülü Halvetî Dergâhının bir müntesibidir ve şeyh Ahmed Baba’dan hilafet almıştır. 1967 yılında vefat etmiştir. Hamza Baba Türkiye’ye 1936-38 yılları arasında göç etmiş ve kabri Luleburgaz’da bulunmaktadır.

Hamza Baba hakkındaki menkıbe şöyledir: “Hamza Baba, bir gün yanındaki iki kişi ile birlikte şeyhi Ahmed Baba’nın huzuruna gitmek üzere yola çıkmış. Yolda çalılıkların arasında hareketsiz yatan bir kuşa rastlamışlar. Hamza Baba yanındaki kişilerden birine, gidip kuşu avucuna almasını söylemiş. O kişi avucundaki kuşla birlikte Hamza Baba’nın yanına gelmiş. Hamza Baba “Aç avucunu, kuş uçuşsun!” buyurmuş ve o kişi avucunu açmış, kuş kanatlarını hızlıca çırpmış ve uçup gitmiş.”²⁸⁸

Bu menkıbe de Hamza Baba yolda karşılaştıkları hareketsiz yatan kuşu, yanındaki kişinin avucuna almasını söylemiş ve Hamza Baba avucunu açmasını söylediğinde kuş canlanıp uçmuştur. Buradaki hadise, Hamza Baba’nın kerâmetinin delilidir. Günümüzde bu köyde hiçbir Türk hanesi bulunmamaktadır. Bunun nedeni dönemin baskıcı komünist rejimine maruz kalmaları sebebiyle, 1954 senesinde Türkiye’ye göç etmeleri bir bakıma

²⁸⁷ Emre Çalışkan, “Hacıbekirli Köyü”, Dil-i Halvet Dergisi, Manisa 2014, Y. 2, S. 5, s.52.

²⁸⁸ Emre Çalışkan, Köprülü’de Manevi bir Köy Çeltikçi (Orizari), Dil-i Halvet Dergisi, Y. 2, S. 4, 2014, s. 30.

göçe zorlanmalarınıdır. Neticede bu gibi dinî şahsiyetler hakkında oluşan menkıbeler, bizlere az da olsa Tasavvuf kültürünün yaşandığını göstermektedir.

3.2.17. Ali Baba Menkıbesi

Ali Baba Köprülü Bekirli köyünde yaşamış dinî şahsiyetlerinden biridir. Ali Baba, şeyh Halil Baba'nın kardeşidir. Hayatı hakkında daha detaylı bilgi yoktur. Ölümünden sonra türbesinin bulunduğu yer hakkında menkıbe vardır. Menkıbe şöyledir: “Şeyh Ali Baba'nın türbesinin bulunduğu yer bir dere yatağı imiş ve şiddetli yağmur yağdığında sel olmuş. Yine yağmurun fazla yağdığı bir zamanda sel olmuş. Sel yatağı türbeye doğru genişlemeye başlamış. Halk, selin türbeyi de alacağını sanmış. O esnada su yön değiştirmiş ve türbe etrafına değil de karşı kıyıya doğru yönelmiş.”²⁸⁹

Burada Ali Baba'nın türbesinin bulunduğu yer hakkında anlatılan menkıbe de, yağmurun şiddetli yağmasıyla oluşan selin türbeye hiçbir zarar vermeden nasıl yön değiştirdiğini anlatmaktadır. Selin türbeye zarar vermemesi orada medfun olan Ali Babanın bulunması sebebiyledir. Bu da bize Ali Babanın ermiş bir zat olduğunu doğrulamaktadır.

3.2.18. Kara Baba Menkıbesi

Köprülü Yağmurlar köyünde yaşamış olan önemli bir dinî şahsiyet de Kara Baba'dır. Kara Baba'nın Halvetî mürşidi olduğu söylenir ve soyunun yirmi dördüncü kuşaktan Peygamber Efendimiz (s.a.v)'e dayandığı ve Diyarbakır'dan Makedonya'ya geldiği söylenmektedir. Kara Baba hakkındaki birkaç menkıbe, onun nasıl bir şahsiyet olduğunu güzel bir şekilde anlatmaktadır.

Hakkındaki menkıbelerden biri şöyledir: “Kara Baba'nın kardeşi Abdi Dede, sığırcı çobanıymış. Abdi Dede bir gün bir rüya görmüş. Kara Baba da aynı rüyayı görmüş. Âlem-i manada Abdi Dede'ye; İsmail Dede ile birlikte Hacıbekirli köyüne gitmesini söylemiş. Kara Baba ve kardeşi Abdi Dede, gün aydınlanırken kalkmışlar. Abdi Dede vakit kaybetmeden Kara Baba'ya gördüğü rüyayı anlatmış. Kara Baba da dönerek: “Artık iki

---

²⁸⁹ Karagöz, a.g.m., s. 66.

aslan bir posta oturmaz, sen hazırlıklarını yap ve Hacıbekirli köyüne doğru yola çık” demiş. Hacıbekirli’de sığırtmaç olan İsmail Dede, erkenden kalkmış ve sürüsünü otlatmak için Bregalnica suyu yakınlarına gelmiş. Bir süre sonra Abdi Dede, oraya varmış ve İsmail Dede’yi orada görmüş: “İsmail Dede...” diye seslenmiş. İsmail Dede: “buyur Abdi Dede hoş geldin” demiş. Abdi Dede: “Bana sizin köyde yer var mı?” diye sormuş. İsmail Dede: “Olmaz mı, zaten ben de seni karşılamak için buraya geldim” demiş.²⁹⁰

Bu menkıbe de Kara Baba ve kardeşi Abdi Dede’nin aynı anda görmüş oldukları rüya ikisi hakkında önemli bir mesajı anlatmaktadır. Gördükleri rüyada, Abdi Dede’nin İsmail Dede ismindeki şahısla Hacıbekirli köyüne gitmesi söylenmiş. Gün aydınlanırken Kara Baba ve Abdi dede görüşürler ve Abdi Dede Hacıbekirli köyüne gider. Kara Baba’nın söylediği “artık iki aslan bir posta oturmaz” sözü, iki âlim bir yerde bulunmaz, aralarında anlaşmazlık olmaması adına kardeşi Abdi Dede başka köye gitmiştir. Bu söz daha önce anlattığımız Dikmen ve Hıdır Baba menkıbesi ile aynıdır. Sadece menkıbelerin anlatıldığı hadise farklılık göstermektedir. Bu iki menkıbenin benzerliği, bize Makedonya’da özellikle Köprülü civarındaki köylerde, yöre halkı tarafından meydana geldiği düşüncesini oluşturmaktadır.

İkinci menkıbe de şöyledir: “Yağmurlar köyünde, hıdırellezden²⁹¹ birkaç gün sonra “Kara Baba Anma Günleri” düzenlenirmiş. Bu günlerde güreşler tutulur ve eğlenceler düzenlenirmiş. Bir derviş, Yağmurlar Köyüne gitmek üzere, Bregalnica deresini yüklü eşeği ile geçmek istemiş. Çok kuvvetli akan dereyi kolayca geçmek mümkün olmadığı için durup düşünmüş ve adak adamayı akıl etmiş. “Eğer dereyi geçersen Kara Baba’ya direk kadar bir mum yakacağım” demiş. Suyu girmiş ve ilerlemiş. Karşıya ulaşmış ve ferahlamış. O gafletle biraz da kurnaz sevinçle “ Aldattım Kara Baba’yı geçtim dereyi, direk kadar mum olur mu hiç?” diye geçirmiş içinden. Su birden çoğalmaya başlamış ve eşeğini yüküyle beraber alıp götürmüştü.”²⁹²

Alimin yanında dili, arifin yanında kalbi tutmak gerekir. Bu menkıbede, Kara Baba’nın ölümünden sonra vuku bulan bir hadise anlatılmaktadır. Kim olduğu belirtilmeyen bir dervişin yük dolu eşeği ile geçmiş olduğu nehir birden yükselip eşeğini alıp götürmüştür. Bunun nedeni de Kara Baba hakkında söylemiş olduğu aldatıcı sözdür.

²⁹⁰ Karagöz, a.g.m., s. 66.

²⁹¹ Hıdırellez, inanışa göre iyileri mükafatlandırıp, kötülerini cezalandıran, zorluklarda yardımcı ve bolluğa, kavuşturan Hızır’ın İlyas Peygamberle bulunduğu 5-6 Mayıs tarihlerinde bir bayram olarak binlerce yıldır kutlanan şenlik.

²⁹² Karagöz, a.g.m. 2015, s. 66.

Erenlerle oyun olmayacağını gönülden geçirilene bile dikkat etmek gerektiğini bize açıklamaktadır. Dervişlerin edebine gönülden geçirilenler de dahildir. Bu menkıbe ibret olarak insanlara anlatılmış. “Aldattım Kara Baba’yı geçtim dereyi” sözü ise üzerinde derin tefekkür edilmesi gereken bir vecize olarak anlatılmaktadır.

Üçüncü menkıbe şöyledir: “Kara Baba, bu alemde Hakk’a yürümüştür. Kara Baba’yı yıkamak için su ısıtılıyormuş. O zamanlar Üsküp’te Rıfâî tekkesine mensup olan Murad Baba varmış. Murad Baba, hizmetkârı Abdalına: “Hadi oğlum! Kara Baba Hakk’a yürümüş hizmete gidelim” demiş. Sabah namazından sonra yola koyulmuşlar. Murad Baba köye varınca kaynayan suyu dökmelerini ve Bozkol Bayırından kaynak suyundan su getirilip ısıtmalarını söylemiş. Su getirilmiş, Murad Baba işlemini yapmış ve öğle namazı ile Kara Baba’yı defnetmişler. Murad Baba hizmetkârı ile dönüş için yola koyulmuşlar. Yağmurlar köyü yakınında bir bostanın sınırları civarında bir bekçiye rastlamışlar. Bekçi: “Kimsiniz, nereden gelirsiniz?” diye sormuş. Murad Baba: “Kara Baba’yı Hakk’a uğurladık, eve dönüyoruz” demiş. Bekçi şaşkın halde: “Nasıl olur, daha az evvel yanıma uğradı, kızıma gidiyorum dedi, bir karpuz ile bir kavun yedi ve gitti” demiş. Bekçi şaşkınlık ile köye gitmiş ve Kara Baba’nın Hakk’a yürüdüğünü öğrenmiş. İçinden: “Ah be fakir kaçırdın fırsatı” diye geçirmiş.”²⁹³

Bu menkıbede de Kara Baba’nın ölümünden sonra vuku bulan kerâmeti anlatılmaktadır. Murad Baba isimli kişinin yıkama işini ne kadar titiz ve güzel bir şekilde yaptığı belirtilir. Kara Baba’nın defnedilmiş olması ve aynı zamanda bekçiyle sohbet etmiş olması, kerametinin göstergesidir. Menkıbe, bize Kara Baba ismindeki şahsiyetin ne kadar önemli bir veli tipini teşkil ettiğini göstermektedir. Bekçinin de Kara Baba’yı gördüğünü söylemesi, belki de Allah’ın bahşedeceği bir mükafatı elinden kaçırdığını ifade etmektedir.

Dördüncü menkıbe de şöyledir: “Bir zamanlar devlet, Hacıbekirli köyü yakınlarında bir değirmen yaptırmak ister. İki tane memur görevlendirilir. Memurlar tez vakitte işe koyulurlar. Değirmenin büyük bir kısmı tamamlanmış fakat geriye kalan kısım için memurların bütçesi yetmemiş. İki memur bu durumu aralarında görüşürlerken Kara Baba adındaki zat orada sürüsünü otlatmaktaymış. Düşünceli görünen iki memurun yanına gidip: “Siz devlet memurusunuz. Bana bir mühürlü kağıt parçası verin. Ben İstanbul’a gidip o parayı tahsil edeyim” demiş. Memurlar aralarında konuşup anlaştıktan sonra, Kara Baba’ya: “Söyleyene değil, söyletene bak, belki vardır bir hikmeti” demiş ve bir kağıt ile

---

²⁹³ Çalışkan, a.g.m., s. 53.

Kara Baba'yı göndermişler. Kara Baba, aynı gün İstanbul'da olmuş. Banka görevlileri ne kadar bu olaya şaşırırsalar da Kara Baba'nın elinde devletin mühürlü kağıdını görünce ödemeyi yapmışlar ve Kara Baba aynı gün köye dönmüş. Memurlara parayı teslim etmiş, memurlar yakın zamanda değirmeni bitirmişler ve değirmende işe başlamışlar. Kara Baba'ya: "Sen her ay bu değirmene gel, ihtiyaçlarını karşıla" demişler. Uzun bir süre sonra memurların tayini başka yere çıkmış. Bir ay başı Kara Baba çuvalı ile değirmene gitmiş, fakat orada bulunan yeni memurlar Kara Baba'yı tanımayarak, ona erzak vermeyip kovmuşlar. Kara Baba bu duruma üzülererek evine dönmüş. O gece büyük bir tufan olmuş ve değirmen yerle bir olmuş.²⁹⁴

Bu menkıbe de Kara Baba'nın Hacıbekirli köyünde yardıma ihtiyaçları olan iki memura yardımı anlatılmaktadır. O zamanlar Hacıbekirli köyünden İstanbul'a ulaşımın çok zor olduğu açıktır. Burada Kara Baba'nın göz açıp kapayıncaya kadar İstanbul'a gidip geldiği görülür burada da kerâmet motifi ön plandadır. Memurlar karşılık olarak inşa ettikleri değirmende Kara Baba'nın ihtiyacını karşılayabileceğini söylemişler. Değirmen başka kişilerin eline geçince, o kişiler Kara Baba'nın ihtiyacını karşılamasına izin vermezler. Bu ermiş zatın gönlü bu duruma hüzünlenir ve değirmenin yıkılmasına neden olur.

Menkıbelerin hepsinden anlaşılacağı üzere Kara Baba önemli bir dini şahsiyet olarak ortaya çıkmaktadır. Kara Baba daha fazla şifahi bilgilerle anlatılan gerçek bir şahsiyettir. Kara Baba hakkında oluşmuş olan bu menkıbeler, Köprülü civarındaki köylerde halk arasında hâlâ etkisini göstermektedir.

3.2.19. Çullu Baba Menkıbesi

Kırçova'da ikinci Halvetî tekkesinin kurucusu Çullu Baba'dır. Pîr Mehmed Hayâtî kendisi Kırçova'ya gidip malından ve mülkünden vazgeçip tasavvuf yoluna giren Çullu Babaya hilâfet vermiştir. Çullu Baba da kimseden bir yardım almadan kendisi tekkeyi inşa etmiştir.²⁹⁵

²⁹⁴ Çalışkan, a.g.m., ss. 52-53.

²⁹⁵ Galaba Palikruşeva, *Dervişkiot Red Halveti Vo Makedonija*, Zbornik na Ştipskiot Narodni Muzej, Ştip 1959, ss. 116-117.

Çullu Baba'yı anlatan bir menkıbe vardır. Menkıbe şöyledir: “Çullu Baba çok zengin olan bir beyin oğlu imiş. Beyaz at ve ipekli elbiselerle gezermiş. Bir gün karşısına biri çıkmış ve onunla konuşmaya başlamış, canının çok sıkıldığını söylemiş. Adam Çullu Baba'ya, şeyh Ahmed Efendiye intisap etmesini söylemiş. Çullu Baba da Ahmed Efendiye biat etmiş. Ahmed Efendi de Çullu Baba'nın nefsini kırmak için çullu²⁹⁶ elbise giymesini söylemiş. Çullu Baba doksan dokuz yaması olan elbiseyi giyip pazara çıkmış. Onu o şekilde görenler şaşırıp kalmışlar. Bu olaydan ötürü Çullu Baba olarak çağrılmış. Ahmed Efendi, Çullu Baba'ya külâh giydirmek istediğinde külâhı yanıyormuş. Hayâtî Baba, Çullu Baba'ya külâhı giydirmek için Kırçova'ya gelmiş ve giydirmiş.”²⁹⁷

Bu menkıbe de Çullu Baba'nın zengin olmasına rağmen hiç huzur bulamadığı belirtilmiştir. Asıl eksikliği de manevi boşluğudur. Yolda karşılaştığı adamın vesilesi ile şeyh Ahmed Efendiye biat etmiştir. Burada Çullu Baba'nın yamalı elbise ile insanlar içine çıkması, hem nefsini köreltmesi açısından önemli, olduğunun hem de bizlere maddi zenginliğin bu dünyada hiçbir huzur vermediğini göstermektedir. Çullu Baba, giydiği elbise sebebiyle bu isimle anılmaya başladığını menkıbeden öğreniyoruz. Asıl isminin ne olduğu hakkında, ne şifaî bilgilerde ne de kaynaklarda bir bilgiye rastlanılmamıştır. Bu da bize bu menkıbenin Makedonya'da oluştuğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu menkıbe Kırçova yöresinde daha yaygın olmakla birlikte Halvetîlik'in hala yaşandığı Ohri ve Struga'da da yöre halkı tarafından anlatılmaktadır.

3.2.20. Cemali Baba ve Şeyh Halil Baba

Şeyh Halil Baba hilafetini Kosova Prizren'den Şeyh Cemali Baba'dan almıştır. Köprülü Halvetî Dergâhının beşinci müridi şeyh Süleyman Baba ile hilafet kardeşidir.

Menkıbeye göre: “Halil Baba, Prizren'e Cemali Baba'yı ziyarete gittiği bir vakitte Makedonya yöresinden orada görevli bir subay varmış. Daha önce İhvanlı köyünde görevde bulunmuş olan bu subay köyün cami çeşmesi suyunun lezzetini iyi biliyormuş. Subay, Cemali Baba'nın yanında Halil Baba'yı görünce, Cemali Baba'ya: “Bu adamları ne için getiriyorsun tekkene”, demiş ve üzerindeki köylü kıyafetini eleştirmiş. Cemali Baba: “Sus! Aman sus, çok yüksek derecesi, sakın ha!” demiş ve görevli subayı susturmuş.

²⁹⁶ Genellikle keçi kılından yapılmış kaba dokumadan olan elbise.

²⁹⁷ K.K 8.

Subay Halil Baba'ya: “nerelisin?” diye sormuş. Halil Baba: “Efendim, ben Makedonya'nın Köprülü kazasından İhvanlı köyündenim” demiş. Subay: “O cami çeşmesi hâlâ duruyor mu?” diye sormuş. Halil Baba da, “Evet Hâlâ duruyor” demiş. Subay, “Bir su içtim oradan, onun gibi su hayatımda bir daha içmedim o kadar lezzetli, o kadar soğuk” demiş. Halil Baba Prizren'deki tekkenin camını kaldırmış, kolunu dışarı doğru uzatıp, geri içeri soktuğunda elinde o cami çeşmesinin zincirli tası ile birlikte suyu subaya uzatmış. “Buyur iç” demiş. Subay içtikten sonra Halil Baba: “Doğru mu?” diye sormuş. Subay: “evet doğru” demiş ve Cemali Baba'ya dönerek: “Aman beni affetsin söyle, ben hata ettim, ne vazifedir, hırkadır gerekirse hepsini ben karşılayacağım” diyerek af dilemiş.”²⁹⁸

Bu menkıbe de bir Subayın Halil Baba'ya su-i zan ettiği görülmektedir. Daha önceden tanımış olduğu Cemali Baba'ya ise olumsuz kanaatini dile getirmektedir. Halil Baba'nın Prizren Tekkesindeki camdan elini uzatıp Köprülü İhvanlı köyündeki camiden, Subaya suyu uzatması, Halil Baba'nın kerâmetinin delilidir. Aynı zamanda olumsuz kanaatte bulunan Subay bu durumu görünce pişman olmuş ve Halil Baba'dan af dilemiştir. Bu menkıbe bizlere hiç kimsenin hakkında ne olursa kim olursa, olsun su-i zan etmeme anlayışını anlatmaktadır.

3.2.21. Hacı İbiş Menkıbesi

Hacı İbiş, Şeyh Halil Baba'nın dervişlerinden biriymiş. Hayatı hakkında pek fazla bir bilgi yoktur. Sadece bir menkıbe mevcuttur. Menkıbe de şöyledir: “Hacı İbiş bir gün camide iken, yaşlı bir amca gelmiş, elindeki ekmeği orada bulunanlara gösterip “yer misin?” diye soruyormuş. Herkes yaşlı adamın elindekini ekmeğe benzetememişler ve “yemem” demişler. Hacı İbiş, yaşlı adamdan ekmeği almış ve hepsini yemiş. Yaşlı adam Hacı İbiş'in kulağına eğilmiş: “Evinin arka odasının hasrını git kaldır” demiş. Eve gidince arka odanın hasrını kaldırmış ve bir yığın altın görmüş”.²⁹⁹

Bu menkıbe de anlatılan yaşlı adam Hızır Aleyhisselam'dır. Hızırın uzattığı ekmeğin nasiplisi Hacı İbiş olmuştur. Evine gittiğinde Hızırın söylediği yerde altınları bulmuştur. Cenab-ı Hakk sebepler yaratarak kulunu mutlu eder, huzurlu kılar ve kulunu

---

²⁹⁸ Çıracı, a.g.m., s. 34.

²⁹⁹ Çıracı, a.g.m., s. 34.

mükafatlandırır. Burada vermek istenilen mesaj, insanların bazen önlerine gelen fırsatları, geri çevirmeyip değerlendirme gerektiğidir.

3.2.22. Şeyh Bayram Baba Menkıbesi

Şeyh Bayram Baba (ö. 1929) Köprülü İhvanlı köyünde yaşamış ve okuma yazması olmayan bir müridmiş. Hayatı hakkında fazla bilgiye sahip değiliz. Hakkında şöyle bir menkıbe vardır: “Köprülü Halvetî Dergâhının yedinci müridi şeyh Ahmed Baba, şeyhzade iken hastalanmış ve dinlenmek için babası şeyh İsmail kendisini İhvanlı köyüne göndermiş. şeyhzade Ahmed efendi, şeyh Bayram Baba’yı tahsilsiz görmüş ve içinden: “Babam nasıl hilafet verdi” diye geçirmiş. Bir gün tekkenin içinde beraber oturuyorlarmış, bir derviş içeri girmiş ve şeyh Bayram Baba’ya: “Aman Baba, başımın ağrısından duramıyorum” demiş. Bayram Baba dervişinin karşısına, geçmiş parmaklarını ağrıyan yerde gezdirerek ağrıyı geçirmiş. O zamanda şeyhzade Ahmed efendi: “Dön sözüm dön şeyh İsmail Baba kolay kolay hilafet verir mi?” diye içinden geçirmiş”.³⁰⁰

Burada daha yaşı küçük olan Ahmed Efendi, tahsilsiz olduğu için Bayram Baba hakkında kendince su-i zanda bulunmuş, fakat bunu dillendirmemiştir. Bayram Baba’nın tahsilsiz olması onun ermiş olmasına engel değildir. Çünkü Cenab-ı Hakk dilediği kuluna ermiş olma vasfını vermektedir. Ahmed Efendi, Bayram Baba’nın kerâmetini görünce hakkında düşündüğü şeyden hemen pişman olmuştur. Menkıbede, hem Bayram Baba’nın üstünlüğü hem de çevresinde bulunan dervişleri ile ilişkisi aktarılmaktadır.

3.2.23. Şeyh Emin Baba Menkıbesi

Şeyh Emin Baba, şeyh Halil Baba’nın oğludur. Halil Baba ölünce posta oğlu geçmiştir. Hayatı hakkında elimizde pek bilgi mevcut değildir. Bir dinî şahsiyet olarak hakkında menkıbe bulunmaktadır. Menkıbe şöyledir: “Şeyh Emin Baba çok celalli bir müridmiş. Bir gün dervişine çok kızmış. Bu olayı Şeyh İsmail Baba duymuş. Dervişi ile beraber İsmail Baba’nın huzuruna çıkmışlar. İsmail Baba, Emin Baba’ya: “Sen hatalısın ama uzat elini dervişine de barışın” demiş. Emin Baba: “Bu eli ona vereceğime kellemi

---

³⁰⁰ Çıracı, a.g.m., s. 34.

veririm barışmam” demiş ve destur almadan İsmail Baba’nın huzurundan ayrılmış. Bu olaydan altı ay sonra Emin Baba bu alemden göçmüş, yerine vekil olarak küskün kaldığı derviş gönderilmiş.”³⁰¹

Bu menkıbe de, sert tepki vererek destur almadan İsmail Baba’nın huzurundan ayrılması, Emin Baba’yı çok sert bir karakter olarak göstermektedir. “Keskin sirke küpüne zarar” deyimini ile Emin Baba dargın kaldığı derviş ile helallik almadan alem-î manaya göçmüştür. Bu menkıbe bizlere bir müridin hiçbir zaman kolay kolay kızmaması gerektiği mesajı verilmektedir.

3.2.24. Sersem Baba Menkıbesi

Sersem Babanın hayatı hakkında pek fazla bilgi yoktur. Kumanova şehrinde Sersem Baba ismiyle bilinen türbede yatan kişinin o olduğu söylenmektedir.

Sersem Baba hakkındaki menkıbe şöyledir: “On beş yirmi yıl önce türbenin bulunduğu yeri ve evi bir Hıristiyan çingene satın almış. Bu adam bir gün domuz satın alıp evine kesmek için götürmüştü. Domuzu bahçeye bağlamış. Akşam rüyasında ona: “domuzu burada keserek benim bedenimi kirletme” denmiş. Sabah olunca Hıristiyan adam kendine: “sıradan bir rüyaydı bu” demiş ve dikkate almadan domuzu kesmiş, etleri buzdolabına koymuş. Bir gün sonra Hıristiyan adam felç olmuş. O akşam Sersem Baba’yı yine rüyasında görmüş ve adama: “ben sana benim bedenimi kirletme demedim mi?” demiş. Adam uyandığında eşine buzdolabında bulunan bütün domuz etlerini atmasını söylemiş. Aynı zamanda Sersem Baba’dan da özür dilemek için bir kurban kesmiş. Kısa müddet sonra adam eski haline dönmüş.”³⁰²

Bu menkıbe de Sersem Baba ismindeki dini şahsiyetin ölümünden sonra vuku bulan hadisesi anlatılmaktadır. Çingenenin Sersem Baba’nın medfun olduğu yerde domuz kesmesi ve buna rahatsız olan Sersem Baba’nın çingenenin rüyasına girip uyarmasına rağmen domuz etlerini atmaması ile felç geçirmiştir. Bu da Sersem Baba’nın bir ermiş olduğunu göstermektedir. Ayrıca isminin Sersem olması onun Kumanova’daki türbede yatan şahsiyet ile aynı kişi olması ihtimalini taşımaktadır. Çünkü yöre halkı orada yatan kişinin Sersem Baba olduğu düşüncesindedir. Elimizde şifaî bilgilerden başka bir bilgi

---

³⁰¹ Çıracı, a.g.m., s. 35.

³⁰² K.K. 10

bulunmamaktadır. Yine bir bakıma bu menkıbenin Kumanova halkı tarafından meydana geldiği ya da ilaveler ile meydana geldiği düşünülmektedir. Menkıbenin günümüzde hâlâ anlatılması halkın Sersem Baba'ya olan sevgisini göstermektedir. Ayrıca bu tür menkıbelerin anlatılması Kumanova halkında Tasavvufî kültür etkisini göstermektedir.

3.2.25. Şükrü Baba Menkıbesi

Şükrü Baba'nın hayatı hakkında elimizde pek fazla bilgi yoktur. Türbesi Kumanova şehrinde bulunan Şükrü Baba hakkında anlatılan menkıbe şöyledir: “Şükrü Baba vefat ettiğinde, halk onun ruhu için helva hazırlıyorlarmış. O anda yolculuktan dönmekte olan biri Şükrü Baba'yı görmüş ve nereye gittiğini sormuş. Şükrü Baba Palanka'ya gitmekte olduğunu söylemiş. Başka birine de Belgrad yoluna gitmekte olduğunu söylemiş. Üçüncü kişiye ise İstanbul'a gitmekte olduğunu söylemiş. Dördüncü kişi de onu Selanik yolunda görmüş, nereye gittiğini sorduğunda da, Şükrü Baba da Selanik'e gitmekte olduğunu söylemiş. Kişiler Kumanova'ya geldiklerinde, Şükrü Baba için hazırlanan helvayı gördüklerinde şaşırılmışlar ve herbirine başka bir yere gideceğini söylediğini anlatmışlar.” O zaman halk kendisinin ne kadar büyük bir velî olduğuna inanmış.”³⁰³

Bu menkıbe de Şükrü Baba ismindeki dini şahsiyetin halk tarafından velî olduğuna inanılmaktadır. Anlatılan menkıbe de Şükrü Baba'nın hayatta olmadığı bir zamanı kapsamaktadır. Yolda bir kaç kişiye görünmesiyle hepsine de farklı yerlere gittiğini söylemesi, kerâmetinin göstergesidir. Çünkü o kişilerde Kumanova şehrinde buluştukları zaman hepsi Şükrü Baba'yı gördüklerini anlatmaktadır. Menkıbenin Kumanova'da anlatıldığı gibi Gostivar Şehrinde de az da olsa halk tarafından bilinmektedir. Şükrü Baba menkıbesinin Kumanova ve Gostivar şehirlerinde hâlâ anlatılması yöre halkının menkıbelere önem verdiğini göstermektedir.

---

³⁰³ K.K. 11

3.2.26. Hafız Ali Efendi ve Hasan Efendi

Ali Efendi (ö. 1991) ve Hasan Efendi (1972) kardeşler. Kalkandelen şehrinde doğup, orada yaşamış dinî şahsiyetlerdendirler. Ali Efendi çok bilgili biri değilmiş fakat çok ahlâklı bir zatmış. Kalkandelen halkı tarafından çok sevilen saygı gösterilen biriymiş.

Hakkındaki menkıbe şöyledir: “1953 yılında kasabada feracenin (tesettür) çıktığı zamanda, bir takım hocalar feraceyi uygun bulmuş, bazıları da uygun bulmamışlar. Feraceye karşı çıkanlara karşılık Ali Efendi ve Hasan Efendi feraceyi (tesettür) savunmuşlar. O zamanki Kalkandelen Belediye Başkanı Koçak Turevski, Ali ve Hasan Efendiyi, savundukları için hapse attırmış. Sabah askerler, Ali Efendi’nin bulunduğu odanın kilidinin açık olduğunu görmüşler. Ali Efendi abdest almak için çıkıyormuş ve tekrar içeri giriyormuş. Askerler, bu durumu Koçak Turevski’ye söylemişler. Turevski, bu duruma inanmamış, kendisi bizzat kilidi takıp kilitlemiş. Turevski sabah hapishaneye geldiğinde kapının yine açık olduğunu görmüş ve şaşkınlık içinde kalmış.”³⁰⁴

Bu menkıbe de Ali Efendinin kerameti ön plandadır. Ali Efendi ve Hasan Efendi o zamanki komünist rejim altında haksızlığa uğramışlardır. İslam dinî için önemli olan örtünmeyi Ali Efendi ve kardeşi Hasan efendi güzel bir şekilde savunmuşlardır. Hapishanede olduklarına rağmen Ali Efendi abdest alıp namazını kılarmış, bu yüzden demir parmaklı kapı askerlerin hatta Turevski’nin kilitlemesine rağmen hep açılmış. Bu da açıkça Ali Efendinin kerâmetinin ve ermiş bir zat olduğunun göstergesidir. Ali Efendi ve Kardeşi hakkında anlatılan bu menkıbe Kalkandelen halkı için çok önemli bir yere sahiptir. Ali Efendi hâlâ halk arasında sevilen ve saygı duyulan dinî bir şahsiyettir.

Ali Efendi hakkında başka bir menkıbe: “Ali Efendi tarlasında kabak yetiştirmekteymiş. Eli hırsızlığa yatkın olan bir komşusu, Ali Efendinin ovasından iki araba dolusu kabak yüklemiş ve gitmiş. Adam evine gittiğinde içine bir sıkıntı düşmüş, uyku uyuyamaz olmuş, durumu eşine söylemiş, eşi de hemen çaldığın kabakları Ali Efendiye geri götür demiş. Adam Ali Efendinin evine gitmiş ve Ali Efendi kapıyı açmış, hemen söze başlamış: “Ali efendi ben senin tarlandan kabak çaldım, kaç gecedir uyuyamıyorum, içimde bir sıkıntı var” demiş. Ali Efendi de sakin bir şekilde adama hiç kızmadan: “Tamam evladım aldığın kabağı şuraya bırak” demiş. Adam da: “Ama Ali Efendi bir iki değil, iki araba dolusu kabak var” demiş. Ali Efendi de tamam evladım oraya

---

³⁰⁴ K.K. 5

bırakırsın demiş ve adama para uzatmış “Bu parayı al, atın çektiği yük içindir” demiş. Adam şaşkın ve mahçup bir şekilde parayı almış, tövbede bulunmuş ve bir daha hırsızlık yapmayacağına yemin etmiş.”³⁰⁵

Bu menkıbede de Ali Efendinin ne kadar alçakgönüllü ve hoşgörülü olduğunu göstermektedir. Ali Efendinin kabaklarını çalan hırsızın gönlüne, sıkıntı ve huzursuzluk girmiştir. Pişman olup kabakları geri getirdiğinde de Ali Efendi hoşgörü ile adamı affetmiştir ki bu durumda kişinin hoşgörü ile yaklaşması zordur. Üstüne bir de hak altında kalmamak için adama para vermiştir. Bu menkıbe bizlere hoşgörülü, sabırlı olabilmemiz için örnek olmaktadır.

Bahsetmiş olduğumuz Makedonya’da Dini Şahsiyetlerle ilgili menkıbeler, günümüz Makedonya’da etkisini yitirmeye başlamış olsa bile hâlâ anlatılmaktadır. Anlattığımız ve tahlil ettiğimiz bu menkıbeler sayesinde belki de unutulmaya yüz tutmuş olanlar tekrar canlılığını kazanabilir. Menkıbelerin çoğunluğu Köprülü civarındaki köylerde yaşamış olan dinî şahsiyetler hakkında anlatılmaktadır. Bu da eskiden de olsa oralarda Tasavvufî kültürün ne kadar etkin olduğunu açıkça göstermektedir. Ayrıca halkın dinî şahsiyetlere önem verdikleri gibi menkıbelerine de önem gösterdiklerinin kanıtıdır.

Makedonya’da tekke, türbe, cami ve dinî şahsiyetler için oluşmuş menkıbeler eskiden beri vardır. Hepsi de çeşitli menkıbelere bağlı olup halk arasında Türk ve diğer Balkan dillerinde anlatılan yeni ilavelerle genişlemiştir. En ilginç motif Kesik Baş motifidir. Çünkü İslâm uğruna şehid olan velilerin başları kesilmesine rağmen, başlarını koltuk altına alıp başka yerlere gidip orada ruhlarını teslim etmektedirler. Bu menkıbeler bir bakıma, İslâm dininin yüceliğini anlatmak, İslâm dininin gereklerini öğretmek ve İslâmiyeti yaygınlaştırmak için mücadele etmenin ne kadar önemli bir görev olduğunu açıklamaktadır.

Makedonya’da tekkelerle, dinî şahsiyetlerle ilgili mevcut olan ve halk arasında günümüze kadar yaşamaya devam eden ve İslamî içerikli olan menkıbeler, bu coğrafyada mevcut olan folklor motiflerinin zenginliğini göstermektedir.

---

³⁰⁵ K.K. 12

3.3. KOSOVA'DA DİNİ ŞAHSİYETLER HAKKINDA MENKİBELER

Bu başlığımız Kosova'yı kapsadığı için, Kosova tarihinden de kısaca bahsetmek gerekir. Kosova, Balkan yarımadasında meşhur bir ovanın ismidir ve bu isim XIX. asrın sonlarına doğru Osmanlı İmparatorluğu'nun bir vilayetine verilmiştir. Kosova kelimesi, eski Slav, Bulgar ve Çek dillerinde karatavuk manasına gelen kos'tan müştak olup, karatavuk demektir. Kosova ovası Balkan yarımadasının ortasında, kuzeybatısından güneydoğuya doğru uzanan 10.877 km² yüzölçüme sahip olup başşehri Priştine'dir.³⁰⁶

Kuzeydoğu ve doğusunda Sırbistan, kuzeybatısında Sancak, batıda Karadağ ve Arnavutluk, güneyde Makedonya ile sınırlanmaktadır. 2. 500. 000 nüfusu ile halkın çoğunluğunu Arnavutlar oluşturmaktadır.³⁰⁷

Dini yapı bakımından Kosova'nın %96'sını Müslümanlar, %2.2'sini Katolikler, %1.5'ini ise Ortodokslar oluşturmaktadır. Nüfus sayımına göre ise %93'ü Arnavut, %1.5'i Sırp, %1.6'sı Boşnak ve %1.1'i Türkler'den oluşmaktadır.³⁰⁸

1389 yılında Sırp Kralı, Bosna Kralı ve Sırp Prensi Lazar'ın da desteğiyle oluşturulan Sırp ordusu, bugünkü başkent Priştine yakınındaki Gazi Mestan Meydanı'nda yapılan ve tarihte "I. Kosova Savaşı" olarak adlandırılan savaşta Osmanlı İmparatorluğu'nun ordularına yenilmiştir. Bu savaşta Sultan I. Murad, kendisine bir elçi gibi gelen Sırp Miloş Obiliç tarafından hançerlenerek öldürülmüştür. Sultan I. Murad'ın iç organları şehit olduğu yere gömülmüştür, buraya "Meşhed-i Hûdavendigâr" denilmektedir.³⁰⁹

Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'daki hakimiyetine son vermek amacıyla Macar Kralı Jonos Hunyadi'nin komutasında birleşen haçlı orduları 17 Ekim 1448 tarihinde Osmanlı İmparatorluğu'na savaş açmıştır. Haçlı ordusu ile Sultan II. Murad komutasındaki Osmanlı İmparatorluğu ordusu zaferle sonuçlandırırken, Macar Kralı Jonos kaçmak zorunda kalmıştır.³¹⁰ Bu nedenle Kosova'nın Türk tarihinde ayrıca önemi vardır.

Kosova'da Osmanlı döneminde ve Osmanlı sonrası dönemde yaptırılmış İslam tarihi ve sanat eserleri bulunmaktadır. Fakat savaş esnasında eserlerin büyük bir kısmı

³⁰⁶ Münir Aktepe, "Kosova", TDVİA, C. 26, s. 216.

³⁰⁷ Muhammed Aruçi, "Kosova/Osmanlı Dönemi Sonrası", TDVİA, C. 26, s. 221.

³⁰⁸ İtir Rahimi, *Kosova'da Din Değiştirmenin Psiko-Sosyolojik Etkenleri*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2013, s. 42.

³⁰⁹ Aktepe, a.g.md., s. 217.

³¹⁰ Aktepe, a.g.md., s. 217.

Sırp tarafından tahrip edilmiştir.³¹¹ günümüzde Kosova’da yine de Türk kültürüne ve mimari eserlerine rastlanmaktadır.

Mehmet İbrahimgil, Kosova’da Türk İslam eserleri’nin ayakta olan yapıların türlerine göre dağılımını şöyle yapmıştır: 65 cami, 12 tekke, 13 türbe, 6 köprü, 3 kale, 1 kışla, 1 telegrafhane, 2 debbahane, 2 han, 5 hamam, 3 saat kulesi, 11 çeşme, 7 medrese ve mektep, 2 kütüphane, 1 saray ve 13 konak olmak üzere 150 eser olarak belirtmiştir.³¹²

Kosova’da ilk Osmanlı Mimari eseri olarak bilinen Priştine Sultan I. Murad Hüdâvendigâr Türbesi, manevî ve tarihi açısından önemlidir. Biz de sonra Sultan I. Murad ile ilgili bilinen efsaneyi bizim menkıbe olarak derlediğimiz kısmı ele alacağız. Devamında da Kosova’da dinî şahsiyetler hakkında var olan menkıbeleri yazıp tahlil etmeye, açıklamaya çalışacağız.

3.3.1. Sultan I. Murad Hüdâvendigâr Menkıbesi

Kosova Savaşı ve Sultan I. Muradın, Kosova halkı için ayrı bir önemi vardır. Osmanlı Sultanı I. Murad Hüdâvendigâr, zaferden zafere koşmuş, Anadolu’da ve Avrupa kıtasında devletin hudutlarını çok genişletmiştir. Anadolu ve Rumeli’de pek çok hayır müessesesi ve dinî, askerî, idari teşkilatları kuran Sultan Murad, tarihte elde ettiği zaferlerle olduğu gibi, yaptırdığı eserlerde milletin kalbinde taht kurmuştur. Bu yüzden sadece Kosova için değil bütün Balkanlar için Sultan Muradın önemli bir yeri vardır.

Osmanlı Devleti’nin üçüncü Padişahı olan Sultan I. Murad’ın Babası Orhan Gâzi, annesi Nilüfer Hatun’dur. 726/M. 1326 yılında, Bursa’nın fethedildiği sene doğmuştur. 761/M. 1359 yılında Osmanlı Sultanı olmuştur. 791/M. 1389 yılında Kosova Savaşı sırasında şehid edilmiştir. vücudunun iç organları Kosova’daki türbede, naaşı ise Bursa’da defnedilmiştir.³¹³

Burada Sultan Murad hakkında mevcut olan menkıbeler üzerinde duracağız. Raif Vırmiça’nın “Kosova’da Fatih Devri Eserleri-Kosova Efsaneleri” kitabından yararlanacağız.

³¹¹ Aruçi, a.g.md., s. 221.

³¹² Mehmet İbrahimgil, Kosova’daki Türk Eserleri, <https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=384238>, erişim 20. 01. 2017.

³¹³ I. Murad Hüdâvendigar, <http://www.evliyalar.net/murad-hudavendigâr/> erişim 01.01. 2017

Sultan Murad hakkındaki birinci menkıbe şöyledir: “Sultan Murad iki defa gördüğü rüyadan uyanmış. Rüyasında iki kartalın sağ omuzunda durduğunu, tüm yıldızların yere, ay ile güneşin denize düştüğünü, bütün çeşmelerin kurduğunu görmüş. Rüyasını yanında bulunan Şeyhine anlatmış ve yapılan açıklamada, onun savaşa gideceği, güneşin ve ayın yere düşmesi bu savaşta hayatının sonu olacağı, yıldızların düşmesi de askerlerin büyük bir kıyımı, çeşmelerin kuruması da, pek çok kadının dul kalması anlamını taşıdığı bildirilmiştir.”³¹⁴

Sultan Murad bir dinî şahsiyet olarak önem arz etmektedir. Hakkında oluşan ve anlatılan bu menkıbeler Kosova halkı için çok büyük bir önem taşımaktadır. Ayrıca bu tür menkıbelerin Kosova’da oluştuğunu söyleyebiliriz. Menkıbede Sultan Muradın Kosova savaşında galib geleceği anlatılmaktadır. Ayrıca menkıbede gördüğü rüyanın ne anlama geldiği şeyhi tarafından açıklanmıştır. Şeyhinin kim olduğu hakkında bir bilgi yoktur. Kosova’da bulunduğu için aklımıza Kosova’lı bir şeyhin olduğu düşüncesini getirmektedir. Bu menkıbe yöre halkı tarafından benimsenmiştir.

İkinci menkıbe şöyledir: “Sultan Murad kendi ordusuyla Kosova ovasına kadar gelmiş. Ordusunu toplarken, günahkar olanların ya da kutsal amaç için ölüme hazır olmayanların evlerine dönmesini söylemiş. Ordusunu karşıya denizden gemilerle geçirmek istememiş, denizin ortadan yarılması için Allah’a dúa etmiş. Allah’ın emri ile deniz ikiye ayrılmış ve Sultan Murad temiz, abdestli ve haramdan uzak ordusunu karşıya geçirmiş. Denizde henüz yol varken, pişman olanın, geri dönebileceğini tekrarlamış. Aralarından kimse dönmemiş, ondan sonra haram olan hiçbir şeye, ne altına ne ırza dokunmayacaklarına Allah adına yemin etmelerini istemiş Sultan Murad. Savaşa itikatla gitmeleri için hepsi yemin etmişler. Kosova ovasından önce Sultan Murad Selanik ve Üsküp’ü ele geçirir, fakat Kaçanik Boğazında, Türk askerlerinin bir meyvelikten elma almaları yüzünden, sahibinden helallik alana kadar, bu ordu zorluklara ve kayıplara uğramış. Sultan helalliği isteyince bahçıvan, kör olan kızıyla askerinden birinin evlenmesini, kendisinin de Sultan tarafından sadrazamlığa atanmasını şart koşarak, bahçesinden alınan elmayı helâl edeceğini söylemiş. Sultan bu durumu kabul etmiş, öldürülmediği için bahçıvan bu duruma çok sevinmiş ve abdest almış, şehadet getirip Müslüman olmuş, kızı da askere varınca hemen gözleri açılmış ve hür olmuş. Bahçıvanı savaşta şehid düşen sadrazamın yerine aldıktan sonra, Sultan Murad ordusuyla Goleş

---

³¹⁴ Vırmiça, *Kosova’da Fatih Devri Eserleri- Kosova Efsaneleri*, a.g.e., s. 121.

dağına geçer, burada Sultan kutsal savaşı ile gücünü bir daha göstermiştir. Ordusunun ve hayvanlarının susuzluğunu gidermek için eliyle vurduğu taştan su çıkarmış, ondan sonra da ordusu rahatça Priştine'ye varmıştır.”³¹⁵

Bu menkıbe de Sultan Muradın savaş aşkı, askerlerine olan merhameti ve vuku bulan kerâmeti anlatılmaktadır. Sultan Murad ordusunu rahatça karşıya geçirebilmek için Allah'a niyazda bulunmuş ve Allah'ın takdiri ile deniz ortadan ikiye ayrılarak askerleri ile birlikte karşıya geçmeleri kolaylaştırmıştır. Denizin ortadan ikiye ayrılması Hz. Musa (a.s)'nın mucizesi ile benzetilmektedir. Bu menkıbenin böyle anlatılması bir bakıma Sultan Murad'ı yüceltme sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Sultan Muradın askerlerinden yemin etmelerini istemesi, İslam dinî adına savaşmalarının ne kadar önemli olduğunu bizlere göstermektedir. Bu tür menkıbelerin, halkın Kosova savaşı zaferi ve Sultan Murad hakkında sevgi ve saygılarının artmasına vesile olmuştur. Menkıbede askerlerden birinin bir ağaçtan izinsiz meyve alması, orduya büyük zorluklar yaşatmıştır. Sultan helallik almak için bahçıvanın bütün isteklerini yerine getirmiş ve helallik almıştır. Bir Sultanın böyle davranması, onun ne kadar alçakgönüllü, Allah'tan korkan ve kul hakkına çok dikkat eden bir Sultan olduğunu göstermektedir. Ordusunun ve hayvanlarının susuzluklarını gidermek için vurduğu taştan su çıkması ikinci kerâmetinin göstergesidir. Bu menkıbeler Kosova halkı arasında önemle anlatılmaktadır.

3.3.2. Gazi Mestan (Mehmed) Paşa Camii Menkıbesi

“Büyük hayırsever kişilerden biri olan Gazi Mehmed Paşa, Prizren'de helal parayla bir cami yaptırmaya karar vermiş. Bir gün bütün altınlarını alıp ve onların helal olduklarını tespit etmek için, tümünü Bistrica deresine atmış. Atarken de “helal olanlar su dibinde kalsın, haram olanları ise su götürsün” demiş. Bir süre sonra su altında kalan altınlarının helal olduğuna inanan paşa, bu altınları toplayıp caminin yapım işlerini büyük bir hevesle başlatmış. Caminin inşasında çok sayıda işçi ve usta çalışıyormuş. İnşaat çalışmalarını takip eden paşa, bir işçinin hep aynı taşı alıp temele koyduğunu, yine temelden alıp geri götürdüğünü ve bunu uzunca bir süre tekrarladığını görmüş. Paşa da işçinin yanına yanaşmış ve neden böyle yaptığını sormuş. İşçi de “Paşam, caminizde her şeyin helal olmasını istemişsinizdir. Benim de gusül abdestim olmadığından dolayı taşın haram

³¹⁵ Vırmiça, *Kosova'da Fatih Devri Eserleri- Kosova Efsaneleri*, a.g.e., ss. 122-123.

olduğuna inanıyorum ve bu yüzden de temele koymak istemiyorum” demiş ve paşadan onu bağışlamasını istemiş. Böylece Gazi Mehmed Paşa, cami inşaatını kestirerek önce hamamın yapılmasını emretmiş.

Böylelikle Prizren’de ilk önce hamam, daha sonra da cami inşa edilmiştir. hamamın inşasından sonra, namazlardan geri kalmayan işçiler, planlanan zamanda caminin inşaatını tamamlamışlar. Camiin resmi açılışından önce, paşanın emri üzerine camiin giriş kapısına büyük bir kilit taktırılmış. Açılış gününde paşa cemaatle birlikte kapıya yanaşmış “ey kilit bu caminin yapılmasında her şey helal parayla yapılmışsa kendinden açıl, haram karışmışsa açılma” demiş. Biraz sonra kilit kendiliğinden açılmış ve caminin helal parayla yapıldığı ispatlanmış.³¹⁶

Camiye girmeden önce, cami avlusunda bulunan bir kişi paşaya dönmüş, “paşam bu caminin kubbesini çok büyük yapmışsınız, cami bu kubbeyi taşımaz” demiş. Mehmed Paşa da ona “korkma, bu kubbe çatlasa da patlamaz” yanıtını vermiş ve sonra cemaatle birlikte camiye girmiş ve ilk namazını kılmıştır.”³¹⁷

Bu menkıbe de anlatılan Gazi Mehmed ismindeki Paşanın yaptırdığı caminin ne tür vesileler ile inşa edildiğini güzel bir şekilde anlatmaktadır. Cami inşaatı için bütün altınlarını dereye atması ve altınların hiç eksilmemesi Mehmed paşanın kerâmetinin göstergesidir. inşaatta çalışanlardan biri gusülsüz olduğu için paşa ilk önce hamam yaptırmıştır. Burada paşanın caminin yapılmasında ne kadar titizlik gösterdiği anlatılmaktadır. Hiç bir haram işin karışmasını istememiştir.

Bu menkıbe bize haram işlerden kaçınmamız ve hassasiyet göstermemiz gerektiğini açıklamaktadır. Menkıbe daha fazla Priştine bölgesinde anlatılmaktadır. Genel olarak da Kosova halkı tarafından bilinen bu menkıbe insanlarda kalıcı bir etki yaratmaktadır.

3.3.3. Suzi Çelebi Menkıbesi

Bu menkıbeye göre, Suzi Çelebi’nin büyük bir ermiş veya veli olduğu sadece Prizren ve Rumeli’de değil, Arap ülkelerinde de bilinmektedir. O zamanda Yemen’de yaşayan bir veli bir gece rüyasında, ahiretteki hayatını Suzi ile birlikte geçireceğini

³¹⁶ 1547 senesinde cami ibadete açılmıştır.

³¹⁷ Raif Vırmiça, *Kosova’da Osmanlı Mimari Eserleri*, Kosova Türk Araştırmaları Derneği Yay, Prizren 2012, C. 2, ss. 87-88.

görmüş, ertesi gün sorup soruşturarak Suzi'nin, Rumeli'de bulunan Prizren kasabasında doğduğunu ve yaşadığını öğrenmiş.

Suzi'yi görmek ve onunla tanışmak için veli, Yemen'deki tüm mülkünü satarak uzun yolculuktan sonra Prizren'e gelmiş ve Suzi'nin hangi mahallede yaşadığını bulmuş. Mahallesine yaklaştığını gören birine Suzi'nin evinin hangisi olduğunu sormuş, bu kişi de çocuklarla oynayan Suzi'yi göstermiş. Suzi o zamanlar on yedi yaşında bir gençmiş. Bunu gören Yemen'li veli, hayal kırıklığına uğramış ve "bütün malımı satarak bir çocukla mı görüşeceğim" diye kendi kendine söylenmiş. Suzi, velinin geleceğini ve hayal kırıklığına uğrayacağını önceden biliyormuş. Daha sonra velinin yanına yaklaşmış ve "gözlerini kapat ve şu eş karakulağa bas"³¹⁸ demiş. Ne olacağını bilmeyen veli gözlerini kapatmış ve eş karakulağa basmış. Ardından da Suzi, "eş karakulak, nereden geldin ise oraya dön" sözlerini söyleyerek karakulağa vurmuş. Kısa bir süre sonra gözlerini açan veli, kendisini Yemen'deki evinde bulmuş. Suzi ise bu olaydan sonra yerinde ölmüş."³¹⁹

Bu menkıbe de, rüyasında Suzi çelebi ile ahiret hayatını geçireceğini ve bunun üzerine varını yoğunu satarak Prizren'e gelen Yemenli veli ve Suzi çelebi arasında vuku bulan hadise anlatılmaktadır. Suzi çelebi ismindeki şahıs daha çocuk yaşta olmasına rağmen eş karakulak denilen oyunda Yemen'den kendisini görmek için gelen veliyi kerâmet göstererek geri göndermiştir. Bunun nedeni ise Yemen'li veli Suzi çelebiyi olgun birisi olarak görmeyi beklerken onun daha on yedisinde bir çocuk olduğunu gördüğü için içinden su-i zan yapmasıdır.

Yine Suzi Çelebi hakkındaki bu menkıbe Kosova halkı daha fazla da Prizren yöre halkı tarafından bilinmektedir. Suzi Çelebi ismindeki şahsiyetin gerçek kimliği hakkında pek fazla bilgi yoktur, fakat menkıbesi onun dinî bir şahsiyet olarak sevilip anlatılmasında önemlidir.

3.3.4. Acizî Baba Menkıbesi

Acizî Babanın kim olduğu hakkında pek fazla bilgi yoktur, fakat şöyle bir rivayet vardır; Acizî Baba İşkodra'nın Buşati köyünde doğmuştur. gerçek ismi Süleymandır. İstanbulda ilahiyat bitirdiğinde sultanın memuru olmuş ve daha sonra şeyhu'l islam

³¹⁸ Eş karakulak, ozamanlar Prizren'de küçük çocukların oynadığı bir oyun.

³¹⁹ Vırmiça, *Kosova'da Osmanlı Mimari Eserleri*, a.g.e., s. 114.

mertebesine çıkarmıştır. Bir süre sonra görevini bırakıp Sa'diye tarikatına katılıp daha sonra da Rumeli'ye geçmiştir.³²⁰ Bugün Prizren Maraş semtinde Maksut Paşa camisinin arkasında Acizî Babanın türbesi bulunmaktadır.

Kosova halkı arasında Acizî Baba ile ilgili ilginç bir menkıbe vardır, menkıbe şöyledir: “Genç yaşta İstanbul'a giden Acizî Baba oradaki medreselerde okumuş ve müderris olmuştur. O sıralarda Şeyh İbrahim de Sa'di tarikatının halifesiymiş, fakat çok fakirmiş. Dilenerek yaşamını sürdürür, Ayasofya Camisi'nin avlusunda uyurmuş. Bu sırada devrin Sultan'ının kızı hastalanmış. Sultan bütün hekimleri sıra ile çağırılmış ancak kızını hiçbiri tedavi edememiş. Sonunda Sultan'ın yardımcılarında birinin aklına Şeyh İbrahim gelmiş ve bunu Sultan'a söylemiş. Bunun üzerine Sultan, Şeyh İbrahimi saraya çağırılmış. Şeyh İbrahim kızın yattığı odaya girmiş ve uzaktan eliyle işaret ederek “çık mübarek” diye bağırmış. Bunu söyler söylemez kızın karnından bir yılan çıkmış. Şeyh onu tutup göğsüne sokmuş ve kız iyileşmiş. Şeyh'e para vermek istemişler, ancak Şeyh kabul etmemiş. Üstelik Sutan'la görüşmeyi kabul etmeyip, “ben fakir biriyim, Sultan'la ne işim ola ki!” demiş ve saraydan çıkarak yine Ayasofya avlusuna gitmiş. Müderris olan Acizî Baba'nın bu olaydan haberi olmuş ve yardımcısı Abdüsselam ile beraber Ayasofya'ya Şeyhi görmeye gitmişler.

Ayasofya'daki yatsı namazını kıldıktan sonra Şeyh İbrahim'i arayıp bulmuşlar. Şeyh kendisini niçin aradıklarını sormuş. Onlar da müridi olmak istediklerini söylemişler. Şeyh onlara zengin olduklarını, bu bakımdan fakir birine mürid olamayacaklarını söylemiş ise de, onlar ısrar etmişler. Bunun üzerine şeyh “benimle birlikte olmak istiyorsanız, yarın gün doğmadan uzun bir yolculuğa çıkmaya hazır olun” demiş.

Acizî Baba ve yardımcısı ertesi gün hazırlanmışlar, kemerlerine altın yerleştirmişler ve gün doğmadan Ayasofya'ya gelmişler. Şeyhi bulup birlikte Kumkapı'ya gitmişler. Denize geldiklerinde, Şeyh postunu suya atmış, üstüne oturup onları da çağırılmış. Onlar oturur oturmaz post batmaya başlamış. Boğulmaktan korkarak yardım istemişler. Şeyh onlara “üstünüzdeki yılanları atınız, onları kemerlerinizde taşıyorsunuz” demiş. Bunun üzerine onlar altınları atmışlar ve posta oturmuşlar. Bu defa post batmamış ve müridliğe kabul edilip beraber yolculuğa çıkmışlar.

---

³²⁰ Kaleşi, a.g.m., s.48.

Bir gün Şeyh İbrahim onları yanına çağırmiş, Abdüsselam'a İstanbul'a bir tekke açmasını söylemiş. Süleyman Acizî Baba'ya da rumeli'ye gidip orada tekke açmasını söylemiş. Acizî Baba Rumeli'ye gelmiş ve Yakova ile Prizren'de tekke kurmuştur.”³²¹

Bu menkıbe de ilk olarak Sa'di tarikatı halifesi şeyh İbrahim'in kerâmet göstermesi ile devrin padişahının kızının iyileşmesi anlatılmaktadır. Sonra da Acizî babanın şeyh İbrahim ile aralarında vuku bulan hadisenin sonucu İbrahim babaya intisap etmesi anlatılmıştır. Şeyh İbrahim paşanın kızının karnından yılanı çıkartması, kerâmetinin göstergesidir, ayrıca fakir bir şeyh olduğundan padişah onu ödüllendirmek istemiş fakat şeyh İbrahim kabul etmemiştir. Çünkü dünya malında gözü yoktur. Bu olaydan haberi olan Acizî Baba yardımcısı ile Şeyh İsmail'e mürid olmak istemişlerdir. Şeyh İbrahim'in postunu denize koyması kendinin üstüne otorup batmaması yine açık bir kerâmetinin göstergesidir. Acizi baba ve Abdüsselamın da posta oturamamaları üzerlerinde taşıdıkları altınlar sebebiyledir. Şeyh İbrahim o altınlardan kurtulmalarını söyledikten sonra müridliğe kabul olunmuşlardır. Anlatılan menkıbede Allah dostlarının dünyalık nesnelere önem vermedikleri vurgulanmaktadır.

Acizî Baba menkıbesi Kosova halkı arasında anlatılmaktadır. Sa'di tarikatının temsilcileri olarak bu menkıbede Acizî Baba ve Şeyh İbrahim'in yöre halkı arasında önemli yerleri bulunmaktadır.

3.3.5. Kutub Musa Menkıbesi

Prizren'de Sinanî Tekkesi'nin kurucusu Horasanlı Kutub Musa XVII. yüzyılın başlarında tekkeyi inşa etmiştir. Hayatı hakkında pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Kutub Musa ile ilgili bir menkıbe şöyledir: “Zamanında Arabistan'dan üç Şeyh Prizren'i ziyaret etmek için yola koyulmuşlar. Kalkandelen'i geçtikten sonra Şardağı eteklerinde kar fırtınasına kapılmışlar. Bu fırtına esnasında bir an önce Kutub Musa Efendinin tekkesine sığınmak isteyen seyyhalardan biri, “Tekke'ye gittiğimizde inşallah akşam yemeğinde kuru fasulye ile pastırma vardır” demiş, diğeri de sıcak ekmek ve üçüncüsü de üzüm olmasını istemiş.

---

³²¹ İzeti, a.g.e., ss. 270-271. Nehat Krasniqi, “Dy Dokumente Gjenealogjike te Rendesishme” Dituria İslame, Prishtina 1994, S. 59, s. 59.

O anda Tekkedeki postunda oturan Şeyh Kutub Musa Efendi bunların hepsini duymuş ve misafirlerin gelmesinden önce kahvecisini çağırmış ve ondan akşam için kuru fasulye ile pastırma hazırlamasını, taze ve sıcak ekmeklerin yapılması için fırıncıya haber vermesini, daha sonrada bağa gidip en iyi üzümlerden bir sepet toplamasını istemiş.

Kahveci de bütün bunları yapmış, fakat kış olduğundan dolayı üzümü nasıl bulacağını merak etmiş. Şeyhin emrini yerine getirmek için bağa gittiğinde bağda her asma ağacında üzüm olduğunu görmüş ve bir sepet üzüm toplayarak eve dönmüş. Biraz sonra gelen misafirler sıcak odaya girip, hal hatır sorduktan sonra, yemek için kurulan sofrada kuru fasulyeyi, pastırmayı, sıcak ekmekleri ve üzümü görünce birbirlerine bakmışlar ve şaşırılmışlar. Bunu gören Kutub Musa Efendi seyyahlardan ikisine dönüp, “bu zamanda sıcak ekmek, kuru fasulye ve pastırmanın istenmesi tabiidir” demiş ve üçüncüsüne dönerek, “Ancak aklına üzüm neden geldi?” diye sormuş ve isteğini yerine getirmek için kendisini sıkıntıya soktuğunu bildirerek sözüne son vermiş. Bunu işiten seyyahlar Kutub Musa’nın ne kadar büyük bir veli olduğunu görmüşler ve ondan özür dilemişler.

Ertesi gün kahveci yine sepetini eline almış, üzüm almak için bağa gitmiş. Ne görsün, bağ karla örtünmüş ve dünkü üzümlerden bir iz kalmamış. Geri dönünce Kutub Musa kahveciyi yanına çağırıp “Her gün dün değildir” demiş ve sabah kahvesini pişimesini rica etmiş.”³²²

Burada Kutub Musa’nın üç Arap şeyhinin isteklerini duyması ve yapması ön plandadır. Kutub Musa’nın kerâmet göstermesiyle kışın ortasında bağlarda üzüm olmuştur. Bu durumu gören Arap şeyhler Kutub Musa’nın büyük velî olduğunu anlamışlardır. Kutub Musa hakkında anlatılan bu menkıbe bizlere saygı ve misafir perverliğin güzel bir örneğini sunmaktadır.

Kutub Musa menkıbesi Prizren halkı arasında anlatıla gelmektedir. Fakat daha fazla bir tarikat şeyhine mensup olan dervişler arasında menkıbeler yaygındır. Bu menkıbe kanaatimizce Kosova’dan başka Sa’di tarikatına mensup olan Makedonya’lı dervişler arasında da bilinmektedir.

---

³²² İzeti, a.g.e., ss. 207-208.

3.3.6. Şeyh Şaban Efendi Tekkesi Menkıbesi

Şeyh Şaban Efendi Tekkesi, Prizren’de kurulan üçüncü Sinanî tekkesidir. Bunlardan ilki Şeyh Kutub Musa Tekkesidir. Ancak bu tekke zamanla yıkılmıştır. İkincisi ise Şeyh Malkoç Mehmed Efendi Tekkesi’dir. Bu tekke de aile üyeleri arasındaki miras anlaşmazlıkları yüzünden varlığını günümüze dek sürdürememiştir.

Günümüzde tamamen yıkılmış durumda olan tekkenin, sadece etrafındaki kabirler ve kabir taşları durmaktadır. Tekkenin son postnişini Şeyh Abdurrahman’dır.

Yıkılan bu tekkeyle ilgili menkıbe şöyledir: “Tekkede hizmet sırası gelen bir derviş, tekkeye gitmek üzere karanlık bir vakitte evinden çıkmış. Taş köprüden geçeceği sırada cinler yolunu kesmiş ve dövmüş. Derviş, tekkedeki hizmetine geç kalmış. Tekkeye vardığında Şeyh Efendi’ye durumu anlatmış. Şeyh Efendi bu duruma çok kızmış ve o cinleri çağırıp cezalandırmış. Ceza olarak kuyu açmalarını söylemiş ve onlar da bu söyleneni yerine getirmişler.”³²³

Bu menkıbe de Sinani tarikatına mensup olan derviş ve şeyhin isimleri zikredilmemiştir. Menkıbe de şeyh, dervişine musallat olan cinleri cezalandırması sonucu onları kuyuya kapatmıştır. Menkıbe de adı geçen kuyu, günümüzde yıkık tekkenin yakınında, türbenin bulunduğu taraftadır. Menkıbenin delili olarak kuyu gösterilmektedir. Görüldüğü üzere yöre halkı bu menkıbeler vesilesi ile de türbelere saygı göstermektedirler. Kanaatimizce böyle dini şahsiyetler hakkında anlatılan menkıbeler ile halk türbe ziyaretlerini arttırmaktadır.

Eski tekkede husumet baş gösterip, işleyemez duruma gelince, öksüz olduğu için Şeyh Abdurrahman’ın himayesinde yetişen Şaban Şişko Efendi (ö. 1992), yeni Sinanî tekkesini kurmuştur. Günümüzde faal olan Sinanî Tekkesi Şeyh Şaban Efendi Tekkesidir.

3.3.7. Gül Baba Menkıbesi

Bugün mevcut olan Gül Baba türbesi Kosova Mitroviça şehrinde bulunmaktadır. Türbe ile ilgili menkıbe vardır. Bu menkıbe Gül Baba’nın bu topraklarda İslamiyet’in yayılmasında büyük katkısı olduğunu rivayet etmektedir.

---

³²³ Tuğçe Tuna, “Kosova’da Ümmü Sinan İzleri” Dil-i Halvet Dergisi, Y. 1., S. 3., İzmir 2014, s. 37

Gül Baba hakkındaki menkıbe şöyledir: “I. Kosova Savaşı’nda yer alan Gül Baba, başı kafirler tarafından kesilmesine rağmen bir süre daha savaşmış. Kanının kâfir kanı ile karışmaması için, savaş alanında başını koltuğunun altına alarak Mitroviça’daki türbesinin bulunduğu yere kadar gelmiş, burada ruhunu teslim etmiştir.”³²⁴

Bu menkıbedeki Gül Babanın, Budin seferine katılan Gül Baba ile aynı kişi olabilme ihtimali düşünülebilir. Fakat elimizde Mitroviça’daki Gül baba hakkında fazla bilgi olmadığından kesin bir şey söylenemez. Gül Babanın savaş sırasında başının kesilmesi, olağanüstü özelliğini göstergesidir. Menkıbe de halkın yaşanan olaydan etkilenerek, bu kişilerin ruhlarını teslim ettikleri yerlere türbe inşa edildiği bilgisi verilmektedir. Gül Baba din yolunda yapılan I. Kosova savaşı gibi dinî ve milli önem gösteren savaşta mücadele etmiş bir velidir. Mitroviça yöresindeki halk arasında Gül Baba, Kosova savaşında bulunan kahraman olarak önem kazanmıştır. Menkıbe de Kosova Savaşı gibi önemli olaya değinildiği için gerçek zamanla bağlanmakta ve menkıbenin gerçekliğini gösterir.

3.3.8. Ömer Baba Menkıbesi

Ömer Baba hakkında elimizde pek bilgi yoktur. Prizren köyünde doğup büyüdüğünü, hakkındaki menkıbeden öğrenmekteyiz. Menkıbe şöyledir: “Ömer Baba, Prizren yakınlarındaki Şayne köyünde doğmuş ve gençliğini çobanlık yaparak geçirmiş. Keramet sahibi olan Ömer Baba zaman zaman iki yerde aynı anda savaşan biriymiş. Bir gün bu şekilde savaştıktan sonra uyurken, başı düşmanlar tarafından kesilmiş. O da başını koltuğunun altına alarak Prizren’e kadar gelmiş ve kendisi için önceden hazırladığı mezara girerek ruhunu teslim etmiş.”³²⁵

Ömer Baba hakkındaki menkıbe de Kesik Baş motifi görülmektedir. Ayrıca iki yerde görünmesi de menkıbe de anlatıldığı gibi kerâmet sahibi bir veli olduğunu doğrulamaktadır. Menkıbe de yine Kosova savaşından bahsedilmektedir. Bu tür menkıbelerin halk arasında anlatılmasının sebebi Kosova savaşının öneminden kaynaklandığı düşüncesini ortaya çıkarmaktadır.

---

³²⁴ Gonca Kuzay Demir, “Kosova’da Anlatılan Kesik Baş Efsaneleri”, Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish, Volume 6/4, 2011, s. 79.

³²⁵ Demir, a.g.m., s. 79.

3.3.9. Rogoçitsa Türbesi Menkıbesi

Yöre haklı tarafından bu türbeyle ilgili bir menkıbe mevcuttur. “Bağdattan gelen iki evliya, bir savaş esnasında başları düşman tarafından kesilmiş ve Rogoçitsa’ya kadar koltukları altında başlarını taşıyarak gelmişler. Burada halkın onları görmeleriyle, insanın nasıl başsız yürüdüğüne şaşırılmışlar ve orada ruhlarını teslim etmişler.

Yöre halkı tarafından bu iki evliya için yapılmış olan türbe, günümüzde Kosova’nın Gilan Şehrinin Rogoçitsa köyünde bulunmaktadır. Etrafı duvarlarla çevrili olan türbenin çatısı bulunmamaktadır.

Türbe etrafında oluşan menkıbe de: “bu türbeye ne zaman bir çatı yapılırsa, çatı çöküyormuş. Yöre halkı bu iki evliyanın geceleri abdest alıp namaz kıldıklarına inanmaktaymışlar. Bu nedenle türbede su dolu testi ve havlu bulunmaktaymış.”³²⁶

Bu menkıbe de Kesik Baş motifini içermektedir. Başları kesilen evliyaların isimleri meçhuldür sadece Bağdat’tan geldikleri bilinmektedir. Kesik Baş menkıbelerinde dinî-kahramanlık konuları öne çıkmaktadır. Hareket eden Kesik Baş’ın bir başkası tarafından görülmesi üzerine ruhunu teslim etmesi söz konusudur. Savaş zamanında kendilerini, Hak yoluna adanmış bu kişilerin başları kesilmesine rağmen savaşmaya devam ettikleri ve bu durum başkaları tarafından görülmesiyle ruhlarını teslim ettikleri, bu şekilde sırlarının meydana çıktığı görülmektedir. Bir sır, sır sahibi dışında bir kimse tarafından bilinmez. Bilindiği halde sır ifşa olur.

Türbe çatısının çökmesi ve türbede su dolu testi, havlu bulunması durumu, Makedonya Kalkandelen köyündeki Koyun Baba türbesindeki menkıbe ile benzerlik göstermektedir. Makedonya ve Kosova’da bu tür menkıbelerin olması halkın folklor zenginliğini göstermektedir.

3.3.10. Cerman Kuyusu ve Şeyh Abdullah Efendi Menkıbesi

Bu menkıbe de anlatılan Şeyh Abdullah’ın kim olduğu hakkında elimizde bilgi yoktur. Kosova’da en önemli ve ilginç menkıbelerden biri Cerman Kuyusu ve Kesik Baş

---

³²⁶ Vırmiça, *Kosova’da Fatih Devri Eserleri-Kosova Efsaneleri*, a.g.e., s. 133.

ismiyle geçen Şeyh Abdullah Efendi menkıbesidir. Menkıbe şöyledir: “Cerman kuyusu yakınında bulunan ve Kesik Baş ismiyle bilinen bu türbede yatan Şeyhin vücudunu o zamanda bu kuyuda yaşayan büyük bir dev yemiş ve sadece kafasını bırakmış. Sadece bu Şeyhi ve müridlerini ve başka insanları yemiş. Ayrıca kalan insanları yemek için esir alıp kuyuya kapatmış.

Başı hala sağ kalan ve ağzı konuşan şeyh, bu devin zulümlerine ve yavaş yavaş yok olan halka tahammül edememiş, kalan insanların nasıl kurtarılacağını, hep düşünürmüş. Bir gece okunan sabah ezanıyla uyanmış, namazını kıldıktan sonra Arabistan’a gitmek için yola koyulmuş ve uzun bir zaman yuvarlana yuvarlana yol yaptıktan sonra Mekke’ye ve Peygamberimizin (s.a.s) evine gelmiş. Peygamberimize (s.a.s) durumu anlatmış ve bu zulümün son bulması için medet istemiş.

Peygamber (s.a.s) de bu olaya üzülmüş ve bu devin zulümüne son vermek için Hz. Ali’yi yanına çağırarak ve Kesik Baş’la birlikte Opola nahiyesine gitmesini ve bu devin zulümlerine son verdirmesini söylemiş. Hz. Ali de memnuniyetle kabul etmiş ve zülfikarını alıp düldülüne binip yola koyulmuş. Kesik Başında düldülüne binmesini istemiş, Kesik Baş da “siz gidin Ya Ali, ben yuvarlana yuvarlana gelirim” demiş. Kesik Baş Hz. Ali’nin düldülünden daha hızlı gider olmuş ve günlerce zorlu yolları geçtikten sonra, Opala’nın yüksek yaylalarına ve Cerman Kuyusu’na varmışlar. Hz. Ali yedi semer iplerin uçlarını birbirine bağlamış, bir ucunu da kuyu yanındaki kalın bir ağacın gövdesine bağlayarak kuyuya inmeye başlamış.

Kuyuya sarkan ipin ucuna kadar varmasına rağmen hala yere ayak basamadığını anlayan Hz. Ali ipi bırakıvermek zorunda kalmış, kuyunun dibine varıncaya kadar, kuyunun içinde bocalamış ve uzun bir süre sonra kuyunun dibine varmış. Ayaklarının yere değmesiyle demir parmaklıkları içinde hapis edilmiş insanlardan topluca ses işitmişler, “geldin mi Ya Ali? Uzun zamandır seni bekliyoruz”. Hz. Ali şaşırarak ve benim kim olduğumu ve geleceğimi nereden biliyorsunuz diye sorduğunda “senin gelişini ve kim olduğunu çok kere rüyamızda gördük” demişler. Hz. Ali devin bulunduğu yere doğrulmuş ve devin uykuda olduğunu görmüş, hemen deve “Uyan ya melun” demiş. Dev kalktığında “Geldinmi Ya Ali” diye karşılık vermiş.

“Benim Ali olduğumu nereden biliyorsun?” diye sorduğunda, “Seni rüyamda gördüm” demiş. Hz. Ali belindeki zülfikarını eline alarak deve “Çık karşıma Ya melun seninle hesaplaşmam gerek” demiş. Dev derince soluk alarak korkmaya başlamış ve ayağa

kalktığıında hemen ilk hamlesini yaparak Hz. Ali'ye saldırmış. Fakat Hz. Ali bunu kolaylıkla atlatarak devden biraz uzaklaşmış ve dev ikinci saldırıya başlamak üzereyken Hz. Ali “Bismillah” diyerek zülfikarını kaldırmış ve devin başından vücudunun aşağısına kadar geçirmiş.

Bunu gören dev kendine bakmış ve karşısında bakan Ali'ye “Daha bir kere vur Ya Ali” demiş. Ama Hz. Ali onu dinlememiş ve canavara “daha bir kere vurursam yeniden dirilirsin” demiş, bunu demesiyle dev cansız kalarak ikiye bölünmüş. Hz. Ali hapiste olan bütün esirleri ve özel kafeste esir kalan Kesik Başın eşini kurtarmış. Kuyuda uzun zaman esir kalmış insanlar kuyudan nasıl kurtulacaklarını düşünürken Hz. Ali hepsine gözlerini kapatmalarını söylemiş. Kendisi de aynısını yaparak, okunan duadan sonra gözler açılınca herkes kendisini kuyunun dışında bulmuş. Çıktıklarında aynı kuyu yanında bekleyen Kesik Baş ve Hz. Ali'nin düldülünü görmüşler. Kesik Baş'ın karısı kocasının bu halini görünce çok üzölmüş. Hz. Ali'de bu üzüntüye tahammöl edemeyip bütün esirlerin topluca dua etmeleri için ellerini kaldırmalarını söylemiş. Toplu dualar okunduktan sonra Kesik Baş'ın da vücudu yerine gelmiş ve böylelikle iki aşık yeniden birbirine kavuşmuş. Uzun bir zaman güzel bir hayat yaşayan bu çift burada vefat etmişler. Daha sonra burada yaşayan halk onların anısına bu türbeyi inşa etmişler.”³²⁷

Bu menkıbede Kesik Baş'ın devden kurtulmak için din büyüğünden yardım istemesi ve din büyüğünün devi öldürmesi ile Kesik Baş ve insanların kurtulması ön plandadır. Bu menkıbede de dinî-kahramanlık konusu anlatılmıştır. Menkıbede Hz. Muhammed (s.a.s) ve Hz. Ali (r.a)'nin yaşadığı dönem olarak anlatılır. İslam dinî peygamberlerinin yer alması ile menkıbenin gerçekliği tartışmasız kabul edilir.

Kosova'da anlatılan Kesik Baş menkıbesinin temel konusu İslâm dininin gereklerini öğretmek ve İslâmiyeti yaygınlaştırmak için mücadele etmenin önemli bir görev olduğu bilincini ortaya çıkarmaktır. Kosova'da anlatılan bu tür menkıbelerin din ve millet yolunda yapılan savaşların önemini ortaya koymaktadır. İslâmi içerik gösteren menkıbeler de düşman kâfir olarak nitelendirilirken Hz. Muhammed (s.a.s) ve Hz. Ali (r.a)'ye gönderme yapılmakta ve din yolunda savaşan velî ve dervişlere mücizeler atfedilmektedir.

Kosova'da Dinî Şahsiyetler hakkında menkıbeler kısmında ele aldığımız şahsiyetler hakkında anlatılmış olan menkıbeleri tahlil ve halk arasında nasıl bir etkisinin olduğunu

---

³²⁷ Vırmiça, Kosova'da Fatih Devri Eserleri-Kosova Efsaneleri, a.g.e., ss. 141-143.

açıklamaya çalıştık. Menkıbelerin Kosova'da az da olsa etkisini yitirmeye başlamış olsa da hâlen halk arasında anlatılmaktadır. Anlattığımız menkıbelerin çoğunluğu dini-kahramanlık konuları içeren menkıbelerdir. Kosova'da Kesik Baş motifli menkıbelerin de ön planda olduğu bir gerçektir. Türbeler etrafında oluşan bu menkıbeler, hem türbelere hem de orada medfun olan kişilere halkın ne kadar önem verdiğini göstermektedir. Kosova halkının folklor zenginliği bu menkıbelerle ortaya çıkmaktadır.

SONUÇ

Balkanlar'ın müslümanlaşmasında tasavvufun rolü büyüktür. XVIII-XIX yüzyılda Balkanlar'da tasavvuf, sanat ve sosyal faaliyetler açısından aktif olmuştur. Osmanlı'nın Balkanlar'a yerleşmesinde tarikat şeyhleri ve seyyah dervişler önemli görevler üstlenmiş ve Balkanlar'ın önemli öncüleri olmuşlardır.

Balkanlar'ın İslâmlaşmasında pek çok etken olsa da dervişlerin büyük rolü olduğu açıktır. Başta Sarı Saltuk olmak üzere benzeri sūfî ve dervişlerle, zenginleşen dinî hayat, kısa sürede Balkanlar'da farklı etnik kökenden insanların da Müslüman olmalarına katkı sağlamıştır. Fethedilen Balkan topraklarında yaşayan Hıristiyan halkın, Osmanlı idaresiyle uyum sağlamasında tarikatların kaynaştırıcılık görevi yaptıkları görülmektedir. Balkanlar'da İslâm'ın yayılmasında, tarikatların temel unsuru “insan sevgisi, hoş görü, karşılıksız hizmet” anlayışı etkili olmuş ve bu husus halkın dikkatini büyük bir şekilde çekmiştir.

Genel olarak bütün tarikatlar çok geniş ufuklu, insana sevgi ve saygıyı temel almışlardır. Bu özelliklerinden ötürü, Müslüman ve Hıristiyanlar arasında sevgi ve kaynaşmanın sağlanmasında etkili olmuşlardır. Bu gün Balkanlar'da bütün yıkımlara rağmen Türk İslâm kültürünün izleri silinmemiştir. Dervişlerin boş arazilerde kurdukları tekke ve zaviyeler etrafında oluşan köyler, zamanla din, eğitim, kültür ve sanat merkezleri haline gelmiştir. Tasavvufî şahsiyetler etrafında bu nedenle bir çok efsanevî anlatıların oluştuğu görülmüştür. Bunların kimisi vuku bulmuş kerametler, kimisi ise halkın derin sevgi ve saygısı sebebiyle değiştirilerek anlatıldığı efsane ve menkıbeler olmuştur. Hakkında en çok efsane, menkıbe bulunan şahıs, Müslümanlar tarafından sevildiği kadar Hıristiyanlarca da benimsenen Sarı Saltuk'tur.

Balkanlar'da önemli bir yere sahip olan Sarı Saltuk, çalışmanın önemli bir kısmını teşkil etmektedir. Çünkü Derviş Gazi Sarı Saltuk, Anadolu ve Balkanlar'ın Türkleşip

müslümanlaşmasındaki etkisiyle, etrafında menkıbeler oluşmuş önemli bir şahsiyettir. Arnavutluk başta olmakla birlikte Bosna-Hersek, Makedonya ve Kosova ülkelerinde de Sarı Saltuk menkıbelerine büyük önem verilmektedir.

Araştırmada, ana konumuz olan Balkanlar'da Dinî Şahsiyetlerle ilgili Menkıbeler, Makedonya ve Kosova ile sınırlandırılmıştır. Kosova'yı anlatma nedenimiz ise, bazı şahsiyetlerin Kosova'daki şeyhlerden hilafet almış olmaları ve tarikat bağlılıkları olduğu içindir. Kosova'da anlatılan menkıbelerin çoğunluğu dini-kahramanlık konuları içeren türdendir. Bu da bize Kosova'da daha fazla bu tür menkıbelerin anlatıldığını ve önem verildiğini göstermektedir.

Makedonya'daki menkıbelerin çoğunluğu Köprülü civarındaki köylerde yaşamış olan şahsiyetler hakkındadır. Bu da bize yine tasavvuf kültürünün ne kadar etkin olduğunu açıkça göstermektedir.

Dinî şahsiyetlerle ilgili menkıbeler, geniş şekilde anlatılmış ve analizleri yapılmıştır. Anlatılan şahsiyetlerin çoğunluğunun bir tarikata bağlı şeyh ve derviş oldukları görülmüştür. Tarikatların Balkanlar'da gerçekten önemli bir yere sahip olduklarını menkıbeler bize açıkça göstermektedir.

Sonuç olarak dinî şahsiyetler üzerine oluşmuş olan menkıbelerin bazıları hâlâ halk arasında insanlara ibret verecek şekilde anlatılmaya devam etmektedir. Eski zamanlarda, daha yoğun olduğu ve anlatıldığı düşüncesindeyiz. Maalesef günümüz şartlarında menkıbelerin, çalışmamızda anlattığımız kadarına ulaşmış bulunmaktayız. Menkıbeler anlatıldığı halde bazıları unutulmaya yüz tutmuş bulunmakla birlikte çoğunluğunun şifahi olarak halk arasında anlatıldığı görülmüştür. Kitabî olanlara pek rastlanılmamış olsa da kitabî menkıbelerin hiç olmadığı anlamına gelmemektedir. Dini şahsiyetlerle ilgili menkıbeler de bizlere gönderilen önemli mesaj "hoşgörü ve insan sevgisi" olmuştur.

KAYNAKÇA

- AFMETAJ Luan, *Arnavutluk Bektaşiliği Başlangıcı Gelişmesi Ve Günümüzdeki Durumu*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009.
- AKALIN Şükrü Haluk, “Balkanlarda İslamın Ve Türklüğün Yayılmasında Bir Öncü: Sarı Saltuk”, *Balkanlarda İslam Miadı Dolmayan Umut*, TİKA Yayınları, 2. C., Ankara 2016.
- “EbulHayr Rumi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 15., İstanbul 1997.
- AKTEPE Münir, “Kosova”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 26., Ankara 2002.
- ALBAYRAK Nurettin, “Kesik Baş Destanı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 25., Ankara 2002.
- ALDERSON, A. D., İZ Fahir, *The Concise Oxford Turkish Dictionary*, Oxford University press, 1959.
- ALPTEKİN Ali Berat, “Saltuknâme’de Yer Alan Efsanelerin Günümüz Sözlü Kültürüne yansımaları”, *Milli Folklor*, 2013, Y. 25, S. 98.
- Efsane Ve Motifleri Üzerine*, Akçağ Yay, Ankara 2012.
- ANAMOLLİ Skender, *Historia e Popullit Shqiptare-İliet Mesjetar, Shqiperia nen Perandorine Osmane Gjat shek: XVI-vitet 20 te Shek: XIX*, Akademia e Shkencave e Shqiperis, İnstituti i Historise, Teona Yay, Tiran 2002.
- ARUÇI Muhammed, “Kosova/Osmanlı Dönemi Sonrası”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 26., Ankara 2002.
- ASLAN Ferhat, “Halk Bilimsel Bir Terim Olarak Efsane Üzerine Bazı Dikkatler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5. C., S. 23, 2012.
- ATEŞ Ahmed, “Menâkıb”, *İslam Ansiklopedisi*, 6. C, İstanbul 1972.
- AYVERDİ Ekrem Hakkı, *30. Yıl Hâtıra Kitabı*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 2014.
- Avrupa’da Osmanlı Mimari Eserleri*, 4. C., İstanbul 2000.
- AYVERDİ İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Lûgatı, 1. C.- 2. C. İstanbul 2016.

- AZAMAT Nihat, “Kadirîyye”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 24., İstanbul 2004.
- BAKIRCI Nedim, Hüseyin Kürşat Türkan, “Tekke Ve Zaviyelerin Balkanlardaki Rolü Ve Önemi”, Dil Edebiyat Ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, Y. 1, S. 1., 2013.
- BARTL Peter, *Die albanischen Muslime zur Zeit der Nationalen Unhabhaugigkeit (1878-1912)*.
- BAŞARICI Hasan Ali, “Köprülü Halvetî Derbent Dergâhı”, Dil-i Halvet, Y. 1, S. 2., Manisa 2013.
- BİRGE John Kingsley, *Bektaşilik Tarihi*, (çev.Reha Çamuroğlu), Ant Yayınları, İstanbul 1991.
- The Bektashi Order of Dervishes*, London 1965.
- CLAYER Nathalie, *Alexandre Popovic, Osmanlı Döneminde Balkanlardaki Tarikatler, Osmanlı Toplumunda Tasavvuf Ve Sufiler*, (haz. Ahmet Yaşar Ocak), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2005.
- ÇAĞLAYAN Bünyamin, “Alexandre Degrand Tarafından Kruja’da(Arnavutlukta) derlenen Sarı Saltuk Efsanesi”, Balkanlara Gidişinin 750. Yılında Uluslararası Sarı Saltuk Gazi Sempozyumu, Trakya Üniversitesi 6-10 Kasım, Köstence-Romanya.
- ÇALIŞKAN Emre, “Hacıbekirli Köyü”, Dil-i Halvet, 2014, Y. 2, S. 5.
- Köprülü’de Manevi bir Köy Çeltikçi (Orizari), Dil-i Halvet, Y. 2, S. 4, 2014.
- ÇEHAJİÇ Dzemal, “Dervişki Redovi U Jugoslavenskim Zemli Jama” sa Posebnim Osurtom na Bosnu I Hercegovinu, Sarajevo 1986.
- “Nakşibendi Tarikatının Bosna-Hersek ve Genel Olarak Yugoslavyadaki Sosyo-Politik durumları” (çev. Halil İbrahim Şimşek), Dini Araştırmalar 1999.
- ÇELEBİ Evliya, *Putopis Odlomci O Jugoslavenskim Zemljama*, Sarajevo 1979.
- Seyahatname*, (haz. Seyit Ali Kahraman), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010.
- ÇELİK Mahmut, “Balkanlar’da(Arnavutluk’ta) Bektaşi Tarikatının Yayılmasında Sarı Saltuk Efsanelerinin Rolü”, Balkanlara Gidişinin 750. Yılında Uluslararası Sarı Saltuk Gazi Sempozyumu, Trakya Üniversitesi 6-10 Kasım, Köstence-Romanya.
- ÇIRACI Suat, “İhvanlı Köyü Ve Şeyh Halil Baba”, Dil-i Halvet, S. 5, Y. 2., Manisa 2014.
- ÇİBİK Tuba Hatipler, *Balkanlardaki Bektaşi Tekkeleri’nin enerji Verimliliği Açısından Değerlendirilmesi: Harabati Baba Dergahı Örneği*, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2014.
- ÇOŞAN Esad, *Makâlât-ı Hacı Bektâş-ı Veli*, (sad. Hüseyin Özbay), Ankara 1996.

- DEMİR Gonca Kuzay, “Kosova’da Anlatılan Kesik Baş Efsaneleri”, Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish, Volume 6/4, 2011.
- DEMİRCİ Mehmet, “Gazi Dervişler Ve Balkanlar”, Tasavvuf İlmi Ve Akademik Araştırma Dergisi, S. 27, 2011.
- DERVENT Ali, “Komunizim Gölgesinde Bir Köy-Köşeler Köyü”, Dil-i Halvet, Y. 2, S. 5., Manisa 2014.
- DİNDAR Bilal, “Bedreddin Simâvî”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 5. C., İstanbul 1992.
- DOÇI Recep, *İliri-Shqiptaret dhe Serbet ne Kosove*, Prishtine 1994.
- EFLÂKİ Ahmed, *Menâkıbu’l- Ârifîn/ Ariflerin Menkıbeleri*, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2006.
- ERCİYEŞ Nilgün, *Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde Bulunan Tarih İle İlgili El yazması Kitaplarının Katalogların İncelenmesi Ve Terminoloji Birliğinin Sağlanması Çalışması*, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Uzmanlık Tezi, Ankara 2013.
- ERDOĞAN Oğuz, “Dini Şahsiyetler Etrafında Oluşan Anlatı Türlerinin Tasnif Ve Değerlenmesi Üzerine Düşünceler: Aziz Mahmud Hüdayi Örneği”, Türk Dili Ve Edebiyatı Örneği Dergisi, S. 49.
- GÖLPINARLI Abdülbaki, *Mevlânâ’dan Sonra Mevlevîlik*, 3. B, İnkilap Ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1983.
- Vilayetnâme, Menakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli*, 3. B, İnkilap kitapevi, İstanbul 1958.
- GÜLEREL Salih “Türk Kültüründe Menâkıbnâmeler Ve Menâkıbnâme Yazıcılığı”, Tarih Okulu Dergisi, S. 16., Aralık 2013.
- GÜNEŞ Mustafa, “Klasik Türk Edebiyatında Menâkıbnâmeler Ve Menâkıb-ı Akşemseddin”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C. 4., S. 16., Kütahya 2011.
- GÜZEL Abdurrahman, *Kaygusuz Abdal Alaeddin Gaybi Menakıbnamesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999.
- HACISALİHOĞLU Mehmet, “Makedonya”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi , C. 27., Ankara 2003.
- HAFIZ Nimetullah, *Makedonya’da Türk Halk Edebiyatı Metinleri*, Anadolu Sanat Yayınları, İstanbul 1989.
- HASLUCK F.W, *Christianity And İslam Under The Sultans*, New York 1973.

HOCA Fadıl, “Balkanlarda İslamiyetin Yayılmasında Sarı Saltuk’la İlgili Efsaneler Ve Rivayetlerin Önemi”, Balkanlarda İslam Miadı Dolmayan Umut, TİKA Yayınları, 2. C., Ankara 2016.

HORATA Osman, “Osmanlı Toplum Yapısının Temel Dinamikleri: Mevlevilik, Bektaşilik Ve Ahilik”, I. Ahi Evran-ı Veli Ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu, Kırşehir 2004.

http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/medergi/20.htm erişim 12.11 2015.

http://www.edebiyadvesanatakademisi.com/edebiyad/797-menkibe_nedir_ve_divan_edebiyatinda_menkibeler_ve_menkibevi_sahsiyetler.htm Erişim 11.11.2015.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Grimm_Karde%C5%9Fler. Erişim 06.01.2016.

İBRAHİMİ Nexhat, İslami Ne Trojet İliro-Shqiptare Gjate Shekujve, Logos-A, Shkup 1999.

İBRAİMİ Mehmet, “Prilog Kon Teketo Kako Kulturno Prostevna Institutcija Vo Zapedna Makedoniji”, Biorski Naučni Sobiri 6, Zbornik, Tetovo 1991.

“Eski Yugoslavya’da İslâm Kültürünün Yerleşmesinde Tarikatların Önemi”, İslami Araştırmalar, C. 6., S. 4.

İYİYOL Fatih, *Boşnak Halk Kültüründe Türk Tekke-Tasavvuf Geleneğinin İzleri*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya 2010.

İZETİ Metin, “Arnavutlar Ve Bektaşilik”, Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Uluslararası Bektaşilik Ve Alevilik Sempozyumu I, Bildiriler Ve Müzakereler, Isparta 2005.

Balkanlarda Tasavvuf, İnsan Yayınları, İstanbul 2013.

JAHAJİ Abas, *Türk Din Musikisinin Makedonya’daki Dini Musikiye Etkisi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2011.

KAHRAMAN Gülay, “Mevlânâ’nın Menkıbeleri Üzerine Folklorik Bir İnceleme”, Turkish Studies International Periodical For The Languages Literature And History Of Turkish, Ankara 2012.

KALAFAT Yaşar, *Makedonya Türkleri Arasında Yaşayan Halk İnançları*, TDAV Yay, İstanbul 1994.

KALESHİ Hasan, “Arnavut Söylentilerinde Sarı Saltuk”, Sesler Aylık Toplum-Sanat Dergisi, S. 13., Makedonya 1967.

“Legjendat Shqiptare Per Sarı Saltukun”, Perparimi, Reviste Kulturore e shkencore, Prishtine 1967.

- KANAR Mehmet, *Farsça Türkçe Sözlük*, Deniz Kitabevi, İstanbul 2000.
- KANTAR Şefik, *Günümüzün Diliyle Sarı Saltuk Baba*, UKİD Yayınları, İstanbul 2014.
- KARA Mustafa, *Balkanlar'ın Gönül Sultanları*, Bursa Osmangazi Belediyesi Yayınları, Bursa 2007.
- Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, Dergah Yayınları, Bursa 2010.
- KARAGÖZ Gülten, “Makedonya’da Köprülü Halvetî Derbent Dergâhı Müntesiplerinin Yaşadığı Köyler”, *Dil-i Halvet*, S. 7., Y. 3., 2015.
- KARAHODA Vefa, *Sheh Sylejman Axhiza Baba*, Prizren-Gjakove 1997.
- KARPUZ Haşim, “Balkanlar’daki Mevlevihanelerden Günümüze Kalanlar”, *Sünam yayınları 5, Bildiriler Serisi 2, Dünya Mevlana İzleri, Bildiriler*, 2010.
- KASIM Müşerref, “Kral Kızı Türbesi”, *Yeni Balkan Gazetesi Yeni Dönem Medya Grubu Yayını*, S. 31, Y. 1, 2005,
- KASO Sherafettin, *Monumentet Islame Ne Myftinine e Gostivarit*, Gostivar 2002.
- KAYA Hasan, “Derviş Hasan Medhi’nin Bilinmeyen Bir Eseri: Menâkıb-ı Derviş Haki”, *Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi*, C. 6., S. 26.
- KİEL Michael, “Dimetoka”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 9., İstanbul 1994.
- KOZAN Ali, AKYOL Sevil, “Şeyh Bedreddin Menkıbevi Hayatına Dair Bilinmeyen Bir Eser Menâkıb-ı Şeyh Bedreddin Sultan”, *Tarih Okulu Dergisi*, 2013.
- KRASNIQI Nehat, “Dituria İslame”, sy. 59, Prishtine 1994.
- “Dy Dokumente Gjenealogjike te Rendesishme” Dituria İslame, Prishtina 1994.
- “Sadi Tarikatıyla İlgili iki Önemli Silsile Belgesi”, (Trc: Esad Bütüç), *KTAD Medeniyet Dergisi* S. 2, Prizren 2002.
- KÜÇÜK Sezai, *XIX. Asırda Mevlevîlik ve Mevlevîler*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2000.
- MALCOLM Noel, *Kosova: Balkanlar'ı Anlamak İçin* (çev. Özden Arıkan) İstanbul 1999.
- Manâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektâş-ı Velî Vilâyetnâme*, (haz. Abdülbaki Gölpınarlı), İnkılap Kitap evi, İstanbul 1958.
- Mehmet İbrahimgil, Kosova’daki Türk Eserleri, <https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=384238>, erişim 20. 01. 2017.
- MERCAN İsmail Hakkı, “Türk Tarihinin Kaynaklarından olan Bazı Menakıbname ve Gazavatnameler Hakkında”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c6s10/makale/c6s10m7.pdf. Erişim. 10.11. 2015.
- Murad Hüdavendigar, <http://www.evliyalarm.net/murad-hudavendigar/> erişim 01.01. 2017.

- NUREDİN Mensur, *Makedonya'daki Müslümanlarda Doğum, Evlenme Ve Ölüm ile İlgili İnanışlar Ve Uygulamalar*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir 2007.
- NURESKİ Djuneis, “Şuara Tezkirelerine Göre Osmanlı Döneminde Makedonya'dan Yetişmiş Mutasavvuf Divan Şairleri”, Osmanlı İlim, Düşünce Ve Sanat Dünyasında Balkanlar, Milletlerarası Tartışmalı İlmi Toplantı, İstanbul 2014.
- OCAK Ahmet Yaşar, “Hacı Bektaş-ı Veli”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 14. C, İstanbul 1996.
- Bektaşî Menâkıbnâmelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*, Enderun yayınları, İstanbul 1983.
- Kültür Tarihi Olarak Menâkıbnâmeler Metodolojik Bir Yaklaşım*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1992.
- Sarı Saltık Popüler İslam'ın Balkanlar'daki Destani Öncüsü*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2002.
- Türk Folklorunda Kesik Baş (Tarih-Folklor İlişkisinden Bir Kesit)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1989.
- OKİÇ Tayyib, “Sarı Saltuk'a Ait Bir Fetva”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 1, Ankara 1952,
- ÖGKE Ahmet, *Ahmed Şemseddin-i Marmaravi Hayatı, Eserleri, Görüşleri*, 1. B, İnsan Yay, 2001.
- ÖNGÖREN Reşat, “Balkanlar'ın İslâmlaşmasında Sûfîlerin Rolü”, Balkanlar'da İslam Medeniyeti Milletlerarası Sempozyum, 21-23 Nisan, Sofya 2000.
- “Tarikat”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 40. C., İstanbul 2011.
- ÖSEN Serdar, “Balkanlar'da Mevleviliğin Yayılması Ve Kurulan Mevlevihaneler”, Yeni Türkiye Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı 2. Y. 21, S. 67, 2015.
- ÖZKÖSE Kadir, “Balkanlar'da Tasavvuf Ve Tarikatler”, Osmanlı İlim Düşünce Ve Sanat Dünyasında Balkanlar Milletlerarası Tartışmalı İlmi Toplantı 07-09 Mayıs 2014, İstanbul 2014,
- PALİKRUŞEVA Galaba, *Dervişkiot Red Halveti Vo Makedonija*, Zbornik na Ştipskiot Narodni Muzej, Ştip 1959.
- PEHLİVAN Gürol, “Dinî Şahsiyetler Hakkında Oluşan Anlatılar”, Milli Folklor Uluslararası Kültür Araştırma Dergisi, Y. 21., S. 83., 2009.
- POPOVİC Alexandre, *Balkanlarda İslam*, İnsan Yay, İstanbul 1995.
- QAFA Anis, *Arnavutluk'taki Resmi Din Politikalarının Dini Yapıya Etkisi(1944-1985)*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2012.

- RAHİMİ İllir, *Kosova'da Din Değiştirmenin Psiko-Sosyolojik Etkenleri*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2013.
- RUMÎ Ebu'l Hayr, *Saltuknâme*, I-II-III, (haz. Necati Demir, Mehmet Dursun Erdem), Destan Yayınları, Ankara 2007.
- SALÎH Eyüp, "Balkanlarda Halvetiyye ve Halveti Tekkeleri", <http://www.balturk.org.tr> erişim 06.07.2015
- "Makedonya'daki Tarikatlar Silsileleri Maneviyat Büyüklerinin Hayatları Ve Hizmetleri", <http://www.balturk.org.tr> erişim 25.12.2014.
- "Makedonya'daki Tarikatlar Silsileleri Maneviyat Büyüklerinin Hayatları Ve Hizmetleri", <http://www.balturk.org.tr> erişim 25.12.2014.
- Tarihte Ohri Ve Önemli Şahsiyetler, [balturk.org.tr](http://www.balturk.org.tr)/tarihte-ohri-ve-onemli-sahsiyetler.
- SAMÎ Şemseddin, *Kâmûs-ı Türkî Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, İdeal Kültür Yayınları, İstanbul 2012.
- SARAÇ Tahsin, *Büyük Fransızca Türkçe Sözlük*, Adam Yayınları, 2002,
- SARI Mevlüt, *El-Mevârid*, Arapça-Türkçe Sözlük, Bahar Yayınları, İstanbul, 2013.
- SAYMAN Adil, *Balkanlar'da Alevi Bektaşilik*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.
- SELÇUK Engin, "Balkanlar'a Uzanan bir Köprü:Nakşı Divan Şairleri", Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi, Yıl 1, S. 1, 2014.
- STEWERVALD Karl, *Deutsch Türkisches Wörterbuch*, Almanca Türkçe Sözlük, Otto Horrasowitz Wiesbaden, 1974.
- STOJANOVSKÎ Aleksandar, *Gradovite Na Makedonija Od Krajot Na XIV. do XVI Vek*, Skopje 1981.
- SÜSLÜ Ufuk, Balkanlarda Mevlevilik : "Kavalın Acıları" <http://www.rubafed.org> Erişim 11.09.2015.
- ŞAHİN Haşim, "Menâkıbnâme", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 29., Ankara 2004.
- "Otman Baba", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 34., İstanbul 2007.
- Alevi-Bektaşi Tarihinin Yazılı Kaynakları:Velayetnâmeler/Anadolu'da Aleviliğın Dünü Ve Bugünü*, Sakarya Üniversitesi Yay., Sakarya 2010,
- ŞAHİNOĞLU M. Nazif, "Bahaeddin Veled", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 4., İstanbul 1991.
- ŞUKUROVA Aneta, *İstorija Na Makedonskiot Narod*, İnstitut za nacionalna İstorija, Skopje 2008.

- TAHRALI Mustafa, “Rifaiyye”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 35, İstanbul 2008.
- TANRIKORUR Barihüda, “Mevleviyye”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 29. C., Ankara 2004.
- TOSUN Necdet, *Bahaeddin Nakşbend Hayatı, Görüşleri, Tarikatı*, İnsan Yayınları, İstanbul 2002,
- TUNA Tuğçe, “Kosova’da Ümmü Sinan İzleri” Dil-i Halvet, Y. 1., S. 3., İzmir 2013.
“Makedonya Tasavvuf Tarihi”, Dil-i Halvet, Y. 3, S. 7., İzmir 2015.
Balkanlardaki Miras Tekkeler, H Yayınları, İstanbul 2013.
- TÜRK İdris, “Kosova Ve Makedonya’da Halvetilik”, International Journal Of Science Culture And Sport, Denizli 2015.
- ULUDAĞ Süleyman, “Abdülkadir Geylanî”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 01., İstanbul 1988.
“Ahmed Şemseddin Yiğitbaş”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 2., İstanbul 1989.
“Halvetiyye”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 15., İstanbul 1997.
Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, Kabalcı Yay, İstanbul 2012.
- URAL Selçuk, “Balkanların Din Motiflerinin Oluşmasında Ohri Şehrinin Yeri: Aziz Kliment Aziz Naum ve Sarı Saltık Örnekleri”, Türk Tarihinde Balkanlar, Sakarya Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Üsküp Müftülüğü Yazmalar Fonu, Okružno Muftistvo Skopje, K-1, Skopsko Muftistvo, no: 234, 29 V1 1939.
- VİRMİÇA Raif, *Kosova Tekkeleri*, Sufi Yayınları, İstanbul 2010.
Kosova’da Fatih Devri Eserleri Kosova Efsaneleri, Kitap Yayınları, Kosova 2009.
Kosova’da Osmanlı Mimari Eserleri, Kosova Türk Araştırmaları Derneği Yayınları, Prizren 2012.
- VİSHKO Ali, *Harabati Teqe e Tetoves Dhe Veprimtaria Ne Te Ne Perudhen e Kaluar*, Tetove 1997.
- Wiesbaden, Otto Harasowitch, 1968, *Milli Bağımsızlık Hareketleri Esnasında Arnavutluk Müslümanları(1878-1912)*, (çev. Bedir Ali Taner) 1998.
- YARDIM Emine Seval, *Menkıbe Ve Menakıbnamelerle İlgili Eserler İçin Açıklamalı Bir Bibliyografya Denemesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1999.

YILDIRIM Ahmet, “Balkanlar’da İslami İlimler Ve Orada Yetişen Ünlü Alimler”, Balkanlarda İslam Miadı Dolmayan Umut, 3. C, TİKA Yayınları, Ankara 2016.

YÜCE Kemal, *Saltukname Tarihi Dini ve Efsanevi Unsurları*, Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.

YÜCER Hür Mahmud, *Şeyh Sa’deddin Cebavi Ve Sa’dilik*, İnsan Yay, İstanbul 2010.

“Sadiyye”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 35., İstanbul 2008.

KAYNAK KİŞİLER

K.K 1. Cemal Rahman, Üniversite mezunu, Ohri mütevellisi, Makedonya, Ohri.

K.K 2. İlhan Şeh, Üniversite mezunu, Struga Halveti Tekkesi şeyhi, Makedonya, Ohri.

K.K 3. Maksud Ali, Üniversite mezunu, Makedonya, Ohri.

K.K 4. Fatime Musli, İlk okul mezunu, Ev hanımı, Makedonya, Üsküp.

K.K 5. Bedri Mustafai, İlk okul mezunu, Emekli, Makedonya, Tetova.

K.K 6. Abdulmuttalip Bekiri, İlk okul mezunu, Harabati Baba tekkesi dervişi, Makedonya, Tetova.

K.K 7. Murtezan Murteza, Üniversite Terk, Rifai Tekkesi şeyhi, Makedonya, Üsküp.

K.K 8. Erol Telak, İlk okul mezunu, Serbest meslek, Derviş, Makedonya, Kırçova.

K.K 9. Rıfat Aydın, Lise mezunu, Serbest meslek, Makedonya, Üsküp.

K.K. 10. Ali Recaili, Lise mezunu, Kadiri Tekkesi Dedesi, Makedonya, Gostivar.

K.K 11. Arif Hamzi, Tahsili yok, Makedonya, Kumanova.

K.K 12. Zekeriya Elmazi, Orta okul mezunu, Araba tamircisi, Makedonya, Tetova.

K.K 13. Hüseyin Şaban, Orta okul mezunu, Çifçi, Makedonya, Tetova.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Bejza Shasivari
Tez Adı	Balkanlar'da Dini Şahsiyetlerle İlgili Menkıbeler (Makedonya- Kosova Örneği)
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Temel İslam Bilimleri
Tez Türü	Yüksek Lisans
Tez Danışman(lar)ı	<i>Doç. Dr. Abdullah KARTAL</i>
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) izni	☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☒ Tezimin sadece içindekiler, özet, kaynakça ve içeriğinin % 10 bölümünün fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin vermiyorum
Yayımlama izni	☒ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin Veriyorum

Hazırlamış olduğum tezimin belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih : 25.05.2017

İmza : B. Şev.